

מהדורת בלומענבערג

תרפים מתוך ספר

שו"ת מן השמים המבואר

שעומד לצאת לאור עולם בס"ד

מחד מרבוותא קמאי

רבינו יעקב הלוי ממרוי"ש זצוקללה"ה
ששאל בשאלת חלום מן השמים

תשובה ע"ב
בענין קין הגאולה

- בלתי מוגה -

יצא לאור ע"י

שמעון גוממן - אלעד יצ"ו
מו"ל ספר חסידים המבואר - ד"ח
מו"ל ספרי וכתבי הריקאנאטי - ז"ח

חודש מנחם אב

שנת מ-אשפ"ת יריס אביון

תוכן הענינים

- ב ..... לא השיבו מן השמים מתי זמן הקץ
- ג ..... העלם קץ הגאולה
- הקב"ה אינו חפץ שיתגלה ☆ שבועה שלא לגלות הקץ ☆ נתכסה מהאבות הק' כדי שלא יגלוהו ☆ אם נתגלה לנביאים ☆ אם יכול להתגלות לשום אדם ☆ ידיעת 'שנת' הקץ ☆ גילוי הקץ קרוב לזמן הגאולה ☆ זמן הקץ כתוב בתורה ☆
- ה ..... י"ג טעמים להסתרת קץ הגאולה
- כשם שלא נתגלה עוונם ☆ שלא יתיאשו מן הגאולה ☆ שלא יצאו מכלל ישראל ☆ כי כשיודעים הקץ כאילו נגאלים ☆ מפני מעלת הקץ ☆ כי הקץ הוא מהקב"ה בעצמו ☆ כדי שישוּבו תמיד בתשובה ☆ כי יכול להיות גאולה בכל עת ☆ כי משיח בא בהיסח הדעת ☆ כדי שיוכל להקדים הגאולה ☆ מפני שבזה עומדים בנסיון הצרות ☆ כדי שתהיה הגאולה בלי גבול ☆ מפני שגלות הזאת היא הכנה לסתרי תורה
- ו ..... אם מותר לחשב הקץ
- חישוב הקץ מרחיק את הגאולה ☆ תיפח רוחן של מחשבי קיצין ☆ חישוב הקץ סמוך לגאולה ☆ חישוב הקץ שלא לפי מערכת המזלות ☆ חישוב הקץ כדי להביא דברי הנביאים ☆
- ז ..... *קיצין שלא נתקיימו*
- ח ..... ג' אלפים
- ט ..... שנת תתקמ"ז ☆
- י ..... ד' אלפים
- שנת רכ"ח-רל"א ☆ שנת תנ"ח ☆ שנת תתנ"ו ☆ שנת תתקע"ו ☆ שנת תתקצ"ו ☆
- יא ..... ה' אלפים
- שנת נ"ו ☆ שנת פ"ח ☆ שנת קי"ח ☆ שנת קס"ג ☆ שנת ק"ע ☆ שנת רל"ח ☆ שנת רנ"ג ☆ שנת ר"ס ☆ שנת רס"ג ☆ שנת רצ"ז ☆ שנת של"ה ☆ שנת ת"ח ☆ שנת תנ"ג-תנ"ד ☆ שנת ת"ע-תע"ה ☆ שנת תפ"ד ☆ שנת ת"ק ☆ שנת תקכ"ח ☆ שנת תקמ"א ☆ שנת תקמ"ט ☆ שנת תקנ"ז ☆ שנת תק"ע ☆ שנת תר"ר ☆ שנת תר"ג ☆ שנת תרל"ח ☆ שנת תר"ס ☆ שנת תרס"ו ☆ שנת תרע"ג ☆ שנת תרע"ד ☆ שנת ת"ש ☆ שנת תש"א ☆ שנת תש"ס ☆ תבוא שנת פדותינו [תש"פ] (עמ' נב) ☆ מגיפה בימות המשיח ☆ שנת וחודש גאולה ☆ שנת תשפ"א – מאשפ"ת ירים אביון (עמ' נז) ☆ ומאתים לנוטרים את פריז ☆
- יב ..... ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו
- תשובה ☆ לימוד התורה ☆ שמירת שבת ☆ צדקה ☆ דין תורה לאמיתו ☆ מצות תפילין ☆ טבילת עזרא ☆ נשיאת עיניים למרום בקדושה ☆ עניית אמן ☆ להאריך באהבה רבה ☆ מצות שילוח הקן ☆

תשובה ע"ב

ועל קץ הגאולה^א שאל כמו כן, אך לא מצא התשובה כתובה לפניו.

א. בהגהות 'זקן חיים' על שו"ת מן השמים [לרח"א פנט] דקדק שרבינו שאל על 'קץ הגאולה' ולא על 'קץ' או על 'גאולה', דכונתו לשאול על סוף הגאולה דייקא. ואפשר דהיינו מפני שמהתחלת הגאולה עד סופה יכול להיות משך זמן, ולכן שאל רבינו מתי יהיה 'קץ' הגאולה דוקא דהוא הגאולה השלימה שתהיה בקרוב בימינו אמן. עוד י"ל דכוונת רבינו 'קץ הגאולה' היינו קץ של גאולה ולא קץ של תחיית המתים וכדו'.

ב. ממה ששאל רבינו על דבר זה מוכח דס"ל דיותר לחקור אחר זמן הקץ, אך אין ראיה כלל שאם היו משיבים לרבינו מן השמים היה מגלה לאחרים ומפרסם דבר זה, וראה להלן י"ג טעמים להסתרת קץ הגאולה. ואפשר דס"ל לרבינו דבאופן זה שמגלים מן השמים לאדם אחד לא שייכי כל הטעמים להסתרת הדבר, ולכן סבר ששייכו לו מן השמים. עוד י"ל דרבינו לא שאל מתי יהיה זמן הקץ, אלא שאל על סדר ואופן הקץ, ובזה לא מצינו דאיכא קפידא שיהיה בהעלם ולא יתגלה, וראה בתשובת רב האי גאון המובאת באוצר הגאונים (סנהדרין צו.) שכתב וז"ל, וששאלתם לפרש לכם איך תהיה הישועה מתחילה ועד סוף ותחית המתים ושמים חדשים, אם באתי לפרש כל דבר ודבר עם דקדוקיו יכלה הזמן, אבל אני מגיד כללות של כל דבר וכו', עכ"ל, עיי"ש שמבאר באריכות את סדר הגאולה העתידה.

ג. משמע שהיו משיבים את התשובות מן השמים על גבי הכתב [דמה שכתוב 'לא מצא התשובה' הכוונה על רבינו וכמו שיבואר בהערה הבאה], וכן מבואר בדברי הגההיד"א בספרו מדבר קדמות (מער' ח' אות ג') שכתב בזה"ל, וכתוב בקונטרס כת"י משאלות שהיה שואל רבינו יעקב ממרווי"ש זלה"ה מן השמים, והיו משיבים לו 'בכתב' וכו', עכ"ל. וראה בליקוטי הש"ס להאריז"ל (דף כט.) שכתב, שאלת חלום אמיתית מהאר"י זלה"ה, קח נייר חלק אחד בידך וכו', ואז אח"כ אמור יהי רצון מלפניך אתה השם הגדול הגבור והנורא וכו', שתשיבני על שאלתי שהיא כך וכך, ותשיבני גם בכתב מפורש באר היטב בזה הנייר החלק שבידי, שאניחנו בלילה הזה בכתב מפורש במטתי מראשותי וכו'. אמנם לעיל (ס' נ"ד) כתב רבינו: ופירשו לי

בתוך 'המראה', ומשמע דהתשובה היתה במראה ולא בכתב, אך י"ל דדא ודא אחת היא ורבינו היה רואה את כתב התשובה במראה. וראה עוד לעיל במבוא מש"כ בזה.

ד. **מבואר** שלא רצו לגלות מן השמים את קץ הגאולה [נסימניך: 'בסוד' בגימטריא ע"ב שהוא סי' תשובה זון]. ויש שרצו לפרש דמה שכתוב 'לא מצא התשובה כתובה לפניו', אין הכוונה שרבינו לא מצא התשובה כתובה, אלא שהמעתיק לא מצא את התשובה שכתב רבינו, ולפי"ז אפשר דבאמת גילו לרבינו את קץ הגאולה אך רבינו העלים והסתיר הדבר. אמנם זהו דחוק טובא דאם המעתיק לא מצא התשובה א"כ איך ידע שרבינו שאל על זה, דלא מסתבר שרבינו כתב השאלה בלי התשובה, ועוד דהרי תחילת הדברים ששאל על קץ הגאולה קאי על רבינו, א"כ משמע שגם הסיפא שלא מצא התשובה כתובה לפניו קאי על רבינו דלא השיבו לו מן השמים על זה.

לא השיבו מן השמים מתי זמן הקץ

מצינו בעוד מקומות שלא רצו להשיב מן השמים על שאלות ששאלו בענין קץ הגאולה, באגרת על סוד הגאולה [להמקובל רבי אברהם הלוי] (ספונות י"ז עמ' ר"ב) כתב, והנה בזמנים שעברו אנשי יודעי דעת בקיאים בשאלת חלום וגם בהקיץ שאלו ענין הקץ, וחרס עלה בידם, ומה ישיבו על זה מן השמים, ועדין לא ניתן הכרוז במרומים ולא הגיעה העת להגלות, וכבר היה אחד מן הגדולים ששאל על זה, והוכיחו המשיב ואמר לו: 'מי שאל ואל צפן וסתרי' (ע"פ שמות ו, כב) וכו', ובימי נעורי מדת הנערות גברה עלי עם רוב התשוקה לדעת סודות, ואשאל על הדבר, והשיבו לי: 'הלא הוא כמוס עמדי' (דברים לב, לד), והביאו בסדר הדורות (ד' אלפים רמ"ה). ובשם הגדולים [להגהחיד"א] (מערכת גדולים מער' א' אות ע"ד) כתב על מוהר"ר אברהם מדינה, שמעתי שהרב ז"ל היה בקי כחכמת הזאירג"י על מתכונתה והיא חכמה נפלאה וכו', ושמעתי ששאל על המשיח אימתי יבוא, והשיבו: 'מי שאל ואל צפן וסתרי', וחזר לשאול פעם אחרת ששיבו על שאלה זו, והשיבו: הנה מיתת"ו ותשובתו באים כאחד, ולכן לא יסרב. **ובספר** בן גרני (שמות ו, כב) כתב, שמעתי כי בימי הגאון בעל מגלה עמוקות זי"ע עשה חכם אחד שאלת חלום מתי יבוא משיח, והשיבו לו מן השמים 'מישאל ואלצפן וסתרי', ובא החכם אל הגאון בעל מגלה עמוקות שיפרש לו התשובה, וכעס עליו הגאון צ"ל ואמר, איש אשר אינו מבין מה משיבין לו, האיך ימלא לבו לשאול שאלת חלום, ואמר הגאון בעל מגלה עמוקות שפירוש התשובה הוא כי על זמן הקץ נאמר (ילק"ש ישעיה תק"ז) 'לבא לפומא לא גליא', וזאת השיבו לו: 'מישאל ואלצפן וסתרי', דהיינו מי ישאל על דבר שהקב"ה צפנו וסתרו. **בספר** מילי דשמיא [להגה"ק רבי אלעזר אזכרי בעמח"ס חרדים] (ריש פרק ז') כתב, שנת ה' שמ"ו חודש אב, בא אלינו הזקן ר' שמואל

קרישקש, אמר ששאל בחלום מתי קץ הפלאות, והשיבוהו: שנת 'הנשא שפט הארץ' וגו', מיד ב'הש"ב גמול על גאים', ולד' הישועה, וכל מה שתוכל לשבת נכח המקדש שב, ע"כ. ולכאורה הכוונה על שנת ה'שנ"א שהם אותיות 'הנשא', אך דברי התשובה הם סתומים וחתומים. ובמאמר על שנת גאולה [לחד מקמאי מתקופת הראשונים] (הצופה לחכמ"י ח"ה עמ' קצ"ה) כתב, ר' שמואל החסיד רצה לכתוב הקץ בשעת פטירתו, ואמר להביא דיו וקולמוס, שהביאו מיד מת, ולאחר פטירתו בא בחלום לר' יהודה חסיד והגיד לו, וכמו כן רצה לכתוב אותו בשעת פטירתו, מיד מת.

העלם קץ הגאולה

הקב"ה אינו חפץ שיתגלה

איתא בגמרא (מגילה ג), תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי, ונודעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, יצתה בת קול ואמרה מי הוא זה שגילה סתריי לבני אדם, עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר אני הוא שגליתי סתריך לבני אדם, גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא, אלא לכבודך עשיתי שלא ירכו מחלוקת בישראל, ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים, יצתה בת קול ואמרה לו דיך, מאי טעמא, משום דאית ביה קץ משיח. ופירש"י דהכוונה לתרגום ספר דניאל. ובאבודרהם (סדר ובא לציון) כתב, שמעתי בשם הרא"ש שאמר כי קבלה בידו שעל תרגום פסוק 'מלוך ה' לעולם' יצאה בת קול ואמרה ליונתן בן עוזיאל מי הוא זה שמגלה סתרי לבני אדם מפני שיש בו קץ משיח. [אמנם בתוספות הרא"ש (מגילה שם) כתב כרש"י דהכוונה לדניאל]. וראה בזה"ק (וירא קיח). מעשה ברבי יהודה ורבי יוסי שמצאו ספר עם סתרי תורה ועסקו בו ואח"כ נאבד הספר מהם, דאיתא שם, בכה ר' יוסי ואמר דילמא ח"ו חובה איהו גבן או דלאו אנן זכאין למנדע ליה, כד אתון לגבי דר' שמעון אשתעו ליה עובדא דא, אמר לון דילמא בקץ משיחא דאינון אתון הויתן משתדלי, אמרו ליה דא לא ידעינן דהא כולא אתנשי מינן, אמר לון רבי שמעון לית רעותא דקודשא בריך הוא בדא דיתגלי כל כך לעלמא.

שבועה שלא לגלות הקץ

הקב"ה השביע את ישראל שלא יגלו את הקץ כדאיתא בגמרא (כתובות קיא.), ופירש רש"י דהשבועה היא שהנביאים שביניהם לא יגלו הקץ. והמהר"ל בספרו נצח ישראל (פרק כ"ד) כתב, ולי נראה ש'אל יגלו הקץ' שלא יעסקו בענין הקץ לעמוד עליו, עד שיהיו יודעים הקץ, גם 'לא יגלו' לומר בפרהסיא כי בזמן הזה תהיה הגאולה, ופירוש זה ברור. ובמדרש נחומא (דברים ס"ד ד') איתא, 'רב לכם סוב את ההר הזה' (דברים ב, ג), זהו שאמר הכתוב (שה"ש ב, ז) 'השבועתי אתכם בנות ירושלים

בצבאות', שלש שבועות בשיר השירים למה, אחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא יגלו את הקץ, ושלא ידחקו את הקץ, ושלא ימרדו על המלכיות, אמר להם הקב"ה אם אתם מקיימין את השבועות מוטב, ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות או כאילות השדה שאין להם דורש ולא מבקש, כך לא אדרוש את דמכם.

נתכסה מהאבות הק' כדי שלא יגלוהו

איתא בגמרא (פסחים נז.), 'ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם' (בראשית מט, א), ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה וכו'. ובבראשית רבה (צח, ב) איתא, רבנן אמרי בא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו, רבי יהודה בשם ר' אלעזר בר אבינא שני בני אדם נגלה להם הקץ וחזר ונתכסה מהם, ואלו הם, יעקב ודניאל, דניאל 'ואתה דניאל סתום את הדברים וחתום' (דניאל יב, ד), יעקב 'את אשר יקרא אתכם באחרית הימים', 'ראובן בכורי אתה', מלמד שבא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו, משל לאוהבו של מלך שהיה נפנה מן העולם והיו בניו סובבין את מטתו, אמר להם בואו ואגלה לכם מסטורין של מלך, תלה עיניו והביט במלך, אמר להם הוי זהירין בכבודו של מלך, כך יעקב אבינו תלה עיניו וראה שכינה עומדת על גביו, אמר להם הוי זהירין בכבודו של הקב"ה. ובבילקום' (איוב תתק"ו) איתא, 'מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח' (איוב יב, כ), זה יצחק ויעקב ששניהם בקשו לגלות מסטורין של הקב"ה, יצחק קרא לעשו בקש לגלות לו את הקץ שנאמר 'ויקרא את עשו בנו הגדול', יעקב קרא לבניו בקש לגלות להם את הקץ שנאמר 'האספו ואגידה לכם', אמר לו הקב"ה לבניך קראת ולי לא קראת ולא אותי קראת יעקב, התחיל אומר לבניו בבקשה מכם היו מכבדים להקב"ה. ובוזה"ק (ויחי וד): אבל מה דבעי לגלי לון לא גלי, דבעא לגלאה להו את הקץ וכו', וסתמינן אינון באורייתא בהאי פרשתא דיעקב ובאינון ברכאן, עיי"ש. וברבינו בחיי (ר"פ ויחי) מבואר שכוונת חז"ל לקץ הגלות הזה הארוך שאנו עומדים בו היום, עיי"ש. והרמב"ן בספרו האמונה והבטחון (פ"ו) כתב שנסתלקה ממנו השכינה כדי להודיעו שאין לגלות את הקץ, ואחר שהבין שעל כן נסתלקה ממנו, חזרה השכינה ושרתה עליו.

אם נתגלה לנביאים

רש"י (כתובות קיא.) ביאר השבועה שלא יגלו את הקץ, שהנביאים שביניהם לא יגלו הקץ. ומשמע מדבריו שהנביאים יכולים לידע הקץ בנבואה. ונהיינו דאל"ה מה שייך להשביע על זה שלא לגלות אחרי שאף אחד לא יכול לידע כלל, וראה להלן 'ידיעת שנת הקץ' דברי הרוקח]. והרד"ק (ישעיה סג, יא) כתב, והנה עתה נסתלק רוח נבואה משמתו חגי זכריה ומלאכי, שאילו היו עמנו נביאים היו מודיעים לנו קץ הגאולה והיה לנו נחת רוח בזה, אבל אנחנו זה כמה שנים בגלות ואין לנו נביא

ולא אתנו יודע עד מה, ע"כ. ומשמע מדבריו שהנביאים יכולים לידע. ובאבן עזרא (דניאל יא, ל) כתב, ובן היוצר חבר ספר במועד הקץ, וגם נפצתי דבריו ככלי יוצר טרם בא מועדו כי הוא מקוה מועד עבר, וכלל אומר דבריו בדברי קץ גם דברי רבי שלמה בן גבירול ז"ל רצה לקשור הקץ במחברת הגדולה על שני הכוכבים העליונים, גם דברי רבי אברהם הנשיא בספר קצים ודברי היוצר ודברי רבי יצחק בן לב וכל החושבים המלות או האותיות בחשבון גימטריא, הכל הבל ורעות רוח, כי דניאל לא ידע הקץ ואף כי הבאים אחריו, רק רמז המלאך דבר כאשר אפשר, רק לא פירש מתי יהיה, ע"כ. ויש להעיר שבפסיקתא רבתי (לב, ו) איתא להדיא דהקב"ה גילה הקץ לדניאל, עיי"ש. בקהלת רבה (יב, י) איתא, בקש קהלת לעמוד על הקץ מתי, שנאמר (שה"ש ב, ז) 'אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ', אמר לו הקב"ה כבר הכתבתיהו על ספר הישר (ישעיה סג, ד) 'כי יום נקם בלבי' וגו', רבי שאול דנווה מתני לה בשם ר' שמעון אם יאמר לך אדם מתי קץ הגאולה, הוי אומר לו 'כי יום נקם בלבי' כתיב. ובקהלת (ז, כה) כתיב 'סבותי אני ולבי לדעת ולתור ובקש חכמה וחשבון', ופירש"י, ועוד סבותי לדעת ולתור ולבקש חכמת פרשת פרה אדומה וחשבון קץ הגאולה. בשו"ת כתב סופר (אור"ח סי' נ"ג) כתב, ואפילו משה רבינו ע"ה אשר בא בסוד ה' ולו נגלו כל תעלומות התורה וסתרי החכמה לא ידע למתי קץ הפלאות בלתי לה' לבדו ידוע, אבל יש דבר נגלה שכל אחד יודע גדולים וקטנים, והוא 'היום אם בקולו תשמעו', וכתיב 'והשבות אל לבבך ושבת' וכו', וזה שאמר משה רבינו ע"ה 'וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה' וכו' ועד מתי לא ידענו, ואמר 'הנסתרות לה' אלקינו' הנסתרות והוא זמן הקבוע לגאולה כל יאחר עוד, אינו ידוע אפילו לי רק 'לה' אלקינו' הוא, 'והנגלות' שבו הוא דבר נגלה כ"כ, 'לנו' ואפילו 'לבנינו', ומה הוא, 'לעשות את כל דברי התורה הזאת'.

אם יכול להתגלות לשום אדם

איתא בילקו"ש (ישעיה תקצ"ז), רבי שמואל מתני בשם רבי ירמיה אם יאמר לך אדם מתי קץ הגאולה בא אל תאמן, שנאמר (ישעיה סג, ד) 'כי יום נקם בלבי', לבא לפומא לא גלי פומא למאן גלי, ר' ברכיה ור' סימון בשם ריב"ל שלשה סימנין סימנתי לך בקברו של משה שנאמר (דברים לד, ו) 'ויקבור אותו בגיא' וגו', וסוף 'לא ידע איש את קבורתו' (שם), על הקץ שנאמר (דניאל יב, ד) 'סתום וחתום הדברים' על אחת כמה וכמה. וכע"ז איתא בזוהר חדש (בראשית יד:), אמר הקב"ה שוטים הם המחשבים קצי משיחא דבר שלא גליתי לעולם שנאמר 'כי יום נקם בלבי', לבא לפומא לא גליא ואינן משתדלי למחשב קצי, בהאי נחזי תלתא סימני כתבית ואחזית לדרי עלמא בקבורתיה דמשה עבדי, ואלין אינון, בגיא, בארץ מואב, מול בית פעור, אחזית ויהבית סימנים לכלהון דעלמא ולא ידעי קבורתיה דכתיב 'ולא ידע איש את קבורתו', דבר שלא גליתי ולא הראיתי היאך אמרי שטותא ושקריותא קמי קב"ה

בהך. ובגמרא (פסחים נד:) איתא, תנו רבנן שבעה דברים מכוסים מבני אדם, אלו הן, יום המיתה, ויום הנחמה, ועומק הדין, ואין אדם יודע מה בלבו של חברו, ואין אדם יודע במה משתכר, ומלכות בית דוד מתי תחזור, ומלכות חייבת מתי תכלה. וכתב המהרש"א (ח"א שם), ואמר 'מלכות בית דוד' כו', זהו מן הדברים המכוסים כמפורש בספר דניאל (יב, ד) 'סתום הדברים וחתום הספר וגו' עד עת קץ'. והמהרש"ל בחכמת שלמה (שם) הביא מרש"י כת"י וז"ל, ברייתא זו מצאתיה בבראשית רבה (סה, יב) ולא כתיב בה ומלכות בית דוד מתי תחזור וכו', וכולהו מפרש שם מקראי וכו', יום הנחמה לעתיד שבן דוד בא דכתיב (ישעיה ס, כב) 'אני ה' בעתה אחישנה'. בספר חסידים (פארמא, סי' רי"ב) כתב, אם תראה שמתנבא אדם על משיח, דע כי היו עסקיו במעשה כשפים או במעשה שדים או במעשה שם המפורש, ובשביל שהם מטריחים את המלאכים אומרים לו על משיח כדי שיתגלה לעולם, ולבסוף יהיה לבושת ולחרפה לכל העולם על שהטריחו המלאכים, או השדים באים ולומדים לו חשבונות וסודות, לבושתו ולבושת המאמינים בדבריו וכו', 'כי אין אדם יודע על ביאת משיח'. וראה מש"כ בסיכוב רבי פתחיה מרגנשבורג (מקבציאל ל"ח עמ' תשי"ז), בנינוה היה איש חוזה בכוכבים ושמו רבי שלמה, ובנינוה ובכל ארץ אשור ובכל מודים החכמים שאין כמוהו בקי במזלות, ושאל לו רבי פתחיה מתי יבא משיח, ואמר לו כבר ראיתי במזלות כמה פעמים בבירור, אבל רבי יהודה החסיד לא רצה לכותבו פן יחשדוהו שהוא מאמין בדברי רבי שלמה. נוראה לעיל שרבי שמואל החסיד גילה לבנו רבי יהודה החסיד בחלום את זמן הקץ. והמהר"ל בנצח ישראל (פרק מ"ד) כתב, הבנין אשר שוא עמלו בוניו בו הוא חשבון הקץ, שדבר זה לא יבוא בו הידיעה לשום אדם. בזכר דוד (מאמר ג' פרק נ"ו) כתב, עיין למהר"ם ערמה ז"ל בספר מאיר תהלות (דף צה). שיצא לישע חכמי ישראל מחשבי קיצין, ואמר דודאי גם הם יודעים שאין להם ידיעה מזה כדניאל, וא"כ אין חשבונם מדוקדק, אלא כיוונו לבשר הגאולה כל יום לחזק ידים רפות, ויתעוררו בתשובה ויתקיים קרא דכתיב 'היום אם בקולו תשמעו' וכו', ואולי מטעם זה רשב"י עצמו דכל סתום לא עממוהו רמז ממנו בפרשת וירא (דף קי"ז), ברם גילה טפח וכסה טפחיים וניבא ולא ניבא בפירוש, שלא לגלות מה שכסה עתיק יומין. אמנם ביד רמ"ה (סנהדרין צז:) כתב, לא אפשר דלא הוי מסור להו לרבנן קץ משיח, והאי דלא פרשוה משום 'בשרו מיום אל יום ישועתו' (דה"א א' טז, כג). ובזכר דוד (שם) כתב, אם קץ הישועה נעלם מבני אדם ד'הלא כמוס עמדי' וכו' כתיב, איך נודע ליעקב אבינו ע"ה כמ"ש בבראשית רבה פרשת ויחי בקש יעקב לגלות את הקץ ונסתם ממנו, וכן להרבה גדולי ישראל ועד אחרון לרשב"י בוצינא קדישא, דכבר הרגיש בזה הרמ"ז ז"ל ותירץ בחידושו על התיקונים (דף נ:), דרזא דמלה הוא, כי לאותם הנשמות שהם מבחינת הלב גילה

סוד הקץ, ולזה היו יכולים לדבר, אבל לנשמות שהם משאר אברים לא גילה, וזהו שאמר 'ללבי גליתי ולאברי לא גליתי'.

ידיעת 'שנת' הקץ

הרוקח בפירושו להושענות [נדפס בסה"ז להגר"ש רפאל] (ד"ה א-ל למושעות) כתב על השבועה שהשביע הקב"ה את ישראל שלא יגלו את הקץ כדאיתא בגמרא (כתובות קיא.), שהיינו למי שידוע 'שנת' גאולה, אך את ה'יום' אין לידע כמו שנאמר 'כי יום נקם בלבי', ומבואר דס"ל דאפשר לידע את השנה שיבוא בה הגואל, ורק את היום המסויים באותה השנה אי אפשר לידע [נהיינו דאי לאו הכי מה שייך שבועה שלא יגלו והא אי אפשר כלל לאף אחד לידע מתי הקץ, וראה לעיל 'אם נתגלה לנביאים' פירוש רש"י בזה דהכוונה לנביאים שביניהם]. אמנם ראה להלן י"ג טעמים להסתרת קץ הגאולה שנראה בפשטות שהטעמים להסתרת הקץ הם גם על שנת הקץ ולא רק על היום המסויים.

גילוי הקץ קרוב לזמן הגאולה

בזוה"ק (וירא קיח.) איתא, אמר לון רבי שמעון לית רעותא דקודשא בריך הוא בדא דיתגלי כל כך לעלמא, וכד יהא קריב ליומי משיחא אפילו רביי דעלמא [תנינוקות שבעולם] זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא ולמנדע ביה קצין וחושבנין, ובההוא זמנא אתגליא לכולא, הה"ד (צפניה ג, ט) 'כי אז אהפוך אל עמי' וגו'. והרמב"ן בספר הגאולה (שער ד) כתב, ומפני שאמר (דניאל יב, ד) 'ישוטטו רבים ותרבה הדעת' נרמז לנו ממנו כי רשאין אנחנו לשוטט הקץ בספר הזה ולהרבות בו הדעת, ומאמרו (שם שם, י) 'והמשכילים יבינו' נלמוד כי בהתקרב הקץ יבינו המשכילים הרמיזות האלה. וכדבריו כתב כבר בהקדמה לספר 'מגילת המגלה' [לרבי אברהם בר חייא הנשיא בעל ספר העיבור] בענין הקץ וז"ל, החוקר עליו משובח במעשיו ויכול יהיה מכון את הדרך ועומד על עיקר הסוד אם יסייעוהו מן השמים, ככתוב 'ישוטטו רבים ותרבה הדעת', שהקץ וסוף הגלות הזה יהיה ידוע וגלוי, וכל שכן בקירוב העת ככתוב (שם שם, ט) 'כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ', להודיע כי בקירוב העת לא יהיו הדברים סתומים, אבל יתבררו ויתלבנו ויהיו ברורים וגלויים לעיניים כדבר המלובן והמחוויר, וכל הראשונים היו מתעסקים בענין הזה לחזק את אמונתם ולשמור להם שכר פעולתם, כאשר אתה מוצא בדברי רז"ל במקומות רבים שהם מדברים על הקץ ונותנים בו רמז, וכאשר עשה רבנו סעדיה גאון ז"ל בפירוש ספר דניאל וכו', וכן רבים לפניו ולאחריו דברו על הקץ כל אחד מהם לפי ביתו וכו', עכ"ל. [נראה מש"כ בדבריו בספר דליות יחזקאל עה"ת (עמ' ק"ס)]. וכן ביאר באברבנאל (מעייין א' תמר א') שהקב"ה עשה ההסתר וההעלם בגלות הזה מפני ארכו כדי שלא יתיאשו ליבות בני הגלות בארכו, ולכן היה הצורך שיהיו סתומים הדברים

בענין הקץ, אבל בבא עתו כבר יאות הגלוי והפרסום לפי שלא יהיה בו יראת היאוש מפני אורך הזמן, ולכן בעת זמן קצו לא יהיו הדברים סתומים וחתומים אלא מעצמם יתבררו ויתלבנו. [נראה להלן י"ג טעמים להסתרת קץ הגאולה' אות ב']. ובהגהות יעב"ץ (כתובות קיא.) כתב, שמא סמוך לקץ יהא נודע ויגלה לישראל כשתתקיים נבואת יואל (ג, א) 'ונבאו בניכם ובנותיכם'.

זמן הקץ כתוב בתורה

בביאור הגר"א לתקו"ז (דף נו.) כתב שהקץ מרומז בתורה שבכתב, אלא דלא נתפרש בתורה שבע"פ ולא נתגלה עדיין. וברמתיים צופים (מער' חידושי הרי"ם אות כ"ג) הביא ששמע מאדמו"ר דק"ק לענטשנא ז"ל שאמר בשם רבותיו, שכאשר יבוא משיח תהיה הבושה גדולה מאוד שאין לשער על מה שלא היו יודעים כולם זמן הגאולה, כי יראו מפורש בתורה קץ הגאולה, אך מחמת שכתוב בדניאל (יב, ד) 'סתום וחתום הדברים', על כן עתה אי אפשר לידע הקץ. ובילקוט מאורי אור (עמ' ר"מ) הביא שהרה"ק המגיד מטריסק היה רגיל לומר רמזים וקיצים על זמן ביאת המשיח, ופעם אחת כשנפגש עמו אחיו הרה"ק רבי יצחק מסקווירא שאל אותו, אחי שמעתי שהנך אומר קיצים, ענה לו המגיד מטריסק, אינני אומר כלום, רק כשאני פותח חומש רואה אני תיכף בו שמשח צריך לבוא, ואני אומר להשי"ת, אבא כך כתוב בתורה [ראה בגמרא (קידושין לב.)] שכבר הגיע זמן של ביאת המשיח. ובספר ישמח משה (פר' שמות עה"פ ויאמר פרעה מי ה') כתב, בודאי היה מקובל ביד ישראל מה שנאמר לאברהם בין הבתרים (בראשית יג, טו) 'כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה', וכשראו העבדות והעינוי שהתחיל עליהם במצרים הבינו שזו היא הגזירה הקדומה הנ"ל, אך לא ידעו אמיתת החשבון איך ומה הוא, כי לא ידעו שמתחיל משנולד יצחק, רק כשיצאו אז הבינו החשבון מהיכן הותחל, וכן בגלות בבל דנאמר מפורש (ירמיה כה, יב) שבעים שנה, אעפ"כ לא ידעו אם למלכות בבל ואם לחורבן ישראל ואם לגלות יהויכין אם לגלות יהויקים אם לגלות צדקיהו כדאיתא במסכת מגילה (יא:), וכן לעתיד אף שכעת קץ הימין מכל עין נסתר, אולם אחר שנהיה נגאלים יתגלה לנו מפורש באר היטב איך הקץ נאמר להדיא בתורה ובנביאים ובכתובים וכו', וזה פירשתי הפסוק (צפניה ג, כ) 'בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר ה'', כי באמת נכתב כמעט בכל מקום בתנ"ך מתי יהיה קץ הגאולה, אך חייבה חכמתו יתברך שמו שיתעלם מאתנו ולא יתראה לעינינו ביאור אמירת הקץ, ולעתיד לבא יתמחו הכל אחר שיתגלה הקץ, יתגלה לעינינו שכבר אמר ה' יתברך שמו בביאור מתי יהיה הקץ, והיינו 'בשובי את שבותיכם' אז 'לעיניכם אמר ה'', ר"ל אז יהיה לעיניכם כי ה' אמר.

י"ג טעמים להסתרת קץ הגאולה

כשם שלא נתגלה עוונם

א. בגמרא (יומא ט:) איתא, רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו, ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם. ופירש"י, שנתגלה עונם, לא היו מכסין פשעיהם, נתגלה קצם, 'לפי מלאות לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם' (ירמיה כט, י), אחרונים לא נתגלה עונם, בני מקדש שני רשעים היו בסתר. וביאר המהר"ל בנצח ישראל (פרק ד'), הראשונים שנתגלה חטאם מפני שהראשונים עיקר חטאם שהיו נמשכים אחר יצרם לעשות פעולות רעות בגלוי, ולפיכך עונש שלהם נתגלה, וכן קצם גם כן נתגלה, אבל האחרונים שלא נתגלה עונם מפני שעיקר עונם בלב שהוא בנסתר, ולכן לא נתגלה עונם מפני שהוא דבר נסתר, לכן לא נתגלה קצם גם כן ונשאר קצם נסתר ונעלם.

שלא יתיאשו מן הגאולה

ב. הרמב"ן בספר הגאולה (שער ד') כתב, וכבר היו רבים מחכמי הדורות שחיפשו על הקצים האלה והעלו חרס בידם, מהם יש מי שנתפרסמה טעותם בעבור הזמן שהיה מקוה, ומהם שדבריו מעידים בעצמם כי לא יהיה הדבר ולא יבא וכו', ואמנם אני חושב כי טעותם היתה מצד רצון אלהים בהעלמת הקץ כאשר אמר (דניאל יב, ד) 'ישוטטו רבים ותרבה הדעת', לא מהיות הקץ סתום מאוד בספר הזה, וסבת ההעלמה מתחילה מפני אורך הגלות והרחקת הקץ כמו שאמר (שם ח, כו) 'ואתה סתום החזון כי לימים רבים' [נראה להלן] 'אם מותר לחשב הקץ' שהרמב"ן הוסיף דלפי"ז דכאשר זמן הגאולה קרוב אפשר לחשב ולגלות את הקץ]. ובדרשות הר"ן (הדרוש החמישי) כתב שהוא ראוי להסתיר והעלמה כדי שלא ישתוממו רבים לאורך הזמן. וכ"כ האברבנאל בספרו מעייני השועה (מעין א' תמר א') שגזרה החכמה האלהית בזה כדי להעלים קץ הפלאות להיותו לזמן ארוך מאד, כדי שבני הגולה דור הולך ודור בא לא יתיאשו בהפלגת אורך ימי גלותם, והוסיף שמסבב הסבות ית' עשה ההסתיר וההעלם בגלות הזה מה שלא עשה בגלות מצרים ובכל מפני ארכו כדי שלא יתיאשו ליבות בני הגלות בארכו, ולכן היה הצורך שיהיו סתומים הדברים בענין הקץ, אבל בבא עתו כבר יאות הגלוי והפרסום לפי שלא יהיה בו יראת היאוש מפני ארך הזמן לעתיד לבוא, ולכן בעת זמן קצו לא יהיו הדברים סתומים וחתומים אלא מעצמם יתבררו ויתלבנו, עיי"ש. ובכלי יקר (בראשית מז, כח) כתב, לפי שמהידוע שימשך נוק גדול מן ידיעת הקץ, כי הדורות הקודמים היודעים שהגאולה לא תהיה בימיהם לא ידרשו את פני ה' לבקש על הגאולה ועל התמורה. וכן פירש בעקידה על המדרש ('לקר"ש קנ"ז) האומר כשביקש יעקב לגלות הקץ אמר הקב"ה 'ולא אותי קראת יעקב' (ישעיה מג, כב), רצה לומר שלא היית חס על כבודי, כי מידעה זו ימשך

נזק זה שלא יקראו אותי ולא יבקשו פני הדורות הקודמים ויבקשו לישב וכמתיאשים מן הגאולה, על כן סתם וחתם ה' הקץ האחרון כדי שבכל דור ודור יבקשו את פני ה' ואת דוד מלכם ויהיו מחכים קץ ישועתו תמיד, כאשר בעוונתו מדה זו מצויה בינינו אפילו בזמן שאין הקץ נודע מכל מקום רבים המה עמי הארץ המתישבים בארצות העמים ובונים להם בתים ספונים וחשובים ושל אבנים בנין הקיום, ובסיבה זו לעולם אינן דורשין את פני ה' בכל לב להביאם אל ארצם, ועל כן הקב"ה מניחם שמה.

שלא יצאו מכלל ישראל

ג. ביפה תואר (כ"ד סה, יב) כתב, לפי שהיו רבים יוצאים מן הכלל בידועם שהנחמה לא תהיה בימיהם. ויסוד הדבר איתא כבר בזוהר חדש (בראשית טו.), 'אם תבעיון בעיני' (ישעיה כא, יב), אם אתם מבקשים לדעת קץ גאולתכם אימתי תהיה ואימתי תבואו לארצכם, 'שובו אתיו', כי הא דא"ר יהודה אין קץ הגלות נתלה אלא בתשובה שנאמר (תהלים צה, ז) 'היום אם בקולו תשמעו', וכיון שנברא העולם נרמז הרמז הגדול הזה ברזי הסתרים, שנאמר (בראשית א, ג) 'ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור', כלומר יהי רז, ורז ואור דבר אחד הוא [היינו שגימטריא שלהם שוה], וירא אלהים לזה הרז כי טוב להיות ברו וסוד כדי שלא יתגלה לשום אדם, שאלמלי יתגלה כמה פריצים מבני עמנו ילכו לאבדון, ופירש בפירושו 'הסולם' דהיינו מחמת אריכות הקץ.

כי כשיודעים הקץ כאילו נגאלים

ד. המהר"ל בנצח ישראל (פרק כ"ד) כתב, כי כאשר יגלו הקץ הרי יש כאן גאולה, כי מי שידע זמנו לצאת כאילו הוא נגאל, והשם יתברך שם הגלות ולא יהיה נמצא הקץ קודם זמנו, ולפיכך אל יגלו הקץ.

מפני מעלת הקץ

ה. עוד ביאר המהר"ל (שם פרק מ"ד) שגילוי הקץ אינו ראוי לשום אדם מפני מעלת הקץ, ולכן אמרו תיפח רוחן של מחשבי הקץ (סנהדרין יז:), והוסיף שכל מה שאמרו חכמים בענין הקץ, לא שהיו גוזרים שכך יהיה בודאי באותו זמן ובאותו שעה, רק שגילה לנו זמן מוכן שראוי שיהיה בו הקץ, ועד אותו הזמן אין ראוי שיהיה הקץ כלל, אבל לא באו לומר שהזמן והקץ הוא בודאי באותו זמן, שדבר זה אי אפשר, כיון שהקץ הוא מן הדברים הנעלמים אשר אי אפשר שיהיה נגלה בבירור.

כי הקץ הוא מהקב"ה בעצמו

ו. עוד ביאר המהר"ל (שם פרק ל"א), יש הפרש גדול בין הגאולה הראשונה ובין הגאולה האחרונה, עד שמה מתחייב העולם והסתר הגאולה האחרונה, והוא גם כן

דבר ברור שאין לספק בו, וזה כי גאולה ראשונה במצרים היה בזכות האבות, שנשבע לאבות שיגאלו הבנים, לכך היה אפשר לדעת הקץ, כי הקץ היה מצד האבות, אבל גאולה אחרונה הוא מן השם יתברך בעצמו, לכך הקץ מופלא, דבר שהוא מן השם יתברך בעצמו.

כדי שישוּבו תמיד בתשובה

ז. המהרש"א (ח"א פסחים נד:) כתב הטעם כדי שיהיו כל ישראל תמיד בכל יום בתשובה, דאין נגאלין אלא בתשובה כדאמרינן בסנהדרין (צח.). 'היום אם בקולו תשמעו' (תהלים צה, ז). וכע"ז כתב באלון בכות [להגרי" אייבשיץ] (איכה ג, כג), ידוע דגלות בבל נתגלה הקץ 'כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם' (ירמיה כט, י), ולכך לא נתן אחד לב להתפלל על הגאולה, עד כלות זמן הקץ לפי חשבונם ועדיין לא נגאלו אז התפלל דניאל כידוע (דניאל ט, ד-יט), לכך בגלות האחרון לא נתגלה הקץ כדי שיתנו לבם בכל יום להתפלל, והיום 'אם בקולו תשמעו', וזהו שאמר (איכה שם) 'חדשים לבקרים' אם יתחדשו ישראל בתשובה לבקרים, 'רבה אמונתך' לגאלינו ולכך באמת אין לה קץ.

כי יכול להיות גאולה בכל עת

ח. המבי"ט בבית אלקים (שער היסודות פרק ג') כתב, כי מה שלא הוגבל זמנו יכול להיות בכל זמן בין קרוב או רחוק, והבלתי מאמין לזמן קרוב ג"כ לא יאמין לזמן רחוק, וגם אם יגביל לו זמן בעבור הזמן אשר גבל תמעט אמונתו לעתיד, וכן אם יגביל לו זמן לא יאמין ביאתו קודם הזמן ההוא, ואם בזמן שהגביל לו כפי דעתו לא בא לא יאמין ביאתו לזמן שאינו מוגבל לו כפי דעתו, ולכן האמונה היא שלא יחשוב שיתאחר כי אין לו זמן מוגבל ואפשר בכל יום ביאתו כמו שאמר הכתוב 'היום אם בקולו תשמעו', וגם שנתאחר הרבה מן הזמן יהיה לו יותר תקוה כי הוא קרוב יותר מהזמן שעבר וכמו שאמר הכתוב 'אם יתמהמה חכה לו', כי האיחור הוא סיבה לשתחכה לו יותר.

כי משיח בא בהיסח הדעת

ט. בספר צידה לדרך [לבעל הבאר שבע] (ר"פ ויחי) כתב לבאר הטעם שנסתם הקץ מיעקב אבינו שלא יוכל לגלותו וז"ל, נ"ל ליתן טעם לשבח למה נסתם ממנו, משום דאמרינן בפרק חלק (סנהדרין צו.). שלשה באין בהיסח הדעת, אלו הן משיח, מציאה ועקרב וכו', כי אין בן דוד בא עד שיתייאשו מן הגאולה שנאמר (דברים לב, לו) 'ואפס עצור ועזוב וגו'', ולכן אילו היה מגלה את הקץ לא היה כאן היסח הדעת ולא היו מתייאשין מן הגאולה עד שיגיע זמן הקץ שגילה יעקב, עכ"ל.

כדי שיוכל להקדים הגאולה

י. הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ באהבת יהונתן (הפטר דברים) כתב, טעם למה לא גילה הקב"ה את קץ הפלאות ע"י עבדיו הנביאים, לפי דאם הנביא מוציא הדבור מכח לפועל על הפורענות שוב אינו חוזר, ואם יזכו ישראל בתשובה קול התור נשמע בארצנו קודם זמן הקצוב, וכל היום זמנו הוא כי הדבר תלוי בתשובה והיום אם בקולו תשמעו, ואילו היה השי"ת מגלה הקץ ע"י עבדיו הנביאים שוב אינו יכול לחזור, לכך הסתיר השי"ת את הקץ, ולדניאל הראה רק במראה בבחינת הלב מבין דהיינו לא בבחינת דבור וליבא לפומא לא גליא (קה"ר יב י), ומי שהוא בתואר נביא אין יכול להתגלות לו את קץ הפלאות כי ענין נביא הוא שהקב"ה מאציל רוחו עליו, ונביא הוא מגזרת ניב שפתים דהיינו דיבור, ושומע קול מדבר, והנבואה ביד הנביא ואסור לכבוש את נבואתו, וא"כ אי אפשר לגלות לו את הקץ בשום פנים, כי מאחר שהוציא הדבור מכח לפועל אין השי"ת חוזר ממנו.

מפני שבוה עומדים בנסיון הצרות

יא. עוד ביאר הגר"י אייבשיץ ביערות דבש (ח"א דרוש ג') שע"י שזמן הקץ נסתר, ממילא בכל עת שתהיה צרה לישראל הם מתנחמים לומר שהוא חבלי משיח והגיע ימי פקידה כי פקד ה' את עמו, ובעבור זה עומדים בנסיון.

כדי שתהיה הגאולה בלי גבול

יב. בספה"ק אך פרי תבואה [להרה"ק רבי צבי הירש מליסקא] (פר' ויחי עה"פ האספו ואגידה לכם) כתב, י"ל דהנה מבואר בספה"ק דלכן המ"ם של 'למרבח המשרה' (ישעיה ט, ו) הוא סתום, משום דקץ הגאולה הוא ג"כ סתום, ולכאורה צריך להבין למה דוקא בפסוק זה נרמז זאת, אך י"ל דהנה באמת למה בגאולות הראשונות כמו מצרים ובבל היה ידוע להם זמן הקץ, והגאולה העתידה אין נגלה לנו, אמנם י"ל דידוע שהשי"ת מודד לנו מדה במדה, ולפי הגלות הוא הגאולה כנאמר (בראשית טו, יג) 'ידוע תדע כי גר וכו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול', והנה מחמת שהגאולות הראשונות לא היו לצמיתת עלמין, לכן גם הגלויות לא היו רק לזמן, אבל הגאולה העתידה יהיה בלי גבול ותכלית לכן גם הגלויות הוא אצלינו בלי גבול ותכלית, וזהו פירוש הכתוב 'למרבח המשרה' מאחר 'ולשלום אין קץ', ולכן המ"ם סתומה להורות שנסתם בשביל זה זמן הגאולה ג"כ, ולכן כשרצה יעקב אבינו לגלות הקץ נסתלקה ממנו שכונה שלא יגלה כדי שהגאולה יהיה ג"כ לצמיתת עלמין.

מפני שגלות הזאת היא הכנה לסתרי תורה

יג. בספר שיח שרפי קדש (גלות וגאולה אות י"ח) הביא בשם הרה"ק מסאכטשוב לבאר, הא דנסיים בזמן הזה הכל בהסתור וגם הגאולה, ולא כן במצרים שידעו מקדם

זמן קץ הגאולה, הוא על שגלות מצרים היה עיקר הכנה והזדככות על תורה שבכתב שהוא בגלוי, אבל גלות הזה היא ההכנה והזדככות על סתרי תורה וטעמי מצות, לכן גם קץ הגאולה והכל הוא בהסתר.

אם מותר לחשב הקץ

חישוב הקץ מרחיק את הגאולה

איתא בגמרא (סנהדרין זז), תנו רבנן 'כי ידין ה' עמו [וגו'] כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב' (דברים לב, לו), אין בן דוד בא וכו' עד שיתייאשו מן הגאולה שנאמר 'ואפס עצור ועזוב', כביכול אין סומך ועוזר לישראל, כי הא דרבי זירא כי הוה משכח רבנן דמיעסקי ביה, אמר להו במטותא בעינא מנייכו לא תרחקוה, דתנינא שלשה באין בהיסח הדעת, אלו הן משיח מציאה ועקרב. וביד רמ"ה (שם) פירש, דמיעסקי ביה במשיח למשקל ולמטרא אימת אתי לפום דרשה דקראי.

תיפח רוחן של מחשבי קיצין

במסכת דרך ארץ רבה (פ"א ה"י) איתא, ר' יוסי אומר הנותן את הקץ אין לו חלק לעולם הבא. ובגמרא (סנהדרין זז:) איתא, מאי 'ויפח לקץ ולא יכזב' (חבקוק ב, ג), אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן תיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא, אלא חכה לו שנאמר (שם) 'אם יתמהמה חכה לו'. וכן איתא בילקו"ש (חבקוק תקס"ב), תיפח רוחן של מחשבי קיצין. וכתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"ב ה"ב), וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו, ועל כל פנים אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה, וכן לא יחשב הקצין, אמרו חכמים תיפח רוחם של מחשבי הקצים, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו. ועוד כתב בפירוש המשניות (סנהדרין פ"י), והיסוד השנים עשר ימות המשיח, והוא להאמין ולאמת שיבא ואין לומר שנתאחר אם יתמהמה חכה לו, ואין לקבוע לו זמן, ולא לפרש את המקראות כדי להוציא מהן זמן בואו, אמרו חכמים תפוח דעתן של מחשבי קצין. הרמב"ם באגרת תימן כתב, מה שזכרת מדבר הקצים ומה שבאר רב סעדיה בהם, תחלת מה שיש עליך לדעת, שהקץ על דרך האמת לא יתכן לשום אדם לדעת אותו לעולם, כמו שבאר דניאל (יב, ט) ואמר 'כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ' וכו', וכבר באר הקב"ה על ידי נביאיו שקצת בני אדם יחשבו קצים למשיח ויעברו הקצים ולא יתקיימו, ואחר כך הזהירנו מלהסתפק בענין זה,

ואמר אל יעציבו אתכם אם לא יעלה חשבונם, אבל כל מה שיוסיף להתאחר הוסיפו בו תקוה, שכן אמר (חבקוק ב, ג) 'כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר' וכו', ולפיכך מנעונו החכמים ז"ל מלחשוב הקצים לביאת משיח, לפי שיכשל בהם ההמון ושמא יטעה בראותו שבאו הקצים ולא בא, וכן אמרו החכמים ז"ל תיפח רוחם של מחשבי קצים, לפי שהם תקלה לעם, לפיכך התפללו עליהם חכמים שתיפח דעתם וישחת חשבונם, ואנו דנים את רב סעדיה לכף זכות ונאמר, שמא מה שהביאו לענין זה, ואע"פ שהיה יודע שהתורה אסרה זה, לפי שהיו בני דורו בעלי סברות רבות נשחתות, וכמעט שתאבד תורת ה' לולי הוא עליו השלום וכו', וראה בכלל מה שראה בדעתו לקבץ המון העם על דרך חשבון הקצים, כדי לאמץ אותם ולהוסיף על תוחלתם, והוא התכון בכל מעשיו לשם שמים. בספר נצח ישראל [למהר"ל] (פרק ל"א) כתב, ומה שאמר תיפח נפשם של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ שוב לא בא, אין הפירוש חס ושלום שהיו מתיאשים מן הגאולה, רק פירושו שגורמים שיאמרו הבריות שאינם מבינים שכאשר לא יבוא אל תחכה לו עוד, כי אין קץ מוגבל, רק תחכה לו עוד שיגאל את ישראל. אמנם הרב"ז בספרו מגן דוד (אות סמ"ך) כתב, לא נאמר זה אלא על אלישע אחר וכיוצא בו שטועים בחשבונם ויוציאים מן הכלל ומתיאשין מן הגאולה, ואם יעבור זמנו וחשבונו מבעט בקונו ואומר אין עוד תקומה לשונאי ישראל, אבל החושב את הקץ ואם יתמהמה יחכה לו ואומר כי בא יבא לא יאחר ויחזיק באמונתו וכו' אין זה בכלל הכלל הנזכר, שהרי חכמים גדולים וצדיקים חשבו את הקץ וכבר עבר זמנם וחשבונם ואינם בכלל קללה זו. ובשבט מוסר (פרק נ"א) כתב, לא יוציא אדם זמנו לבקש קיצין ולומר בזמן פלוני יהיה הגאולה, כי יוציא זמנו להביל כי לא ישיג כלום מאחר שהדבר כמוס וחתום, ונפיק מזה חורבה שהמון העם השומעים בראותם שבא הזמן מיועד ולא בא, בועט באומרו שוב אינו בא, כי אינם יודעים שכוונת הנותן את הקץ היה לומר ראוי לבוא בזמן פלוני אם יזכו, אך אם לא יזכו יתאחר עד זמן הקבוע להקב"ה היודע הנסתרות. ובספר ברית שלום (מגילת רות) כתב, תיפח רוחן של מחשבי קיצין, רצה לומר, לפי שעושים קץ לגאולה בחשבונם, ואין להם בטחון ואמונה שיבא בתוך זמן ההוא, אין להם זכות אמונה, וממילא מאחרים זמן הגאולה.

חישוב הקץ סמוך לגאולה

הרמב"ן בספר הגאולה (שער ד') קודם שביאר חשבון הקץ שבספר דניאל לפי דעתו [ראה להלן בקיצין שלא נתקיימו 'ה' אלפים - שנת קי"ח] כתב, והנה אנחנו בדור הזה שפלי הקומה והיכולת ומעוטי הדעת והשכל וכו', איך נתנשא לפתוח פינו במספר הקץ ולידע ולהוציא הסוד הכמוס בספר החתום בספר הזה אשר טעו בו האיתנים מוסדי ארץ, אך מצד שאנחנו קרובים מהם לקץ על כל פנים, ואפשר גם כן שאנחנו קרובים לו באמת מצד האריכות הגדולה שעברה כבר, אולי בטלה הגזרה

שנגזרה עליו להעלים אותו, כי בטל טעם שהסיבה שעליו והוא 'כי לימים רבים' [ראה דבריו בטעם הסתרת הקץ לעיל 'י"ג טעמים להסתרת קץ הגאולה' אות ב'], ומפני שאמר 'ישוטטו רבים ותרבה הדעת' נרמז לנו ממנו כי רשאין אנחנו לשוטט הקץ בספר הזה ולהרבות בו הדעת, ומאמרו (שם יב, י) 'והמשכילים יבינו' נלמוד כי בהתקרב הקץ יבינו המשכילים הרמיזות האלה, וטרם שנפתח פינו לדבר בענין הקץ אנחנו צריכים להתנצל ממה שאמרו חז"ל תיפח רוחן של מחשבי הקצין, ואומר כי הכונה בזה ממה שאמרנו, כי מהם ז"ל שיודעים אריכות הקץ אחריהם, כמו שאמרו לרבי עקיבא יעלו עשבים על לחייך ועדיין בן דוד אינו בא (ירושלמי תענית פ"ד ה"ז), ואינם רוצים שיתגלה הדבר להמון פן יהיה זה רפיון בחלישות תקותם, ועכשו בטלו ממנו הטענות האלה ממה שאנחנו באחרית הימים וכו', והנה בדברי חז"ל טעם על מאמרם תיפח עצמן של מחשבי קצין, שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא שוב אינו בא, אלא חכה לו שנאמר 'אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא', והכונה בזה מפני שהם יודעים מאנשי דורותם שיחתכו בקץ לקרב אותו בזמן ההוא, וירבו בו המכשילות בין בהתקרב בין בהתרחק, ויהיה הדחה לעמי הארץ בדבר, ולכן צריך להעלים ממנו עין אדם ולהיות מצפה לכלל הדבר, והנה דברינו אנחנו איננו מזיק בהרחקתו כאשר ספרנו, ולא בטעם הזה, מפני שדברינו בקץ דברי שמא ואיפשר ואין אצלנו בו דבר ראוי לגזור עליו גזירה אמיתית ולאמר בו מאמר חלוט שהוא ככה, כי אין אנחנו נביאים וכו'. ובספר עולמו של אבא (עמ' ר"מ) הובא ששאלו את המלבי"ם איך הרהיב בנפשו לקבוע את זמן הגאולה [ראה להלן בקיצין שלא נתקיימו 'ה' אלפים - שנת תרע"ג'], הלא אמרו חז"ל תיפח עצמן של מחשבי קיצין, והשיב להם במשל, סוחר אחד מפולין נסע ליריד העיר לייפציג בגרמניה ולקח את בנו הקטן עמו בעגלה, כאשר נסעו יום אחד שאל בנו האם עוד רחוקה היא העיר לייפציג, וגער בו אביו איך יתכן לשאול שאלה כזו, ביום השני שוב שאל הבן האם עוד רחוקה העיר לייפציג, ושוב גער בו אביו על שאלה טפשית זו, החליט הבן שישתוק ויסבול ולא ישאל יותר על לייפציג, לאחר שנסעו כעשרה ימים שמע הבן שאביו שואל את בעל העגלה כמה זמן עוד עלינו לנסוע עד שנגיע ללייפציג, שאל הבן בתמיהה את אביו, כשאני שאלתי שאלה זו כעסת עלי, וכעת אתה שואל כמה זמן עוד עלינו לנסוע עד לייפציג, השיב לו אביו, אתה שאלת כשעוד לא נסענו אלא יום או יומיים, אבל אני שאלתי לאחר שאנו כבר בדרך זה שבועיים, והנה הנמשל הוא שהיו אנשים שרצו לעשות חשבון על הקץ מיד לאחר החורבן, ועליהם אמרו חז"ל תיפח עצמן של מחשבי קיצין, אבל לאחר שאנו כבר נסענו בגולה כאלפיים שנה לערך, מותר כבר לעשות חשבונות שתהיה הגאולה במהרה בימינו. וראה עוד לעיל 'גילוי הקץ קרוב לזמן הגאולה'.

חישוב הקץ שלא לפי מערכת המזלות

בספר מעייני הישועה [להאברבנאל] (מעין א' תמר ב') הקשה על מה שמצינו בראשונים שחישבו את הקץ הנאמר בדניאל והרי אסור לחשב הקץ, וכתב לבאר הענין, באמת לא קראו חז"ל 'מחשבי קיצין' כי אם החכמים בעיניהם שמחשבין מהלכי מערכות השמים ומחברותיהם ויגזרו עת הגאולה על פי חכמתן זו, וכאשר לא יבא משיח באותו חבור אשר חשבו יאמרו שאי אפשר שיבא כי אם בהיות חבור אחר לזמן רחוק, ולכן דרש ר' שמואל בר נחמני מאי 'ויפח לקץ ולא יכזב', תיפח עצמן של מחשבי קיצין, ויורה על זה סוף אותו מאמר שהוא האומרים כלו כל הקיצין כיון שלא בא שוב לא יבא כי בזה היה הגנות כולו, וכמסכים לזה אמרו שמחשבי קיצין מעכבין את הגאולה, ענינו שכאשר לא תהיה בזמן המחברת אשר יאמרו יגזרו אומר שלא תהיה כי אם בזמן המחברת האחרת שהוא לעתים רחוקים כי בזה הם מעכבים את הגאולה, וזה גם כן ענין אותו מאמר שזכרתי בסוף כתובות שלא יגלו את הקץ ושלא ידחקו את הקץ ושלא יגלו סוד העבור, ששלשתם הם מיוחדים לחוזים בכוכבים אם הגלוי כפי המחברת ואם ההרחקה עם המחברת אחרת, וגם גלוי סוד העיבור שהוא מאותה חכמה, ולכן קראו לאלה מחשבי קיצין מלשון מחשבי תקופות ומזלות, אבל לא גינו חכמים בדבריהם מי שיחקור ויבין את הקץ מתוך דברי הנביאים ומדברים ברוח הקדש, כי כה היה משפטם כל הימים לתת אותות ומופתים לדור שכן דוד בא בו ובהגבלת עתו מדברי דניאל, וזה היה דעת אחרוני חכמינו הגאון הנזכר ורש"י והר"א אברהם בר' חייא והרמב"ן וזולתם. ובעקידת יצחק (שמות שער נ"ו) כתב, מאחר שהם חושבים שהגאולה תלויה במצבי המערכות ההם, והיה שאלו הענינים הנפלאים לא נתלו כי אם במחברות הגדולות והעצומות אשר לא יזדמנו כי אם לעתים רחוקים, מהם לר' לת' שנים ומהם לתתקנ"ג ומהם לאלפים תתצ"ט וכו', לזה חוייב להם לעכב הגאולה עד הזמן ההוא הארוך, ואם יעבור להם זה הזמן יצטרכו למצב אחר כיוצא בו, הפך מה שאמר הכתוב (ישעיה נז, א) 'כי קרובה ישועתי לבא' וגו', ואמרו ז"ל (סנהדרין צז). שהגאולה היא מהדברים הבאים בהיסח הדעת, כי הכל תלוי בהגעת קץ רצונו ית' וכו', כי לא ימתין ולא יתעכב עד הגיע תור המערכות השמימיות, רק בהגיע עת רצונו המוחלט יגאלנו מיד, כמו שאמר הנביא (ישעיה ס, כב) 'אני ה' בעתה אחישנה' וכו'. אמנם מדברי הרמב"ן דלעיל מבואר דס"ל דאסור לחשב הקץ אף באופן שאינו לפי מערכת המזלות אלא לפי דברי הנביאים, וכל ההיתר הוא רק בזמן הקרוב לגאולה.

חישוב הקץ כדי להבין דברי הנביאים

במהחזר ויטרי (ח"ג עמ' תתפ"ט, פירוש על ההושענות) כתב, ויש מפרשין 'יודעי בין שעות' כלומר שעוסקין חכמי ישראל בחשבון השנים והשעות, כדי לידע קץ הגאולה

ולהבין אותן שמועות ובשורות שבשרום נביאים מפי הקב"ה, כמה שנאמר (ישעיה מ, א) 'נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם', וכתוב (שם נא, יב) 'אנכי אנכי הוא מנחמכם'. והגר"א בפירושו לספרא דצניעותא (פ"ה) כתב, דע שכל אלו הימים [ששת ימי הבריאה] הן רמז לששת אלפים שנה שהן ו' ימים, כמ"ש לעיל (פ"א) שתא אלפין שנין תליין בשתא קדמאי, וכל הפרטים שהן בו' ימים אלו מתנהגין בו' אלפים כל אחד ביומו ובשעתו, ומכאן תדע קץ הגאולה שהיא בעתה ח"ו כשלא יהיו זכאין שהוא קץ אחרון, ומשביע אני את הקורא בה' אלוקי ישראל שלא יגלה זה. ובקונטרס מעט דבש [להגרש"ד מונק] כתב בשם הגר"ח זוננפלד זצ"ל טעם שזכה הגר"א לידע את הקץ האמיתי, דכיון שלמד את כל התורה כולה לשמה, וכשבא לפסוקי דניאל הידועים רצה לידע את הפירוש מפני שלמד תורה לשמה, לכן לא מנעו מן השמים שיבין את הפירוש האמיתי, כי כללא הוא שאין מונעין מן השמים לידע ידיעת התורה לכל מי שעמל בה כראוי.

קיצין שלא נתקיימו

הרלב"ג (דניאל יב, יא) כתב, ולא עמדו החכמים על החשבון, כי כל אחד רצה להמציא החשבון שיכלה בימיו כדי שלא יתיימשו מן הגאולה. והרדב"ז בספרו מגן דוד (אות סמ"ך) כתב, חכמים גדולים וצדיקים חשבו את הקץ וכבר עבר זמנם וחשבונם וכו', ואפשר שלא טעו בחשבונם והחטא גרם להאריך זמן הגאולה וכו', ולפי דרך זה צ"ל דהא דאמרינן (סנהדרין צח.) לא זכו בעתה, היינו אם לא זכו ולא חבו, אבל אם הרבה לפשוע אפשר שיגרום החטא להאריך הקץ. וביערות דבש (ח"ב דרוש ו') כתב, רבים אמרו קיצים חכמים ראשונים ואחרונים, וכי לא ידוע שהוא כמוס למאד, אבל הענין כי אילו ידעו ישראל ההולכים בגולה שיהיה קץ כל כך ארוך וייעשו זמן רב כזה בעונותינו הרבים בגולה, היו מאבדים עצמם לדעת לרוב השבר והיה נאבד שארית יעקב, ובפרט בזמן השמדות בעונותינו הרבים לא היו אוזרים חיל כל כך לעמוד בנסיון, ולכך התחכמו תמיד לקרב הקץ לומר חזו דאתא חזו דאתא, ובה חזקו ידיים רפות וברכים כושלות אמצו, ותמיד בבוא עקא וגזירה לישראל תלו אותו בחבלי משיח לומר הנה מלכנו יבא ויושיענו, ולכך רבי עקיבא תכף אחר חורבן התחיל לומר משיח על בן כוזיבא וכדומה, כולם כדי לחזק ומבלי להכניע לבבות בני ישראל. ובזוהר חדש (תיקונים ח"ב דף ס.) איתא דקץ אית בכל דרא ודרא כפום זכוון דילהון בכל מאריה דדרא, כפום דרוב דרא נוטים אבתריה, ואם חובין מתרבין עלה אדחייא פורקנא עד דרא אחרא, ובגין דא כל הקצים כלו וכלא תליא בתיובתא ובזכוון ובמדות דכל דרא ודרא, אבל קץ וזמן דשוי קב"ה לא תליא בזכוון ובמדות דכל דרא ודרא אלא ביה תליא. והרמב"ן בספר הגאולה (שער ד') כתב בתו"ד, והיה האלקים מצפה לתשובתינו אליו ולטובתו אלינו, ומפני שנהגנו כמנהגנו

נתן דינו המוצדק ומשפטו האמתי להניחנו אל תכלית הקץ, כי כן ראוי לכמונו היום, וכן היה דעת החכמים ז"ל שהרבה קיצים נגזרו מתחלה לגאולתינו העתידה, ותבין זה ממקצת דבריהם, וממקצתם עצמם ז"ל שהיו מאמינים בגאולה שתהיה בימיהם, לראותם צמיחת קרן לישראל כמעט. ובספר יושר לבב נלהג"ר עמנואל חי ריקי בעל משנת חסידים [בית שני חדר רביעי פ"ג] כתב, מצינו בזהר הקדוש בפרט שנזכרו כמה קיצים וכיוצא בו בדברי רז"ל, ואנו רואים כי עברו ומשיח לא בא, ולכן אין ספק שכוונתם בקיצים אשר נתנו, שלא דיברו בקץ הסתום שאפילו למלאכי השרת לא נגלה, אלא הקיצים שלהם הם קיצים מיוחדים שהיו עת רצון אם ישראל יהיו ראויים שיקדים הקב"ה בהם ויחיש ביאת המשיח, כמאמרם ז"ל (סנהדרין צח.) זכו אחישנה, ושבאותם הקיצים היה לנו פתח תקוה שיחישנו בזכותינו יותר משאר השנים, על דרך מאי דאמור רבנן (שם צז:) עד הכא לא תסתכי, מכאן ואילך תסתכי שיוכל לבוא, וכך נוכל לומר על כל אחד מהקיצים הנזכרים שבהם נסתכי כי עת רצון הם לזה, אלא שבעונותינו שרבו כמה קיצים כבר עברו ולא בא, ואם לא נשוב בתשובה לא יבא עד כי יגיע הקץ האמיתי הסתום שעליו נאמר 'בעתה' שאז יבא בלי ספק, עכ"ד. ובספר אבן שלמה (פ"א אות ט') הובא מהגר"א מוילנא שבכל דור ודור יש קצים לפי ענין התשובה והזכויות המיוחדים לאותו דור. וכע"ז כתב החת"ס (שמות עמ' י"ח), מיום שחרב בית המקדש נולד משיח בכל דור ודור, היינו צדיק אחד הראוי להיות משיח אם בקולי תשמעו, ובעוה"ר יצאו כמה דורות ולא זכינו ומת הצדיק ההוא, וכן בכל דור ודור עד יגיע הזמן. ובספר אורות ישראל (ערך משיח) הביא בשם הרה"ק רבי ישראל מרדכי זי"ע, הלא נראה בכמה מקומות בספרים הקדושים נאמר רמז על קץ ביאת משיחנו וכולם הוכיחו מן המקרא כידוע, ומהתימה היא זה מדוע לא בא עוד באותן הימים, וזהו אי אפשר לומר שלא ראו האמת ח"ו, אך הענין הוא דהאמת אשר זמן ביאת משיחנו הוא בכל יום, רק דהדבר תלוי בתשובה כמאמר חז"ל (סנהדרין צח.) שאלו אימתי אתי מר והשיב 'היום אם בקולו תשמעו', וזאת ידוע דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ולפי זה מה שאמרו שזמנו בכל יום ממילא נרמז רמז חזק בתורה על כל יום ויום על הקץ, רק שהדבר תלוי בתשובה, ועל כן אמרו הקדמונים ז"ל כל אחד על זמן אחר והוכיח כן מן המקרא, כי באמת יש רמז חזק על כל הימים האלה, רק אם היו עושין תשובה היה באמת הגאולה. ובספר אגדת אליהו [לבעל השבט מוסר] (ירושלמי שבת ס"ז פ"ד) כתב ג"כ כדברים הנ"ל והוסיף, ולבי אומר דבשאר הקיצין שאמרו חכמי ישראל, אע"פ שלא בא הגואל על שנמצאו בלתי הגונים, עם כל זה באיזה צד של העולם נעשה גאולה לישראל הנמצאים שם, כי ישראל הפיצם ה' בכל קצוי העולם כנודע, ואם היו ישראל הגונים היו נגאלים, אך כיון שאינם נמצאים עם כל זה אינו יוצא הקץ לריק מכל וכל, אלא נעשה איזה גאולה לכת מישראל באיזה מקום של עולם שמשתעבדים עמהם בחזקה וגואלם מיד

חזק ממנו ויושבים בטח בלי עול מלכות עליהם, כמו ששמעתי מספרים דיש מקומות ישראל בקצוי ארץ שפרקו מעליהם עול המושל עליהם וגברו עד ששלטו הם בשונאיהם, וגאולות אלו עושה אותם הקב"ה בזמנים אלו של הגאולה הרמוזים בתורה כמדובר. ובספר נר ישראל [רוזין] (ח"ג עמ' ק"א) כתב, פעם נועדו יחד רבינו אדמו"ר הזקן מסדיאגורה זי"ע עם הרה"ק רבי דוד'ל מטולנא זי"ע ודיברו מענין הגאולה, ואמר רבי דוד'ל דיש לתמוה הלוא באזנינו שמענו ואבותינו סיפרו לנו מהרבה צדיקים וקדושים שהיו לפנינו ונקבו בזמן מסויים שעתידין ישראל ליגאל, ועבר הזמן ההוא ועדיין לא נושענו, והשיב לו הרה"ק מסדיאגורה דהענין הוא לפי מה שמבואר בדברי חז"ל (ר"ה לא). עשר מסעות נסעה שכינה, מכפורת לכרוב וכו', הרי דהסתלקות השכינה מבינינו היתה בהדרגה ממדריגה למדריגה, וכמו כן הגאולה וחזרת השראת השכינה בתוכינו יהיה ג"כ בהדרגה, ולכן בוודאי אמת מה שהצדיקים רמזו על זמנים שונים, כי המה ראו אור הגאולה שמתנוצץ ונמשך למטה באותן הזמנים. ובספר בית יעקב [להרה"ק רבי יעקב אהרן מאלכסנדר] (פר' ויחי) כתב, כבר היה לנו פקודות רבות ורמזים, אמנם ודאי כולם היה אמת אשר מי יודע כמה נפשות מישאל נגאלו אז, וע"ד המבואר במדרש (ב"ר צו, ג) וז"ל, מה פרנסה בכל יום, אף גאולה בכל יום. ובספר שומר אמונים (מאמר הגאולה פ"ה) כתב, הגם כי כתבו כל הקדמונים זמנים וקיצים לגאולה, כתבו חכמי המקובלים כי יש כמה וכמה קיצים, ולעתיד לבא יתגלו לנו כל הקיצים הללו שהיה בהעלם, וכל צדיק וקדוש דיבר מערך שורש תיקון נפשו ונשמתו בכל הגלגולים והשרשים והניצוצים שיתוקנו בתיקון השלמות, וזה הראו להם מן השמים זמן הקץ אשר היה בחינת הקץ של תכלית תקון נפשם והניצוצות שלהם שהיה לזמן שהראו להם מן השמים הקץ. וראה עוד בהיכל הברכה (בראשית לו). וראה להלן 'ה' אלפים - שנת ת"ח - שנת תרס"ו עוד ביאורים למה לא נתקיימו קיצין של גאולה.

ג' אלפים

שנת תתקמ"ז

איתא בגמרא (סנהדרין צז:) דרבי עקיבא היה דורש את הפסוק (חגי ב, ו) 'עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ', אלא מלכות ראשון שבעים שנה מלכות שניה חמשים ושנים ומלכות בן כוזיבא שתי שנים ומחצה. ופירש ביד רמ"ה (שם), כלומר עוד גלות אחר שעתיד להיות לאחר חרבן בית שני מעט הוא, 'מעט' בגימטריא מאה ותיסרי הוו, ובכלות חשבון זה לאחר החורבן יבא משיח, והיינו דכתיב 'ואני מרעיש את השמים ואת הארץ'. וכיון דחורבן בית שני היה בשנת ג'תתכ"ח, א"כ עולה קץ הגאולה לשנת ג'תתקמ"ז [אמנם ראה ברש"י (שם) שפירש דברי הגמרא באופ"א].

ד' אלפים

שנת רכ"ח-רל"א

איתא בגמרא (ע"ז ט:), אמר רבי חנינא, אחר ארבע מאות לחורבן הבית אם יאמר לך אדם קח שדה שזה אלף דינרים בדינר אחד לא תקח, במתניתא תנא אחר ארבעת אלפים ומאתים ושלשים ואחת שנה לבריאת עולם אם יאמר לך אדם קח לך שדה שזה אלף דינרים בדינר אחד אל תקח, מאי בינייהו, איכא בינייהו תלת שנים, דמתניתא טפא תלת שני. ופירש"י, אל תקח, שהיא קץ הגאולה ותקבץ להר הקודש לנחלת אבותיך, ולמה תפסיד הדינר. דמתניתא טפא תלת שנים, לחשבון הברייתא מושך הגלות שלש שנים יותר, דאמרינן לעיל אחר קע"ב שנים לאחר חורבן נשלמו ארבע אלפים, הוסיף עליהם רל"א דקתני בברייתא, הרי הקץ לאחר ת"ג לחורבן, ורבי חנינא ת' קאמר, כשאמר רבי חנינא למילתיה עדיין לא עברו ת' לחורבן. ובפירוש רבינו חננאל (שם) כתב, דע שחרב הבית השני בשנת ד' אלפים ליצירה חסר קע"ב, שתבוא שנת ת' שנה לחרבן הבית היא שנת ד' אלפים ורכ"ח לבריאת עולם, וזו הברייתא דתני ד' אלפים ורל"א לבריאת עולם, הנה שלש שנים בין רכ"ח לרל"א. ובחידושי הריטב"א (שם) כתב, הא דתניא אם יאמרו לך קח שדה שזה אלף דינר בדינר אחד אל תקח, פירש"י ז"ל מפני שהוא קץ הגאולה, ולפי פירושו יש לנו לומר ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו ולא נתקיימו דברי התנא, ואינו נכון בעיני, ולכך נראה לפרש שהם היו יודעין כי לאותו הזמן ראויין ליגאל אא"כ גרמו עונות מרובים, ואם רבו אותם עונות לעכב המשיח, שראויים הדור ההוא ליענש שירבו הגזירות עליהן ויוציאו הקרקעות מתחת ידן. וראה בתוספות רי"ד (שם) שהביא מתשובות הגאונים שהיה באותו הזמן שמד גדול על ישראל. ובמחזור ויטרי (ס' תכ"ד) כתב שבשנת תשפ"ב [א"ה: לשטרות, היינו ת"א שנה לאחר החורבן] נאסף רב חמא בריה דרבא, ונהרג הונא בר מר זוטרא ראש גולה, ונמסרו יהודים למלכות. האברבנאל בספרו ישועות משיחו (ח"ב פ"א) הביא את דברי רש"י הנ"ל וכתב, תלמודנו שנזכר זה בו היתה חתימתו בשנת ארבעת אלפים ר"ס לבריאת העולם, ואיך היו אם כן חכמי ישראל מגבילים את הקץ לזמן ד' אלפים ורל"א שכבר עבר, אבל אמיתות הדבר הזה אצלי הוא מה שכבר זכרתי שהיה מקובל אצל חז"ל בענין ביאת המשיח ג' גבולי זמנים, האחד זמן הגלות שהיה נמנע שיבא בו המלך המשיח, והשני זמן אפשרות בואו התלוי בזכות הדור כפי התשובה והמעשים טובים, והשלישי גבול זמן החיוב שעכ"פ יבא ולא יעבור שלא יבא בו, ואמרו ז"ל (סנהדרין צה). 'אני ה' בעתה אחישנה', זכו אחישנה, לא זכו בעתה, והנה בגבול הראשון מזמן הנמנעות שהוא זמן הגלות המחוייב הגזור חקרו כמה היה, ועל זה אמר רב חנינא במסכת ע"ז שהיה זה עד ת' שנה אחר החורבן, כי הוא ככלל גזירת ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ד' מאות

שנה' (בראשית טו, יג), ולכן לא עשה רב חנינא חשבוננו לשעת הבריאה אבל אמר לאחר ת' שנה לחורבן, ועיי"ש מש"כ לבאר הפלוגתא בין רב חנינא לברייתא אם הוא ת' שנה לאחר החורבן או ת"ג שנה, וסיים שם, אבל בין למר ובין למר לא היתה כוונתם שאז תהיה שנת הגאולה הגמורה כפירוש רש"י, כי אם שעד אותו זמן היה זמן המנעות ביאת המשיח, ומשם ואילך היתה ביאתו אפשרית בזכות הדור, ולכן אמרו שאין ראוי לקנות השדה השוה אלף דינרים בדינר אחד, כי אולי יבא משיח ויפסיד הדינר ההוא, ולא היה חוששים השלמים ההם להפסד הדינר, כי למה לא ישלח אדם דינרו על פני המים על הספק אולי ירויח בו אלף דינרים, אבל אמרו זה לפי שכל אשר בשם ישראל יכולה ראוי שיכסוף ביאת המשיח ויזכר מעשיו בתשובה ובמעשים טובים כדי שימהר יחישה ביאתו, ואם יקנה השדה בארץ הגלות יהיה אצלו הדבר בהפך וכו'.

שנת תנ"ח

איתא בגמרא (סנהדרין צז:) דרבי שמלאי היה דורש [על קץ הגאולה] את הפסוק (תהלים פ, ו) 'האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי', ופירש ביד רמה (שם), שלשה כגלות מצרים, דהיינו שית מאה ותלתין שנים מחורבן בית שני ונגלות מצרים היה רד"ו שנים]. וכיון שהחורבן היה בשנת ג' אלפים תתכ"ח, א"כ עולה חשבון הקץ לשנת ד' אלפים תנ"ח [אמנם ראה להלן 'ה' אלפים – שנת רל"ח' דרש"י (שם) פירש דברי הגמרא הנ"ל באופ"א].

שנת תתנ"ו

בקונטרס גזירות תתנ"ו [לראב"ן] כתב, ויהי בשנת ארבעה אלפים ושמנה מאות וחמשים ושש לבריאת עולם, שנת אלף ועשרים ושמנה לגלותנו, באחת עשרה שנה למחזור רנ"ו, אשר קיינו לישועה ולנחמה כנבואת ירמיה הנביא (לא, ו) 'רנ"ו ליעקב שמחה' וגו', נהפך הוא ליגון ואנחה, לבכי ולצוחה, מצאונו צרות רבות ורעות אשר לא היו במלכות זאת למיום הוסדה ועד עתה, ובאו על נפשנו כל הצרות האמורות בכל התוכחות הכתובות בכל כ"ד ספרים, כתוב ולא כתוב עבר עלינו ועל נפשנו וכו'. ובספר זרע ברך [להג"ר ברכיה ברך שפירא מקראקא] (בסוף הספר) כתב, הרבה קיצין נקבע לגאולתינו, וכמו שדייק לשון הגמרא (סנהדרין צז:) במה שאמרו כלו כל הקיצין ואינה תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים וכו', וכן שמעתי ממורי בעל מגלה עמוקות דבשנת תתנ"ו לאלף הרביעי היתה ג"כ קץ אחד מן הקיצים, ונרמז בתורה בפסוק (ויקרא כה, כד) 'גאולה תתנ"ו לארץ', ועל כן היו גזירות גדולות באותה שנה פן ישובו, ולא עשו ונדחה [וראה עוד דבריו להלן 'ה' אלפים – שנת ת"ח' על הקץ של שנה זו]. **ובאהבת יהונתן** [להגר"י אייבשיץ] (הפסרת וישלח ד"ה ואל תעמד) כתב בשם האריז"ל שגזירת תתנ"ו שהיתה באשכנז ונהרגו כמה קהלות

קדושות, וכן שארי גזירות ושמדות שהיו בספרד, בכולם היה זמן גאולה, אך ישראל לא התעוררו בתשובה, וגברה מדת הדין והיה זעם בעולם. ובספר הילל בן שחר [להג"ר הלל מקאוונא מתלמידי הגר"א] (דף כג:) הביא ג"כ ענין זה שבשנת תתנ"ו היה זמן פקידה ועת רצון לגאולה וכתב, הכל הוא אמת גמור אם לא היתה מניעת התשובה אז מאתנו, וכלל מונח בידנו מש"ס ומזוהר ומספרי קדושים, אם ישראל עושין תשובה נגאלין, ואם לאו אין נגאלין, עד שהסכימו שבהכרח יהיה התשובה כמו בהעמדת מלך קשה עלינו כהמן (סנהדרין שם), וגם משיח זכור לטוב השיב על שאלו אימתי אתי מר, אמר 'היום אם בקולו תשמעו' (שם צח.), ובעת בוא הפקידה ועת רצון והתשובה נמנע מאתנו, לא די שאנו נשארים ומשוקעים בגלות המר, אלא שמתחדש באותו פקידה צרות רבות ורעות כמו שהיו בתתנ"ו, שכמעט רוב קינות של ט"ב נתייסדו על הצרות של שנה ההיא, כנאמר בפירוש שם 'שנת תתנ"ו ב"א למחזור רנ"ו'.

שנת תתקע"ו

הרמב"ם כתב באגרת תימן, אבל אמתת העת על בוריה אינה מודעת, אבל יש אצלנו קבלה גדולה ונפלאה, קבלתי אותה מאבי שקבל מאביו ומאבי אביו, והוא קבל הדבר, וכן הדבר עד תחלת הגלות של ירושלים, כמו שנאמר (עובדיה א, כ) 'וגלות החל הזה לבני ישראל אשר כנענים עד צרפת וגלות ירושלים אשר בספרד ירשו את ערי הנגב', וביאור הדבר, שבנבואת בלעם רמז שתחזור הנבואה לישראל אחר שתפסוק מהם, לפי שיש בתורה פסוקים שאע"פ שהכונה בהם לשום ענין, אעפ"כ יש בהם רמז לענין אחר, כמו שמצינו ממאמר יעקב אבינו ע"ה שאמר לבניו 'רדו שמה' (בראשית מב, כ), שעכבו במצרים כמנין רד"ו שהם מאתים ועשר שנים, וכן מאמר משה רבינו ע"ה שאמר 'כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ' (דברים ד, כה), שישבנו בארץ ישראל מיום שנכנסנו בה עד גלות המלך יויכין כמנין 'נושנתם' והם שמנה מאות ארבעים ושש שנה, וכזה הרבה, ועל הענין הזה קבלנו שזה שאמר בלעם 'כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל' (במדבר כג, כג) יש בו סוד, שמן העת ההיא יש לחשב כמעין שיש מששת ימי בראשית ועד אותה העת, ותחזור הנבואה לישראל, ואז יאמרו להם הנביאים 'מה פעל אל', ונבואה זו נאמרה בשנת הארבעים לצאתם מארץ מצרים, ותמצא התחלת החשבון עד אותה העת אלפים ארבע מאות שמונים ושמונה שנה, שהסימן 'בתפ"ח גאולים', ולפי ההקש הזה והפירוש הזה תחזור הנבואה לישראל בשנת תתקע"ו ליצירה, ואין ספק שחזרת הנבואה היא הקדמת משיח, שנאמר (יזאל ג, א) 'ונבאו בניכם ובנותיכם', זהו יותר אמיתי מכל חשבון שנאמר בשום קץ, וזה שאמרנו שהוא אמיתי אחר שהוזהרנו עליו ומנוענו תכלית המגיעה לגלותו שלא יהיה בעיני העם ברחוק, וכבר הודעתין אותו, וברוך היודע [וראה עוד להלן בסמוך].

שנת תתקצ"ו

במאמר על שנת גאולה [לחד מקמאי מתקופת הראשונים] (הצופה לחכמי" ח"ה עמ' קצ"ח) כתב, אבא מורי הרב ר' שלמה זצ"ל אמר לי מפי הרב ר' יהודה מפריס, בירושלמי דשבת (פ"ו ה"ט) אותו רשע בלעם כבחצי עולם היה עומד כשאמר 'כעת יאמר ליעקב ולישראל' (במדבר כג, כג), מאדם הראשון עד נבואת בלעם שהיא בסוף מ' ליציאת מצרים אלפים ותפ"ח, ומאותו שנה עד שנת תתקע"ו אלפים ותפ"ח, ונשליך עליו כ' של 'כעת' ויהיו תתקצ"ו [וראה דברי הרמב"ם לעיל 'שנת תתקע"ו']. וראה מש"כ בסמ"ג (עש"ן ג'), ויהי אחר ארבעה אלפים ותשע מאות ותשעים וחמש שנים לבריאת עולם היתה סיבה מן השמים להוכיח, ובשנת תתקצ"ו הייתי בספרד להוכיחם, ואימץ הקב"ה זרועותי בחלומות היהודים ובחלומות הגוים וחזיונות הכוכבים, ויט עלי חסדו ותרגז הארץ ותהי לחרדת אלהים, ועשו תשובות גדולות וקבלו אלפים ורבעות מצות תפילין וציצית, וכן בשאר ארצות הייתי אחר כך ונתקבלו דברי בכל המקומות.

ה' אלפים

איתא בזוה"ק (וירא קטז:), וכד ייתי אלף שתיאה דאיהו רזא דוא"ו כד"ן וא"ו יוקים לה"א וכו' [-וכאשר יבוא אלף הששי שהוא סוד הוא"ו, אז הוא"ו יקים את הה"א], ובכל שתין ושתיין מההוא אלף שתיאה אתתקף הה"א וסלקא בדרגוי לאתתקפא [-ובכל ששים וששים שבאלף הששי מתחזקת הה"א ונתעלית במדרגותיה להתחזק], ובספר כתם פז [להמקובל רבי שמעון לביא] [וירא שם] ביאר את דברי הזה"ק, אמר כי בכל ששים וששים שנה אחר שיכנס האלף הששי תתעורר הה"א להתעלות ולקבל מהו"ו, ואם יהיו ישראל זכאין באותו מצב יהיו נגאלין. ובספר מקדש מלך [להמקובל רבי שלום בוזאגלו] [ח"א קמח:] כתב, אילו זכו ישראל היו נגאלין בששים שנה הראשונים של אלף הששי, וכן בכל ששים וששים. [וראה להלן 'שנת ת"ר' המשך דברי זוה"ק הנ"ל השייכים לשנה זו]. ובדעת זקנים מבעלי התוספות (בראשית מט, א) ביאר הפסוק 'את אשר יקרא אתכם באחרית הימים', שמעתי 'באחרית הימים' של הקב"ה דהיינו בסוף חמשת אלפים ובקש יעקב לגלות הקץ וכו'. [ר"ל 'הימים' היינו ה' ימים, כי יומו של הקב"ה אלף שנה]. ועוד כתב (שם כז, לו) עה"פ 'ולכה אפוא מה אעשה בני', 'ולכה' כתיב בה"א מלא, אמר לו יצחק לעשו לאחר שיעברו חמשת אלפים אז ימלוך 'מה אעשה לך' שאז יתן הקב"ה נקמתו באדום [וראה להלן 'שנת פ"ח']. ועוד כתב (שם לו, טו) עה"פ 'וימצאהו איש והנה תעה בשדה', כאן רמז לו גבריאל השלשה גליות, ת' של גלות מצרים, ע' של גלות בבל, ה' של גלות אדום לסוף ה' אלפים יכלה במהרה בימינו. ובספר צרור המור (דברים ד, לו) כתב, ענין יעקב וצרותיו והצלתו הוא רמז על גלות אדום, כי כן יעקב

היה ירא מעשו הוא אדום וניצל ממנו, ולכן כתב (ויקרא כו, מב) 'וזכרתי את בריתי יעקוב' בוא"ו, שהוא רמז על הגאולה העתידה להיות באלף הששי כנגד הוא"ו. ובפירוש הגר"א על המשניות (סוף תמיד) פירש שהשיר של יום הששי הוא מזמור 'ה' מלך' וגו', לרמז כי באלף הששי יהיה ה' עלינו למלך והיתה לה' המלוכה. ובספה"ק באר מים חיים (פר' תולדות עה"פ ויחפרו עבדי יצחק) כתב, נודע אשר כל עיקר הגאולה הוא ביסוד, ועל כן הוא באלף הששי שהוא בחינת יסוד, וכן מבואר בזה"ק כמה פעמים ובדברי האר"י ז"ל כידוע ליודעים. בספר עמוד העבודה (דרוש השלום ג') כתב, ידוע שביאת המשיח יהיה תוך אלף השישי, ולא ימתין עד סיום אלף השישי וכו', ושמעתי שגאון אחד עשה שאלת חלום על זמן ביאת המשיח, והשיבו לו בחלום: 'אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל' (שמות טו, ט), שחמשה תיבות הראשונות מתחילין בא' שהם אותיות אלף, והם חמשת אלפים, והשנים שבאלף השישי לא גילו לו, מכאן ג"כ ראייה שמשיח יבוא קודם סיום אלף השישי. וראה להלן 'שנת קי"ט' דברי ספר תורה אור.

שנת נ"ו

בדרוש על הגאולה לרבינו אפרים (סו"ס פירוש רבינו אפרים עה"ת) ביאר הקץ שנאמר בדניאל (יב, ז) 'ויען המלאך וגו' וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וגו', שהכוונה בתיבת 'מועד' היינו בית משה [כלומר המשכן], ו'מועדים' היינו בית ראשון ושני, והיינו ששנות הגלות יהיו כמנין השנים ששרתה שכינה בג' בתים הנ"ל, ועושה שם החשבון שג' בתים עמדו אלף שלוש מאות ועשר שנים, וחסר מהם ו' שנים קודם חורבן בית שני שבטל התמיד, ששרתה שכינה על הבתים כל זמן שהקריבו קרבנותיהם, ועולה בסה"כ מנין אלף שלוש מאות וארבע שנים, וכן ימי הגלות לא יהיו יותר ממנין שנים הנ"ל, וכתב דלפי"ז עולה חשבון קץ הגאולה לשנת ה'נ"ו, דגלות בבל היתה שבעים שנה, ועוד קע"ב שנים לאחר חורבן שבהם נשלם האלף הרביעי, ועוד שש שנים שבטל התמיד קודם החורבן שגלו וגלתה שכינה, ועוד אלף החמישי, הרי אלף רמ"ח, ועוד נ"ו שנים מאלף השישי, עולה בסה"כ אלף שלוש מאות וארבע שנים כמנין שנות עמידת ג' הבתים. והוסיף שקץ זה נרמז בכתוב (דברים לב, לד) 'הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם כי קרוב יום אידם', בשנת 'יו"ם' שהוא בגימטריא נ"ו ואז תתחיל אידם לשברם של אומות. וכן איתא חשבון הנ"ל בדיוק במאמר על שנת גאולה [לחד מקמאי מתקופת הראשונים] (הצופה לחכמי ח"ה עמ' קצ"ו) וכתב שם, תמצא שתכלה המנין הזה שמנינו אלף ושלש מאות וארבע לסוף נ"ו לפרט לאלף הששי, ואז בע"ה יריע אף יצריח הקב"ה לגאול עמו ולנקום דם עבדיו, זהו שאמר הכתוב (ישעיה סג, ד) 'כי יום נקם בלבי שנת גאולי באה', 'יום' בגימטריא נ"ו, כשיבא נ"ו באלף הששי אז יום שנת הגאולה התחלה, ואם תאמר

במה אדע כי אותו הקץ הוא באלף הששי, זהו שאמר הכתוב 'שנת גאולי באה' בא"ה שעולה בגימטריא ששה, ואיזו אלף ואיזו יום בא"ה, בא"ה ביום הששי של הקב"ה שהוא אלף ששי, שיומו של הקב"ה הוא אלף שנים.

שנת פ"ח

בספר לבנת הספיר [לחד מקמאי] (פר' תולדות) כתב, 'ולכה אפוא מה אעשה בני' (בראשית כז, לו), במדרש כי לכך כתיב מלא בה"א, כי אמר לו יצחק לעשו כי לאחר שיעברו ה' אלף כי אז ימלוך יעקב והקב"ה יתן נקמתו באדם ביד ישראל, וההיא שעתא 'מה אעשה בני' [א"ה: ראה לעיל ה' אלפים דברי דעת זקנים מבעלי התוס'], ותימה לי על אותו מדרש שהרי כבר עברו ה' אלפים ואנן בדוחקא בגלותא, ונראה בעיני כי המדרש הוא רצה לסתום וגם 'אפוא' קא חשיב שהוא מיותר, דמצי למכתב 'ולך מה אעשה בני', וכתיב 'ולכה אפוא' חשבון היתור ה' פ"ח, ר"ל אחר אלף החמישי פ"ח מה אעשה בני, וזהו שקבלנו 'הפ"ח שנבר ואנחנו נמלטנו' (תהלים קכד, ז), וביאור הענין כי בפ"ח לאלף הששי שנברא בו אדם אם נזכה בתשובה שאר יעקב דשופריה כעין שופריה דאדם שנברא ביום ששי יפרוש השם ית' פ"ח לחיה זאת הרביעית ותלכד בפח בשנת פ"ח, ומשם והלאה עד תשלום שלשים שנה שהוא תשלום קי"ח שבו נשלם חשבון דניאל וכו' וכמו שפירש הרמב"ן [א"ה: ראה להלן בסמוך], יחלש כח החיה הרביעית משם והלאה כל אותם שלשים שנה עד שנת קי"ח שאותה שעה שיקוץ שמם לגמרי, ולא יעלה על דעתך שאני סומך לגמרי על גימטריא זו, דהא גימטריאות אינם אלא פרפראות לחכמה (אבות פ"ג מ"ח), כי העיקר נפקא לן ממקום אחר, מדחזינן דבשנת הפ"ח נשלם חשבון שבע על חטאתיכם וכו', עיי"ש עוד.

שנת קי"ח

הרמב"ן (בראשית ב, ג) כתב שששת ימי בראשית הם כנגד ששת אלפים שנה שיתקיים העולם, וביאר שם איך כל יום רומז לאלף אחד, וכתב בתו"ד, ביום הששי בבקר 'תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה (שם א, כד), והיתה בריאתה קודם זרוח השמש, כענין שכתוב (תהלים קד, כב) 'תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון', ואז נברא האדם בצלם אלהים, והוא זמן ממשלתו, שנאמר (שם שם, כג) 'יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב', והוא האלף הששי, כי בתחלתו ימשלו בו החיות הם המלכיות אשר לא ידעו את ה', ואחרי עשיריתו כשיעור הנץ החמה ליום (עין פסחים צד). יבא הגואל שנאמר בו (שם פט, לו) 'וכסאו כשמש נגדי', זהו בן דוד הנעשה בצלם אלהים, כדכתיב (דניאל ז, יג-יד) 'וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתי הוה ועד עתיק יומיא מטא וקדמוהי הקרבוהי, וליה יהיב שלטן ויקר ומלכו', ויהיה זה קי"ח אחר חמשת אלפים לילות דבר ה' מפי דניאל (יב, יא) 'ומעת הוסר

התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף ומאתים ותשעים' [וביאר רבינו בחיי (בראשית ש) שחורבן בית שני היה קע"ב שנה קודם השלמת אלף הרביעי, ואם תצרף קע"ב לעוד אלף וקי"ח שנה, עולה הכל ביחד אלף מאתים ותשעים], ונראה משינוי הימים משרץ המים והעוף לחית הארץ, כי בתחלת האלף הששי תתחדש מלכות אומה שלטת ואימתני ותקיפא יתירא, ומתקרבת אל האמת יותר מן הראשונות. וכ"כ הרמב"ן בדרשתו 'תורת ה' תמימה' (כתבי הרמב"ן ח"א עמ' קס"ט) וז"ל, בששי בתחלתו 'תוצא הארץ נפש חיה למינה', שכן האלף הששי בתחילתו מאה ושמונה עשר שנים ביד אומות העולם, ואחר כך 'נעשה אדם בצלמנו' רמז למשיח המכיר את בוראו והוא בצלם אלהים וכו', וכך אמר במדרש אלפא ביתא דרבי עקיבא יום הדין ומלכות בית דוד באלף הששי, עכ"ל, וכ"כ הרמב"ן עוד בספר הגאולה (שער ד') ובספר הויכוח (אות ס"א). ובספר כפתור ופרח (פרק ו') כתב, דברי מחשבי קיצין, הוסר התמיד ג' אלפים תתכ"ח לחשבון קע"ב, הוסיף על זה ימים אלף מאתים ותשעים, ואז יעמוד מיכאל שרנו במצות צורנו, והוא חמשת אלפים קי"ח. וראה בפירושו ר"י בכור שור (דברים כח, ג) שביאר חשבון הקץ על פי הנאמר בדניאל וכתב, ולפי מניין הגלות יבא משיח בשנת ה' אלפים קי"ח לבריאת עולם, ומשם למ"ה שנים שיכבש העולם תחת יד ישראל יהיה בשנת ה' אלפים קס"ג. האברבנאל בספרו מעייני הישועה (מעין י"א תמר י') כתב, כשנוסיף אלף ור"ץ על ג' אלפים תתכ"א שנים שבו נחרב הבית שני, יעלו כולם לה' אלפים קי"ח שנים, לכן חשב הגאון רבי סעדיה והנשיא הרב רבי אברהם חייא ורש"י ז"ל והרמב"ן והרלב"ג כי שנת קי"ח יבוא משיח לפרט אלף הששי, ובעונותינו שרבו עבר זה הקץ וחלף הלך לו קרוב למ' שנה ולא נתן שקוץ שומם, ותמיה לאנשים השלמים האלה איך עלה בדעתם היות הקץ ענין נגלה, בהיות שאמר דניאל (יב, ח) 'ואני שמעתי ולא אבין', והשתדלו להשיב שלא עמדו הקודמים בקץ עם קלות העמידה, שכל אחד מהם היה טורח להמציא קץ יגיע בימיו שלא יתיאשו בני ישראל מן הגאולה, וזו טענה חלושה, שאם הדבר מבואר כדבריהם לא היו ז"ל בורחים הימינו אפילו שיהיה לזמן ארוך, והגאון והנשיא הר' אברהם בר חייא ורש"י ז"ל הסכימו על זה הקץ בהיותם רחוקים ממנו יותר ממאתים שנה, והוא מורה שלא עשו זה להיותו בימיהם, כי אם להמשך אחר פשטי הכתוב, ומי הוא אשר לא יבין שאם מעת הוסר התמיד עד שינתן שקוץ שומם האמונות בעולם יהיו אלף ומאתים וצ' יתחייב מזה שבשנת קי"ח לאלף הששי יבא משיח, כ"ש שכבר מצינו בדבריהם ז"ל בפרק חלק קץ יותר ארוך ורחוק ממנו קרוב לק"ע שנה, גם תמצא בספר הזוהר (זו"ח בראשית כח:) שר' אליעזר ור' עקיבא הוו אזלי בארחא, א"ל רבי עקיבא מה ראה הקב"ה שלא עשה האדם אלא ליום ששי, א"ל שלא ליתן פתחון פה לאדם לומר שהוא סייע לשום דבר שנברא, אזלי עד דהוו אזלי קם ר' אליעזר וגחין ראשיה ושוי ידוהי על פומיה ובכי, א"ל רבי עקיבא למה את בכי,

א"ל על דא דשאלת חזי הוית וקשיה כלה, עקיבא עקיבא מאן יזכה להאי ארכא גלותא דאתמשך, דהא לא יקום בר נש דעתיד למטא לענני שמיא, עד יום שתייתי דהוא בשית אלף שנין ולא באשלמותיה בר בתקיף תשובה, דהאי שלטנא דבר נש הא הוא ליתיה אלא בשתייתי, ובשביעי ישתאר שמיטה בעלמא חרוב, ותמינאי עלמא כדמלקדמין וכו'. ובתורה אור [להגה"ק המקובל מהר"מ פאפירש] (בראשית שם) ביאר דברי הרמב"ן הנ"ל שבתחילת האלף השישי תתחדש מלכות תקיפה הקרובה יותר אל האמת, שהיינו מלכות ישמעאל שהתחילה להתגבר אז והיא תקיפה ואמתני יתירא, והיא מאמנת באחדות בלי דופי ומאמנת בנבואה כמוש"כ הרמב"ם באגרת תימן. ועל מש"כ הרמב"ן שהגאולה תהיה בשנת קי"ח לאלף השישי כתב שם, אוי לנו מה נאמר שדברי הרב היו אמת, כי כל ס' שנין משתייתה אתתקפת ה' בדרגאה (זוה"ק וירא קיז.), והנה ק"כ לאלף הששי הם ב' פעמים ס', וב' שנים מעט או הרבה לא איכפת, והנה בעוונותינו הרבים אחר כך בשנת ק"פ היה קץ אחר, ובשנת ר"מ היה ענין ר' לעמל המבשר כנוכר בצמח דוד [א"ה]: ראה להלן שהיה בשנת ר"ס וצ"ע], ובשנת ש' היה וכו' רבינו האר"י ז"ל וכו' ולא זכינו, ובשנת ש"ס היה ענין מלחמת ג'ומבלאט, והרצ"ו היה אומר שהיה שנת קץ ולקה במאור עיניו, ושנת ת"כ היה בעוונותינו הרבים משנת ת"ח [שנה] אחר שנה חבלי משיח [א"ה]: ראה להלן על שנת ת"ח], יהי רצון שנגאל מהרה, והכלל כי דברי זוהר אמת שבכל ס' אתתקפת ה' בדרגאה, כתבתי כל זה שלא ילעגו על דברי הצדיקים, כי אויבינו ילעגו למו, והם אמת ודבריהם אמת, אלא שגרם החטא, ה' יגאלנו מהרה אמן. בשו"ת חתם סופר (ח"ו סי' ס"א) הקשה על חשבון הקץ של הרמב"ן וז"ל, אעורר על דברי רמב"ן בפרשת בראשית על פסוק 'אשר ברא אלקים לעשות' שם האריך לגלות קץ הכמוס, ומרוב חזקו ותאותו לביאת משיח קירב חשבוננו להיות קרוב לזמנו ז"ל, וטעה טעות גדול במח"כ הרמה וכו', שכתב ביום הששי בבקר וכו' ואחרי עשיריתו כשעור הנץ החמה יבוא הגואל וכו' ויהיה זה קי"ח שנים אחרי ה' אלפים וכו', ותימה רבה כי שכח היום הולך אחר הלילה ויהי ערב ויהי בקר, נמצא כי ת"ק שנים הראשונים של אלף הששי הם בבחינת הלילה שהוא הערב של יום הששי של בריאה, ואח"כ היה בריאת החיות, ואם נמתין עוד עד אחר הנץ החמה לקיים 'כסאו כשמש נגדי' והנץ הוא עשירית היום, א"כ יהיה עכ"פ אחר תק"נ שנים לאלף הששי וכו', עכ"ל. אמנם בליקוטי חבר בן חיים ובכור זהב על הרמב"ן ובשפתי חן (בראשית שם, ז) 'למועד מועדים וחצי' אלף ושלש מאות שלשים וחמשה, פירש שם, ביארו דברי הרמב"ן ש"ב שעות היום לבד ללא הלילה הם אלף שנים, עיי"ש.

שנת קס"ג

בספר כפתור ופרח (פרק ו') כתב, דברי מחשבי קיצין וכו', קצתם אומרים, כתיב (דניאל יב, יב) 'אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה', ומה שאמר (שם שם, ז) 'למועד מועדים וחצי' אלף ושלש מאות שלשים וחמשה, פירש

רבינו סעדיה גאון ז"ל 'מועד' אינו כי אם לשמוש הדברים כמו 'למועד חדש האביב' (שמות כא, טו), אם כן 'מועדים וחצי' יהיו כמו אלף ג' מאות ל"ה שנה, שהכונה באמרו 'מועדים' שני מלכיות ישראל, ויהיה הקץ כשני מלכותם וחציים, והוא שכל עת המלכות היה תת"ץ שנה, ת"פ קודם בנין הבית, ות"י בבית, חציים תמ"ה, יהיה המקובץ אלף ג' מאות ול"ה בכיוון, הוסיפהו על חרבן הבית שהיה בחטאינו אל ג' אלפים ותתכ"ח, יהיה המקובץ מזה ה' אלפים קס"ג. וראה ברבינו בחיי (בראשית ב, ג) שחישב ג"כ הקץ לשנה זו, וכתב, הוא החשבון הארוך והרחוק, יותר אי אפשר להתרחק בשום פנים מקס"ג ואילך, לפי שימי הגאולה לישראל תתל"ז שנים, והוא רמז 'לסרבה המשרה' (ישעיה ט, ו), שחשבונו תתל"ז, כי המ"ם סתומה, וזהו שכתוב (שה"ש ז, א) 'כמחולת המחנים', רמז כי ימי המחול והמלכות לישראל בגאולה העתידה כימי עמידת השלוה והטובה לשעבר, והם ת"י שנה לבית ראשון, ות"כ שנים לבית שני, וז' שנים שנתעסקו בבנין בית ראשון שגם הם היו ימי שמחה ומחול, הרי תתל"ז, והסר מן האלף הששי תתל"ז שהם ימי גאולתנו העתידה, נשאר קס"ג שנה אחר האלף החמישי שיהיו כל ישראל נגאלין, ויהיו בו כל המלחמות עוברות ולשלום אין קץ, עיי"ש עוד בזה.

שנת ק"ע

כתב בספר הנצחון [לרבי יום טוב ליפמן מילהויזן בעל ספר אלפא ביתא על כתיבת סת"ם] (ס' של"ה), הנה הסכמת רבים מן ההמון שלכל היותר לא יתאחר ביאת משיחנו ובניין בית המקדש כי אם עד שנת ק"ע לאלף הששי, כי אומרים שבית ראשון עמד ת"י שנים והבית השני ת"כ שנה, והשם יתברך ינחמנו בכפלים ויהיה בית השלישי לכל הפחות נגד שניהם תתל"ל שנים, ותניא (ר"ה לא.) ששת אלפים יהיה העולם, לכן אי אפשר להתאחר אחר ק"ע לאלף הששי, ואמן כן יהי רצון כי אפשר הדבר, אכן אראה להם פנים אם ח"ו יתאחר יותר שלא יוכלו להרהר, כי אותה ברייתא מסיימת שני אלפים תוהו ושני אלפים תורה ושני אלפים משיח ובעוונותינו יצאו מהם מה שיצאו, שהרי לא בא המשיח לסוף ארבעת אלפים, והנה אפשר אף בעוונותינו יאריך זמן גלותינו מכל מקום לא יתקצר זמן של שני אלפים של מלכות משיחנו, וזמן אריכת גלות לא יחשב למניין ששת אלפים.

שנת רל"ח

איתא בגמרא (סנהדרין יז:) דרבי שמלאי היה דורש [על קץ הגאולה] את הפסוק (תהלים פ, ו) 'האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי', ופירש"י, כלומר השקה אותם הקב"ה בין גלות מצרים לגלות בבל שלישי גלות אדום, כי קץ גלות אדום זה יהיה לסוף שלש פעמים ארבע מאות שנים ושלש פעמים שבעים שנה כנגד גלות בבל, דהיינו לסוף אלף וארבע מאות ועשר שנים, כבר עברו ולא היה, כך מצאתי

כתוב בשם הרב רבי שמואל בר דוד זכרוננו לברכה. והנה חורבן בית שני היה בשנת ג' אלפים תתכ"ח, ונמצא שאלף ת"י שנה לאחר החורבן הוא בשנת ה' אלפים רל"ח. ובמלוא הרועים (שם) תמה על מש"כ רש"י 'כבר עברו ולא היה' שהרי בימיו עדיין לא עבר זמן זה [דרש"י נפטר בשנת ד'תתס"ח לערך], ובהגהות הגר"א (שם) מחק תיבות אלו מרש"י, וכפי הנראה הוא תוספת המעתיקים בשנים מאחורות לאחר שעבר זמן זה [אמנם ראה לעיל ד' אלפים - שנת תנ"ח' דהיד רמה (שם) פירש את דברי הגמרא הנ"ל באופ"א].

שנת ר"ג

בילקוט ראובני (פר' בראשית) הביא שכתב בספר התמונה, דע שכל ספירה פועל ת"ק שנה, וכתר וחכמה אלף שנים, והנה השנים מתחילין מן הכתר כזה, ת"ק לכתר ת"ק לחכמה, הרי אלף, ת"ק לבינה ת"ק לחסד הרי אלף, ת"ק לפחד ת"ק לתפארת הרי אלף, ת"ק לנצח ת"ק להוד הרי אלף, ת"ק ליסוד ת"ק למלכות הרי אלף, הרי חמשת אלפים בעשר ספירות, וחזור חלילה ת"ק לכתר ות"ק לחכמה הרי אלף, שהם שיטת אלפי שני הוי עלמא, בין השמשות של אלף ו' יעמוד העולם, וביאת המשיח כשיעבור ה' אלפים ומאתים וחמשים שהוא חצי לממשלת כתר לת"ק שנים, אז יבא משיח, וזהו 'בר"ן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלקים' וכו' (איוב לה, ז). ובאוצר הגדולים (ח"ח עמ' ע') כתב דאיתא בספרים שאם אומרים גדולים אמיתיים ברוח קדשם על שנה פלונית שיהיה בה הגאולה, שאז אם לא יזכו יהיו ח"ו צרות בעולם, וכן היה בשנת רנ"ב שאז היתה גלות ספרד כידוע. [ראה מש"כ החסיד יעב"ץ שהיה מגולי ספרד בדרוש אור החיים, מי ימלל את כל תלאותינו אשר עברו עלינו משנת רנ"ב עד עתה, מי ישמע הצרות החדשות אשר נתחדשו אלינו וכו', וכתב שם בהגהות מעין גנים לבעל הבני יששכר (אות י"ז), הוא הנרמז בפסוק 'בר"ן יחד כוכב"י בקר', כאשר היה שנת בר"ן לכוכבי בוקר היינו ישראל, אז 'יריעו כל בני אלקים' היינו כוחות הדין, והוא ר"ת ראה נא בענינו].

שנת ר"ס

כתב בצמח דוד (ח"א דף כט:), שנת ר"ס רבי לעמלן היה מבשר על ביאת משיח בשנת ר"ס, ובכל תפוצות ישראל האמינו לדבריו, גם בין הגויים היה הקול הולך וגדול, ורבים מהם גם האמינו לדבריו, וא"מ זקיני זליקמאן גאנז ז"ל הרס ונתן תנור המיוחד למצות בהבטחתו הגמורה שבשנה הבאה יאפה מצות בארץ הקדושה, ואני הכותב שמעתי מפי מורי הזקן מהר"ר אליעזר טריויש רב דק"ק ורנקבורט שאמר כי לא דבר ריק היה, ושנתן אות ומופת, ואמר אולי חטאתינו גרמו ועכבוהו. ובספר השיר הזה [להג"ר יעקב קיצניגן תלמיד המהרש"ל] (דף כז:) כתב, אירע בימי הרב רבי לעמלן שנת ר"ס, שהיה כמתנבא לאמר כי עת הקץ הגיע, והזהיר העם לעשות

תשובה, והאמינו לדבריו בארץ אשכנז ובאטלי"א ובשאר ארצות אדום, וגזרו צומות ועשו תשובה גדולה, ונתפרסם הדבר אפילו בין האומות, וכאשר ראו קצת פתאים שלא בא אחר התשובה יצאו מהכלל והמירו.

שנת רס"ג

האברבנאל בספרו מעייני הישועה (מעייין י"א תמר י') חישוב הקץ לפי הנאמר בספר דניאל, לשנת רס"ג. ועוד כתב שם (מעייין י"ב סוף תמר ה') שהתחלת הישועה תהיה בשנת רס"ג וסופה בשנת רצ"א.

שנת ר"צ

בספר משרא קטרין [להמקובל רבי אברהם הלוי מגולי ספרד] חישוב קץ הגאולה לשנת ר"צ, וזה ע"פ מה דכתיב בדניאל (יב, יא) 'ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף ומאתים ותשעים', וביאר שמנין האלף ומאתים ותשעים מתחיל מתחילת האלף החמישי, והאריך שם להביא לחשבון זה הרבה ראיות. ובספר מגן דוד [להרדב"ז] (אות סמ"ד) כתב, כבר ראינו חכם אחד קדוש מדבר וחיבר מאמר אחד קראו 'משרא קטרין', והביא כמה ראיות כי בשנת ר"ץ היתה הגאולה, וכבר עלו עשבים על לחייו ועדיין בן דוד לא בא, ואפשר שהחטא גרם וכמוהו רבים. **בספר** דברי יוסף [לרבי יוסף סמברין] (אות כ"ח) כתב, רבינו שרירא [גאון] פעם אחד שאל שאלת חלום על אודות המשיח, והשיבו לו זה הפסוק: 'אסף אסף יעקב כלך קבץ אקבץ שארית ישראל יחד' (מכה ב, יב), והגאון לא היה מבין פתרון הדברים, וחזר פעם שנית ושאל, והגידו לו כל הענין בראשי תיבות, על כל אות ואות תיבה אחת, וזה לשון המילות: 'אסף' ר"ת - א'שמי'עך ס'תרי פ'לאות, 'אאסף' - א'שפיל א'זיריד ס'מאל פ'רנסיא, 'יעקב' - י'לחם ע'ם ק'רלוס ב'מלחמת, 'כלך' - כ'ח ל'עכב כ'תרו, 'קבץ' - ק'רלו ב'מלחמת צ'ריו, 'אקבץ' - א'נסה ק'יסר ב'שנת צ', 'שארית' - ש'נה א'שמיד ר'ומאני י'וני ת'ורכאי, 'ישראל' - י' ש'בטים ר'אשיהם א'ביא ל'כם, 'יחד' - י'וסף ח'בר ד'וד, זהו מה שהורוהו מן השמים וברוך ה'ודע, ע"כ. ואכן מצינו שהקיסר 'קרל' החמישי נלחם ב'פרנסואה' הראשון מלך צרפת על אדמת איטליה בשנת ר"צ.

שנת של"ה

בשער הפסוקים להאריז"ל עה"פ (דניאל יב, יב) 'אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה' כתב, דע כי קץ הגאולה הנרמז פה לדניאל שהוא בשנת של"ה לאלף הששי הוא בסוד שם הוי"ה במילוי יודי"ן וכו', סך הכל אלף ושל"ד ואלו הם ימי הגלות, ומשם ואילך יכול להיות קץ הגאולה משנת השל"ה ואילך. וכתב הגההחיד"א בחומת אנך (תהלים מ"ד), ראיתי בכתבי גורי האר"י ז"ל משם האר"י

דאמר דעד שנת של"ה היה בסוג 'אחישה', ומשנת של"ה נכנס בגבול 'בעתה'. וכ"כ עוד בספרו דבש לפי (מער' י' אות י"א). ובספרו מדבר קדמות (מער' ק' אות י"ט) כתב, ימי הגלות היו עד שנת של"ה מהאלף הששי, ומשם ואילך יכול להיות קץ הגאולה, וזהו נרמז לדניאל, רבינו האר"י זצ"ל שער הפסוקים בדניאל, והן בעונינו חוללנו שנסתלק רבינו האר"י זצ"ל בשנת של"ב, שאם היינו זוכים שהיה חי עוד קצת שנים היה מתקן העולם, ובא לציון גואל. והמקובל רבי מרדכי דאטו [תלמיד הרמ"ק] חיבר ספר מיוחד הנקרא 'מגדל דוד' שבו האריך להוכיח שבשנת של"ה יבנה ביהמ"ק השלישי, ובשנת שס"ח יקובצו הגלויות, ובשנת ת"ח יחיו המתים [כדאיתא בזוה"ק, ראה להלן 'שנת ת"ח'], וכתב שתיבות 'לקץ הימין' עולה בגימטריא של"ה, וכן תיבות 'אסתיר אסתיר' עולה מנין אלף ושלש מאות שלשים וחמשה [הנאמר בדניאל], ונרמז ג"כ בפסוק (בראשית מט, י) 'עד כי יבוא שיל"ה'. ור' דניאל בן פרחיה כתב בהוספותיו על ספר שארית יוסף [לרבי יוסף ב"ר שם טוב], ובזה יובנו פסוקי נבואת דניאל דכתיב 'אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה', הכוונה כי חשבון זה של אשל"ה שנים מתחיל מהאלף החמישי שהוא בשנת השל"ה ליצירה, ואז יקוימו כל היעודים הטובים כולם אשר יעדו עלינו הנביאים מפי ה', ואשרי המחכה ויגיע עד הזמן הזה, ואז יהיה סוף וקץ לכל צרותינו ותחילת פדותינו [וראה עוד בקובץ ספונות (ח"ב עמ' ס"א-פ"ח)]. וראה במגן דוד [להרדב"ז] (אות סמ"ד) שביאר חשבון קץ הגאולה לפי דברי 'ספר התמונה' וכתב, הכלל העולה מדברי אלה כי ימות המשיח לא יהיה ודאי פחות מת"ק שנה, ובמאה הרביעי של אלף הששי יהיה גם כן זמן גאולה, ואנחנו לא נדע באיזה שנה מהק' הנמשכים, ואפילו הכי אם ח"ו יתמהמה ודאי חכה לו כי בא יבא ולא יאחר, ומזה הטעם ג"כ אין אני בכלל מחשבי קיצין, שאני לא גזרתי אומר בשנה פלונית יבא, מה גם כי אני איני אלא כמפרש דברי הספר.

שנת ת"ח

איתא בזוה"ק (תולדות קלט:), באלף שתיאוי לזמן ארבע מאות ותמניא שנין מניה, יהיו קיימין כל דיירי עפרא בקיומיהון, ובגיני כך אתערו חבירנא על פסוקא דקרא לון בני ח"ת, ח"ת דיתערו לן לח"ת שנה, והיינו דכתיב (ויקרא כה, יג) 'בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו', כשישתלם הזא"ת שהוא חמשת אלפים וארבע מאות ותמניא, 'תשובו איש אל אחוזתו' אל נשמתו שהיא אחוזתו ונחלתו [-באלף השישי לזמן ארבע מאות ושמונה שנים ממנו, יעמדו לתחיה כל שוכני עפר במעמדם, ומשום זה נתעוררו החברים על הפסוק שקרא להם בני ח"ת, ח"ת שיתעוררו לתחיה לח"ת שנה, וזהו שכתוב 'בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו', כשישתלם הזא"ת שהוא חמשת אלפים וארבע מאות ושמונה, 'תשובו איש אל אחוזתו' אל נשמתו שהיא אחוזתו ונחלתו]. ובספר שיח יצחק [להג"ר יצחק חיות

אב"ד פראג] (דרשה לליל שמורים ד"ה גם שנתארך הגלות) הביא את דברי הזוה"ק הנ"ל וכתב, ועתה משנה זו ש"ן לפ"ק ועד זמן תחייה הנזכר הוי נ"ח שנה וכו', ועל ידי תשובה יתקרב, והוא הדין אם נגרום החטא יתרחק הקץ ח"ו, אבל בלא חטא ותשובה זמן קצוב בשנת נ"ח לפי חשבון שחשבו מארי קדישין כבוד שמם. ובאור החמה [להגה"ק המקובל רבי אברהם אזולאי] (על זוה"ק שמות י.) כתב דעוונותינו העלימו קצנו שיהיה אור נסתר עד עת קץ 'אמנם לא יעבור משנת ת"ח לכל הדברים שבעולם'. ובספר שלשלת הקבלה כתב, הזוהר פרשת תולדות אומר כשישתלם זמן ה' אלפים ת"ח ליצירה יתי משיחא, וסימנך 'בשנת היובל הזא"ת תשובו איש אל אחוזתו', ושמעתי אחרים מביאים אסמכתא 'ויענו בני חת את אברהם' (בראשית כג, ה), שר"ל כשישלימו ימי העינוי שנת ת"ח. והמקובל הג"ר נפתלי הירץ בכרך הדפיס את ספרו עמק המלך בשנת ת"ח, וכתב בהקדמתו, כך תעביד בשתא דא, לקנאה ביה קנאת את קיימא קדישא, על האומרים ערו ערו עד היסוד בה, ואנת תפרוק לן בשתא דא וכו', ורמיזא במילה דא חושבן שתא דא [ת"ח], דאיהו חושבן זכ"ו ואחישנ"ה [ת"ח]. ועוד כתב שם (שער ו'), ויקח ארץ ישראל מיד ישמעאל שנאמר עליו (בראשית כא, יח) 'לגוי גדול אשימנו' עולה ת"ו, רצה לומר עד אותו זמן אשימנו שיהיה לגוי גדול וישתלם זכותו של מצות מילה וכו', ובשנת ת"ח יקח משיח המלוכה ממנו וכו', ועל זה נאמר 'בשנת היובל הזאת', דהיינו ה' אלפים זא"ת תשובו איש אל אחוזתו, שהוא ת"ח לאלף הששי, והיא עת רצון, אחת מאותם הקיצים שמתחילים מיום שלכד מלך ישמעאל קוסטנטינא כנזכר בהתרגום של איכה וכו', ועליו אמר דוד המלך המשיח (תהלים קלב, יד) בחשבון 'זאת' רצה לומר ת"ח לאלף הששי, 'יהיה מנוחתי עדי עד', נגד מה שהמלוכה פסקה שנים הרבה קודם חשבון זא"ת, לכן 'פה אשב כי איותיה', שם אצמיח קרן המלוכה לדוד וכו'. וכ"כ עוד שם (שער י"א, שער ט"ז). בהקדמה לספר סמיכת חכמים [להג"ר נפתלי כ"ץ אב"ד פפד"מ] (דף מ:) כתב לבאר טעם לקריאת שם מסכת 'אבות', נ"ל שרמזו חז"ל מה דהובא בזוהר פרשת תולדות, בשנת בזא"ת גימטריא ת"ח לאלף הששי, יבוא אהרן אל הקודש שיחיו המתים בזמן ההוא, אם אמנם בעוונותינו שרבו יצאו מה שיצאו, עוונותינו הטו כל אלה, ועכ"פ היה זה פקידה כי לא דבר ריק דיבר הזוהר, והפקידה היא אמת וקצוב שהיה זמן טוב וראוי אז, ועוונותינו ועוונות אבותינו האריכו קיצינו, ולכן גם חז"ל רמזו דבר זה בקראם המסכתא אבו"ת שהוא בגמטריא ת"ח עם הכולל, ישובו אבות אל בנים וזה יהיה במהרה בימינו אמן. ובהגהות מהרצ"א (על זוה"ק תולדות שם) כתב, עיין במסכת סנהדרין (צח.) ששאל רבי יהושע בן לוי את המשיח מתי יבוא, ואמר לו 'היום', ופירש אליהו הנביא לריב"ל שכוונתו היתה כמו שאמר הכתוב (תהלים צה, ז) 'היום אם בקולו תשמעו', ואמר על זה הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע, כי ראשי התיבות של הפסוק 'היום אם בקולו תשמעו' גימטריא ת"ח, שהיא

עת פקידה לביאת המשיח, ובא לרמז שהגאולה תהיה בזמן ההוא רק באם בני ישראל יהיו זכאים שישמעו בקולו של הקב"ה, אבל כשחס ושלום הדור אינו זכאי וראוי לכך, הנה הימים הראויים לגאולה אינם באים עדיין. ובסליחות שחיבר בעל התוספות יו"ט על גזירות ת"ח ות"ט (הובא בספר הדמעות ח"ג עמ' קע"ג) כתב, אבוי אוי אללי לי, בזכרי שנתים לא היו כהנה לרוע מיום שגילנו בגולה, תי"ו ח"ת זאת שנת גן ה' חשבנוה, איש איש לנחלתו יהא עולה, תי"ו טי"ת אחת היא שנה דמי נשפך, לא זו אף זו רעה חולה. ובסליחות שכתב הג"ר שעפטיל הורוויץ בן השלי"ה (הובא בספר לקורות הגזירות על ישראל ח"ב) כתב, ת"ח למספר אלף הששי, ואמרתי בלבבי לצאת חפשי. והש"ך כתב במגלת עיפה [על פרעות ת"ח ות"ט], שנת ת"ח אשר חשבתי בזא"ת [ת"ח] יבוא אהרן אל הקודש לפני ולפנים, נהפך כנורי לאבל ושמחתי ליגונים, והקריבו את עולתם הישראלים והלויים והכהנים. ובספר דברי יוסף [לרבי יוסף סמברין] (אות קמ"ה) כתב, בשנת חמשת אלפים ות"ח חרה אף ה' בעמו על עם הקודש קהלות האשכנזים, ויהרגו בהם הרג רב ועצום ועשו בהם שפטים גדולים, ותהי צעקה גדולה ומרה ליהודים אשר כמוה לא נהייתה מיום גלות יהודה מעל אדמתו וכו', ועשו סימן בזא"ת השנה שהיא שנת חמשת אלפים ות"ח, וקוץ ודרד"ר לפ"ק, כי הם חשבו כי שנת הגאולה היא בזאת השנה כמוזכר בספר הזוהר בשנת בני ח"ת, ועכשיו נהפך לדרד"ר. בספר שירי הלויים [להג"ר יצחק מוכיח אב"ד טרעבוולא] כתב, ידוע הוא ומרגלא בפומא דאינשא אנשים מבני ישראל, שבשנת ת"ח היתה ראויה להיות תחיית המתים כמבואר בזהר פרשת תולדות וכו', והנה בעונותינו לא די שלא היתה תחיית המתים, אדרבה נהרגו אלפים רבבות ולא ניתנו לקבורה, וזה רמז שבקש אברהם קבר לשרה מאת בני ח"ת (בראשית כג, כ), והנה באמת אם לא היה שום דבר בשנת הנ"ל אזי היה לנו צער גדול מאוד וכו', אבל מאחר שהתחילו חבלי משיח בשנת הנ"ל, כמו שרמז דודי הקדוש הגאון הגדול כמוהר"ר יחיאל מיכל שנהרג בק"ק נעמרוב הגדולה בגזירת חי וקיים בשנת הנ"ל, ואמר שראשי תיבות של הרשע [חמי"ל] מרמזים על חבלי משיח: חבלי משיח יבואו לכם, וכן חבלי משיח בגימטריא ת"ח, א"כ יש לנו לשמוח ולהאמין בביאת הגואל במהרה בימינו, כי מלחמתא אתחלתא להגאולה הוא כמו שאמרו רז"ל בגמרא (מגילה יז: וכו', וכן נרמז בתורה (דברים לב, כט) 'לו חכמו ישכילו זא"ת יבינו לאחריהם', וזה יהיה פירוש הפסוק (תהלים קיח, כג) 'מאת ד' היתה זא"ת היא נפלאת בעינינו', שהיה ראוי להיות בו תחיית המתים נהפך לצרה ויגון וחבלי משיח. וכ"כ בהקדמתו לספר שברי לוחות (עמ' ב'). ובספר בית פרץ [להג"ר פרץ מ"מ בבראד] (דרוש לכ' סיון, דף לה.) כתב, כתבו המפרשים בכל זמן דהיא עת וקץ ולא עושים תשובה איתהפך להריגת דם צדיקים, וזהו רמז בפסוק (ירמיה ל, ז) 'ועת צרה היא ליעקב' בסופי תיבות עולה ת"ח, 'וממנה יושע' שהיה זמן הגאולה ונהפך לעת צרה [והוסיף שם שראה

בספרים שגזירת המן נדחה לגזירות ת"ח, ולכן כתיב במגילת אסתר 'חור כרפס' עם ח' גדולה, וכן 'ותכתוב אסתר' עם ת' גדולה, לרמז על שנת ת"ח]. ובחומת אנך [להגהחיד"א] (תהלים מ"ד) כתב, לפעמים הוא זמן גאולה, ובהיות כי גברו העונות במקום גאולה יארע צרות גדולות, על דרך דבשנת זא"ת היא ת"ח אומר בזוהר הקדוש שיהיה הגאולה, והן בעון נהרגו כמה אלפים. ובספר זרע ברך [להג"ר ברכיה ברך שפירא מקראקא] (בסוף הספר) כתב, אל תתמה איך תנאים ואמוראים ואבות העולם יהיו מחולקים בענין הקץ אימת יהיה, כי בודאי סוד ה' ליראיו, ואיתא להא ולהא כי הרבה קיצין נקבע לגאולתינו, וכמו שדייק לשון הגמרא (סנהדרין צז:): במה שאמרו כלו כל הקיצין ואינה תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים, דמשמע הרבה קיצין היו שכבר עברו כולן, צא נא וראה שראה הזוהר סדר תולדות קץ אחד דהיינו בשנת ת"ח לאלף הששי, וסמכה אקרא 'בזא"ת יבא אהרן', והיא השנה שבעינינו ראינו שבא בה ערבוביא וחושך גדול לעולם עד שחשכה עינינו מן הגזירות, שגזר בעוה"ר גזירות קשות וחורבן גדול במדינותינו אשר לא נראה ולא נשמע כמוה מיום שנחרב בית מקדשינו שנשפך דמים כמים ואין קובר, ונידונו במיתות משונות חסידיו וקדושי עליון גאוני ארץ, ומקדשי מעט שנחרבו הם בלא מספר, וס"ת שנשרפו בעונינו, ומי יוכל לספר הגזרות הקשות שהיו באותה שנה, ואוי לעינים שכך ראו ולאזנים שכך שמעו, ואין ספק שבאותו פרק היה קץ אחד מן הקיצין שנקצץ מהקב"ה לנו בתחילה, והמניעה היתה מצד עיכוב התשובה שלא נעשה באותו פרק, כי אף שמגיע איזה קץ מהקיצים לא סגי בלא תשובה וכו', עיי"ש. בספר אור חדש [להג"ר חיים באכנער] (בסוף הספר) כתב, הקשה הגאון מהר"ר פייבש ז"ל שהיה ר"מ ואב בית דין בק"ק ווינא ואחר כך [בשנת תט"ו] נתקבל לנשיא בארץ ישראל, בבשרו צדק בקהל רב בק"ק ווינא, אמה שכתב הזוהר ששנת ת"ח היה עת גאולה וכו', והרי כלה הקץ הזה ועדיין לא בא, ופה קדוש יאמר דבר זה ויפיח לקץ ויכזב ח"ו, ותירץ דאין כוונת הרשב"י ז"ל לומר בשנת ת"ח למספר הפרט קטן לבריאת העולם, באשר נודע כי אין הדבר תלוי אלא בתשובה, ויש בה ג' תנאים, תשובה תפלה צדקה, תשובה זה צום, תפלה הוא קול, קול יעקב בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, וצדקה בממון, וצו"ם קו"ל ממו"ן חושבנא דדין כחושבנא דדין, כי כל אחד מהם עולה קל"ו, ג' פעמים קל"ו עולה זא"ת, והיינו דקאמר 'בשנת היובל הזא"ת תשובו איש אל אחוזתו', וכן מה שאמר הכתוב 'בזא"ת יבוא אהרן אל הקודש', ר"ל בשנה שישאל יקיימו זא"ת שעולה צו"ם קו"ל ממו"ן, ר"ל כשיקיימו מה שנרמז בזא"ת היינו תשובה תפלה צדקה, אז ישובו איש אל אחוזתו ויבא אהרן אל הקודש, דפח"ח. והוסיף שם לרמוז דבר זה במה שאמר הכתוב (דברים שם) 'לו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריתם', ר"ל 'לו חכמו' וישכילו פירוש מלת זא"ת ברמז לקול צום

ממון שעולים בגימטריא זא"ת, ור"ת שלהם הוא קצ"ם, אזי יבינו לאחריתם, ר"ל יבינו קץ של אחרית הימים. ובספר אור לישירים [להג"ר זרח איידליץ חבר בית דינו של הנודע ביהודה] (דרוש ג' דף נז.) כתב שמצוה לפרסם הדברים הנ"ל, עיי"ש מה שהוסיף בזה. ובספר קב הישר (פרק ק"ב) כתב שבשנת ת"ח לאלף הששי היה ראוי להיות הגאולה, ובאותו שנה היו הרבה עקידות בארץ פולין וליטא ונהרגו כמה רבבות מישראל, עיי"ש מה שביאר בזה ע"ד הנסתר. בקונטרס לקוטי אמרים (בסוף יעב"ץ על תהלים, עמ' תק"מ) הובא שהאדמו"ר קדוש ישראל זצלה"ה מטשארטקוב אמר כי כמה פעמים היה התעוררות הגאולה וקלקלו בעונות, ועוד בזמן הבית היה התעוררות הגאולה ובא אותו האיש הנוצרי ימ"ש וקלקל, וגם בשנת ת"ח היה התעוררות הגאולה ובא הש"צ ימ"ש וקלקל. בספה"ק בני יששכר (סיון מאמר ה') כתב, הגם שכפי הנראה מדברי הנבואה 'כל היום דו"ה' (איכה א, יג) נגזרה הגלות רק עד סוף אלף החמישי הו"ד אשר נהפך וכו', וכבר עברו עידן ועידנים ואנחנו לא נושענו, וגם כמה וכמה קיצים מבוארים בזהר הקדוש ובספרים קדמונים בעלי רוח הקודש האמיתיים וכבר עברו, הנה יתבהל הרעיון בראותו כל זאת, אמנם כי כן מחויב האמונה עפ"י התורה והנבואה להאמין בהשי"ת שהוא כל יכול אפילו בב' הפכיים שאין השכל יכול לחייב, על כן מחויבים אנחנו להאמין בביאת משיחנו במהרה בימינו, גם מחויבים אנחנו להאמין בדברי הנביאים והחכמים אשר כתבו קיצים ברוח קדשם הגם שכבר עברו, ואיך יצדקו ב' אמונות הללו, אלא על כרחך ישנו באפשרי בחיקו השי"ת לקיים הבטחתו במהרה בימינו ובודאי יבא משיח, וגם דברי חכמים יתקיימו אשר רוח ה' דיבר בס, כגון מה שמבואר במדרש הנעלם שהגאולה ותחיית המתים בשנת ת"ח, מחויבים אנחנו להאמין שיקום כן הגם שכבר חלף ועבר הזמן, הנה רחוק הדבר משכלינו איך יכול דבר זה להתקיים, זא"ת נשים אל לבנו כשתהיה הגאולה במהרה בימינו יתגלה לנו האיך יקויים הכל, וכן בכל שאר הקיצים, הבן הדבר.

שנת תנ"ג-תנ"ד

בתולדות המקובל הגה"ק רבי שמשון מאוסטרופולי זי"ע (פ"ו) הביא שנמצא בכת"י בשם תלמידו הרב מטישוועץ שבשנת ת"ח אמר רבינו כי יש עוד שנים לגאולה כמנין 'לוי', ולפי"ז נמצא זמן הגאולה בשנת תנ"ג אם מחשבים את שנת ת"ח עצמה, או בשנת תנ"ד אם שנת ת"ח עצמה אינה מן המנין. ובספרו ניצוצי שמשון (ליקוטים עמ' רמ"ז) כתב שזמן הגאולה לאחר אלף תרכ"ה שנים, ואם נחשב משנת חורבן בית שני בשנת תתכ"ח נמצא הזמן בשנת תנ"ג, או בשנת תנ"ד ללא שנת החורבן עצמה.

שנת ת"ע-תע"ה

בפענח רזא עה"פ (בראשית לב, ה) 'ואחר עד עתה' כתב, פירוש אם באולי תאמר אלי צא והלחם עמי מאחר שקיימת תרי"ג מצות, לזה אני משיבך שא"א עתה, 'אראנו ולא עתה' וגו' (במדבר כד, יז), שאתאחר מלהלחם עמך עד יעבור עת"ה, דהיינו ע' של גלות בבל, ות' של גלות מצרים, וגלות אדום שימשך עד אחר ה' אלפים ליצירה, ואז אלחם עמך באלף הששי כדכתיב 'ועלו מושיעים' וגו'. [וכע"ז כתב בדעת זקנים מבעלי התוספות (בראשית לו, טו)]. וכתב בהגהות הג"ר יצחק כ"ץ [חתנו של המהר"ל מפראג] על הפענח רזא (שם), ואולי רמז לו ששיער הוא את הקץ לפרש עת"ה, דהיינו לחמשת אלפים וארבע מאות ושבעים [-ה'ת"ע], או לשנת תע"ה לאלף הששי. [וראה מש"כ עוד שם (סו"פ וילך) כמה חשבונות על זמן קץ הגאולה]. וכ"כ בעל סדר הדורות (ילקוט פניני בעל סה"ד עמ' ק"ה), והוסיף דזהו שאמרו (סנהדרין צח.) דאם לא זכו בעתה, ר"ל שאם לא יזכו יגאלו בשנת עת"ה, ונרמז ג"כ בפסוקים 'כי לא באתם עד עת"ה וגו' (דברים יב, ט), 'עת"ה אקום יאמר ה' עת"ה ארומם עת"ה אנשא' (ישעיה לג, י').

שנת תפ"ד

איתא במשנה (אבות פ"ה מ"ב), עשרה דורות מאדם עד נח, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שהביא עליהם את מי המבול. וכתב בפירוש הרע"ב (שם), אף אתה אל תתמה שהאריך לאומות העולם כל השנים הללו שהן משתעבדין בבניו, שיותר האריך לדורות שמאדם ועד נח ואח"כ נשטפו. ובתוספות יו"ט (שם) כתב, שכן המבול היה אלף תרנ"ו לבריאת עולם, וחורבן הבית היה ג' אלפים תתכ"ח לבריאת העולם, צא וחשוב, חכה לו כי לא יאחר. והמקובל הג"ר יצחק חיות אב"ד סקאליא הביא (כת"י הנדפס בקובץ אשל אברהם ב' עמ' ל') את דברי התוספות יו"ט וכתב, ולפי חשבון הוא מגיע לשנת תפ"ד לאלף הששי, כי קע"ב שנה קודם שנשלם אלף הרביעי היה חורבן בית שני, ואלף החמישי, ועוד תפ"ד שנים לאלף הששי, סך הכל אלף תרנ"ו שנים, וזה ודאי דברי נבואה ורוח הקודש דיבר בהם שכתוב (חבקוק ב, ג) 'ולא יאחר', ושמעתי רמז מזה שאמרו בגמרא במקומות רבים תיק"ו, לרמז כי מנין תיק"ו שנים קודם כלות אלף הששי אז תשבי יבא וכו', וזה תיק"ו מנין תיק"ו וק"ל, וכן איתא בזוהר (בראשית יז: טז) והכא רזא דפורקנא עשרה דרין מאדם עד נח, עיי"ש והוא פלאי, וזהו שכתב הפסוק (תהלים קל, ז) 'והרבה עמו פדות' לרמז שנת תפ"ד אותיות 'פד'ת' בלא וא"ו, ולא יאחר אבל יקדם במהרה בימינו אמן. ובלחם שמים [להיעב"ץ] (אבות שם) כתב, לפי חשבון זה היה ראוי היות שנת גאולה וקץ לגלותנו בשנת תפ"ד העבר, סימן לדבר 'ושמתי פד'ת' (שמות ח, יט), בעת ההיא נתעוררו כת החטאים והפושעים המאמינים בצבי

מודח ושלחו שליח לדבר עבירה להסית את ישראל בסתר להדיחם מאמונתם הקדושה לחאמין בגואל מגואל שב"ץ מגועל ונואל וכו', וכבר עברו כ"ו שנה עד עתה וכו', אכן תדע שאין זמן הנ"ל גבול וקץ לגלות, אלא לעונש הרשעים בלבד, וזה כבר נתקיים במחריבי שני הבתים שנעקרו מן העולם הרבה קודם משך זמן כזה וכו', עיי"ש. ובהקדמת רבי יחיאל מקאוולא ל'ספר המפואר' כתב שגילו לבעל המגלה עמוקות את הקץ ברמזים, ואמרו לו שבאלף תרנ"ו לטלטולים, היינו שנת פד"ת לפ"ק יהיה הקץ, אמנם הזהיר שם שגם אם יתמהמה ולא יבוא הגואל בזמן זה, יש לחכות לו שיבוא בזמן שירצה ה' וכו', עיי"ש.

שנת ת"ק

האור החיים הק' על הפסוק (ויקרא ו, ב) 'זאת תורת העולה הוא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר' כתב בתו"ד, 'כל הלילה' שהוא זמן הגלות הנמשל ללילה 'שומר מה מלילה' (ישעיה כא, יא), וכן בפסוק (רות ג, יג) 'ליני הלילה' דרשו ז"ל על הגלות, 'עד הבוקר' שהוא זמן שיריק עלינו כבודו ואתא בוקר, והזמן הוא אחר עבור ת"ק לאלף הששי, לפי מה שקדם לנו מדבריהם ז"ל (ב"ר כב, א) כי יומו של הקב"ה אלף שנה, ומהשכל יהיו ת"ק ראשונה מדת לילה ות"ק שניה מדת יום, והודיע ה' כי 'עד הבוקר' שכשיגמר ת"ק שנה בגלות עד הבוקר שיהיה העליה, עיי"ש. ועוד כתב (במדבר כו, יט) בתו"ד, וכנגד גלות אדום שאנו עדיין בו אמר 'אלף וחמש מאות', ואם היו זוכים ישראל היו נמנים קע"ב שנה שנשאר מאלף הד', וכיון שלא זכו יתחיל החשבון מאלף הה' וחמש מאות מאלף הששי, ומקום אנו כי הוא זה קץ גליותינו ויתקיימו כל היעודים הרשומים ויתחילו ניצוצי גילוי הגאולה בהתחלת חמש מאות הבאים לשלום. ובספר הליקוטים להמקובל רמ"ד ואלי זצ"ל [תלמיד הרמח"ל] (ח"ב עמ' תקל"ב) כתב שהאלף השישי הוא כנגד היסוד ולו משפט הגאולה באמצעותו. ובספר אהל חיים (ח"א עמ' ס"ב) הביא מכת"י המקובל רבי יצחק כרשני זצ"ל בזה"ל, ביום שלא אלף שתייתאה, דהיינו לאחר שיעברו ת"ק שנה שהם הלילה שבו, ואז בע"כ ביום זה יגאלו, וזה מוכרח שהרי כבר אנו בשנת התקמ"ג ועדיין לא נגאלנו, עכ"ל.

שנת תקכ"ח

בספר תפארת ישראל [להמקובל הרה"ק רבי ישראל חריף מסטאנוב תלמיד הבעש"ט] (פר' בחקותי) כתב, על מטתי עלה על רעיוני תקכ"ח לאלף הששי ליצירה יהיה שנת גאולה כשח"ר [-תקכ"ח], כי ראיתי כל הגאולות היו בחי"ת, תמ"ח לאלף השלישי היה גאולת מצרים, תפ"ח לאלף השלישי היה ביאת הארץ, וגם תתק"ח לאלף הג' היה בנין בית ראשון, וגם ת"ח לאלף הרביעי היה בנין בית שני, ועתה כשח"ר היה כחר"ש לא אשמע ראיתי בעוה"ר כי של"ח לאלף הרביעי נחרב בית

ראשון, ותתק"ח לאלף הרביעי בית שני וכו', ובזמננו ידוע שת"ח לאלף השישי היה בעוה"ר הריגה בפולניא ע"י הפוחז חמ"ל ימ"ש, וגם בזמננו שנת תקי"ח לאלף השישי נשרפה תורתנו הקדושה וכו', ועתה בשנת תקכ"ח לאלף השישי היה הריגה בחודש הרביעי ובחודש החמישי, נהרגו אלפים ורובבות כמעט כי חדל לספור וכו', עיי"ש מש"כ לבאר בסוד הדברים מדוע הכל הוא דוקא באות חי"ת. ובספר לב שמחה [להג"ר שמחה מגיד מישרים בזלאזיץ] (שער היראה פ"ז) כתב, כבר לקתה כפלים בכל חטאתיה, דמשנכנסו לארץ עד שיצאו היה מנין תת"ן שנה, ואנחנו אסורים בשבי אלף ותת"ח שהוא קרוב ליי"ז מאות שהוא כפלים בכל חטאתיה, וזהו בקרוב בימינו ר"ל הא הקץ של בעתה וכו'. וכ"כ עוד שם (שער החרות פ"ז) דלא יאחר הקץ של בעתה יותר מיי"ז מאות שנה אחר החורבן [וכיון דהחורבן היה בשנת ג'תתכ"ח, א"כ הגאולה צריכה להיות עד שנת ה'תקכ"ח].

שנת תקמ"א

בספר יושר לבב [להג"ר עמנואל חי ריקי בעל משנת חסידים] (בית שני חדר רביעי פ"ד) הביא דברי זוה"ק (ואתחנן ער.) בענין זמן אחרית הימים, ועושה חשבון באריכות לפרש דברי הזוהר ומסיים, ולכן לפי דברי רשב"י בתקמ"א ושני שלישים לפ"ק יהיה כבר נכון הר בית ה', כי אז יהיו ישראל שקטים מהצרות והמלחמות שצריכים להתעורר בביאת המשיח, שמת"ק ועד תקמ"א ושני שלישים יהיו כלים והולכים עד שבאותו זמן נהיה כבר ששים ושמונים, וסימניך 'אם יתמהמה חכה לו' (חבקוק ב, ג), כי א"ם יתמהמה"ה מספרו תקמ"א, ואות ראשונה של 'חכה' היא ח' כנגד ח' חדשים, דאז 'חכה לו כי בא יבא'. ובספר חדושי נשמת צבי [להג"ר צבי הירש מגלינא] (פר' ויחי) הביא את דבריו וכתב דיש לרמוז קץ זה בפסוק (בראשית מט, כ) 'מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך', דכאשר יהיה מנין 'מאשר' בשנים [תקמ"א], ו'שמנה' חדשים, אז יהיה 'לחמו' ר"ל יתבטלו כל הקליפות ויהיו כל התבואות והפירות בלא קליפה רק המאכל לבדו שהן הלחם בלא קליפה, 'והוא יתן מעדני מלך' שהקב"ה יתן לנו שפע חכמה ממלך המשיח. ובספר אהל חיים (ח"א עמ' ג"ח) הביא מכת"י המקובל רבי יצחק כרשני זצ"ל 'יצב גבולות עמים למספר בני ישראל' (דברים לב, ח), והרמז כי מספר 'ישראל' הוא תקמ"א, לרמוז על ביאת הגואל בזמן הזה וכו', ביאת הגואל שהוא בשנת התקמ"א לדעת כל החכמים. ובספר דרכי נועם [לרבי שמואל ב"ר אליזר מקלווריעא] (פתיחה דף ד: ד:) כתב, העת רצון האחרון אם ישראל ישוכו אל ה' הוא באלף השישי אחר חצות היום, שאו ראוי לקבלת שבת הגדול שאז ונשגב ה' לבדו, ואם באנו לחשבון השעות מיומו של הקב"ה תימצא שבשנת תקמ"א וח' חדשים לפ"ק מאלף השישי אנו מצפים לישועה וכו', עיי"ש שהאריך ברמזים בזה וגם ביאר הענין ע"ד הסוד.

שנת תקמ"ט

בהקדמה לתיקוני זוהר (דף ד:) איתא, 'לדעת בארץ דרכך' (תהלים סז, ג) אופן הכי ארץ אלף ר"ץ מאתים ותשעים, לקיימא בהון 'אמ"ת מאר"ץ תצמח' (שם פה, יב), כד יהון לבר כחושבן אר"ץ וכו'. וכתב בפירוש כסא מלך [להמקובל הג"ר שלום בוזאגלו בעל המקדש מלך] (שם), קבלתי שרמז כאן 'ארץ', הם אר"ץ מחזוריים, ולא יושלם מחזור רצ"ב עד שיבוא משיח וכו', באר"ץ מחזורי הלבנה נשלמים בשנת ה' תק"ל, ולא יעבור מחזור רצ"ב הנשלם בשנת ה' תקמ"ט עד שיבוא בן דוד, יהי רצון מלפניך ה' שנוזה לראותו.

שנת תקנ"ז

בספר גנזי יוסף [להג"ר יוסף בלוך אב"ד אלעסק] (עמ' קצ"ז) כתב, הנה יעקב אבינו ע"ה ביקש לגלות הקץ, על כרחך הקץ של בעתה דהא הקץ של אחישנה הוא תלוי באם זוכין, אלא רצה לגלות הקץ של בעתה, והנה אמרו הקדמונים 'לא זכה בעתה' גימטריא תק"מ, והוא כמ"ש בזוהר חדש (וישב ג) דאחר תק"מ יתער פורקנא ושאר לנאנרא זעיר זעיר עד י"ז שנים, וזהו שאמרו ביקש יעקב לגלות הקץ, תיבת 'לגלות' עם הכולל גימטריא ע"ת, שהוא קץ של בעתה, ואמר 'ונסתם', זהו הקץ של תקנ"ז, גימטריא 'ונסתם' עם הכולל, דאז מפורש בזו"ח דאז אחר י"ז שנים יתער הקב"ה טבאן סגיאין על ישראל, ויש לרמז במה שאיתא בזוהר חדש (כי תבוא צח). ששלח רשב"י ע"י יונה אשגח ודייק בתוכחה דוכתא בישא מכולהו משם איתגליא פורקנא עיי"ש, הנה בפסוק (ויקרא כו, יז) 'ונסתם ואין רודף' הוא דוכתא בישא מכולהו, זהו 'ונסתם' גימטריא עם הכולל תקנ"ז, ואז 'ואין רודף'. ועוד כתב שם (עמ' ר"א) לרמז כן בפסוק (בראשית מט, י) 'ולו יקחת עמים' שהא בגימטריא תקנ"ז. וראה בספר אבני קודש (שבת קיח: ד"ה ואגב אמינא) מש"כ על חשבון הגאולה לפי דברי זו"ח הנ"ל על י"ז שנים לאחר תק"מ.

שנת תק"ע

החתם סופר (פר' כי תבא עה"פ והיה כאשר שש) ביאר חשבון הקץ לפי הנאמר בדניאל (יב, יא) 'מעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים', וכתבו בתוספות על התורה (פר' כי תבא שם) דהוא קץ משיח אלא דלא ידעו מהיכן מתחיל חשבון זה, וכתב החת"ס דלפי דעתו ההתחלה היא בשנת ר"פ לאלף החמישי שהוא זמן חתימת הש"ס וסילוקן של צדיקים רבינא ורב אשי ובניהם ותלמידיהם, ומאז הוחל הגלות הגמור, וסיום החשבון הוא בשנת 'אחרי נמכר', עיי"ש [והיינו שנת ה'תק"ע שהיא אלף מאתים ותשעים שנה לאחר שנת ה'ר"פ]. וכן רמז לזה בשו"ת חת"ס (ח"ו סי' ס"א) דהרמז המקובל לנו לזמן הקץ הוא 'אחרי נמכר גאולה תהיה לו' (ויקרא כה, מח), וכ"כ החת"ס (פר' תולדות עה"פ ויאמר יעקב מכרה כיום), כבר

הזכרתי בדברי כמה פעמים חשבון אחר"י נמכ"ר, וא"כ ימי הגלות מן חורבן בית שני עד 'אחרי נמכר' יעלה אלף תשמ"ב שנה. וביאר בהגהות שער יוסף (שם) דכל מקום שנאמר 'אחרי' מופלג, ולכן האותיות השניות שאחרי אותיות 'נמכ"ר' באים בחשבון, אחר נ' עיי"ן, אחר מ' סמ"ך, אחר כ' מ"ם, ואחר ר' תי"ו, סה"כ עולה תק"ע, ומה שכתב החת"ס דזו הגלות יהיה אלף תשמ"ב הוא משום דחורבן בית שני היה בשנת ג' אלפים תתכ"ח, וממילא עד שנת ה'תק"ע עולה אלף תשמ"ב שנה. [אמנם הגר"ד שפרבר (זכרון למשה עמ' צ"ד) הביא לבאר דברי החת"ס באופ"א ולדבריו עולה לשנת תר"ס]. וכן הובא בשם הרה"ק מבארדיטשאב זי"ע (שיח שרפי קדש ח"ב עמ' צ"ז) ששנת תק"ע תהיה שנת הגאולה, ורמזו לדבר 'תק"ע בשופר גדול לחרותינו'.

שנת ת"ר

איתא בזוה"ק (וירא קיז.), ובשית מאה שנים לשתינאה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא ומבועי דחכמתא לתתא [-ובשש מאות שנה לאלף הששי יפתחו שערי החכמה למעלה ומעיינות החכמה למטה], ויתתקן עלמא לאעלה בשביעאה, כבר נש דמתתקן ביומא שתינאה מכי ערב שמשא לאעלא בשבתא, אוף הכי נמי [-ויתוקן העולם להכנס לאלף השביעי, כאדם המתקן עצמו ביום הששי בבוא השמש כדי להכנס לשבת, אף כאן כן], וסימניך 'בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה' (בראשית ז, יא). ובספר כתם פז (וירא שם) ביאר דברי הזוה"ק, ומה שאמר ובשית מאה שנים לאלף שתינאה יתפתחון תרעי ומבועי דחכמתא, אין כוונתו בזה שלא יבוא המשיח קודם לזה הזמן, אמנם כוונתו כי בהגיע תור ערב שבת ליכנס ירבה הדעת והחכמה יותר ויותר לפי שקרב יום המנוחה ליכנס. ובספר מקדש מלך (ח"א קמט.) כתב, ואם לא יזכו סוף הקץ הוא עד שית מאה שנים וכו', ועונותינו האריכו קצנו שצריך לכלול כל קצה מעשרה ועשרה ממאה הם ת"ר. ובספר מעשה רוקח (פר' תולדות) כתב עה"פ (בראשית כו, כב) 'ויקרא שמה רחובות' וגו', איתא בספר הזוהר בפרשת וירא על פסוק (ישעיה ס, כב) 'אני ה' בעתה אחישנה' דזמן הגאולה לעתיד לא יאוחר מת"ר באלף השישי וכו', ודבר זה לענ"ד הוא מרומז כאן בתורה 'רחבות' שראש וסוף התיבה הוא ת"ר ואמצע התיבה הוא חב"ו בנוטריקון 'חיל בלע ויקיאנו', לומר שבזמן ת"ר שנה לאלף השישי אז כל הנשמות וכל הטיפות שהיו עשוקים בתוך הסטרא אחרא, יתוקן הכל בסוד הפסוק (איוב כ, טו) 'חיל בלע ויקיאנו' כידוע, ואז 'הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ', ואם זכו אחישנה. וראה בהגהות חת"ס (חומ"ס סי' ס"ז) שכתב בתו"ד, יה"ר שיבנה ביהמ"ק בשנת ת"ר הבאה עלינו לטובה. בספר גאולה בדרך הטבע (עמ' קס"ו) הביא שבשנת תקצ"ה סיפר הג"ר מנחם מנדל מן ראש הישיבה במינסק שהתנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי נראה אליו בחלום, וגילה לו שזמן ביאת המשיח יהיה בשנת ת"ר לאלף הששי, ונתן סימן מהכתוב (שה"ש ב, יב) 'וקול התר נשמע בארצנו', 'התר' הוא ה' אלפים ת"ר, אז 'קול' מבשר

'נשמע' שנהיה 'בארצנו'. בספר שנת הגאולה (עמ' ט"ו) כתב, סיפר לי זקן אחד בשם הרה"ק מסערעטין שבשנת ת"ר נשתנה הקשת מכמות שהיה קודם ת"ר, ועל כן אמרו רוב הצדיקים בדור ההוא שהוא קץ הגאולה, ולא הבינו מחמת צפייתם לגאולה שאז רק יפתחו שערי החכמה לתקן העולם על שנת הגאולה שיהיה אח"כ וכו', עיי"ש. ובשפע חיים (ח"י פר' כי תשא) כתב, הרבה צדיקים חשבו את הקץ על שנת ת"ר, ובאותה תקופה נסתלקו לעולמם מאות צדיקים קדושי עליון, ביניהם בעל בני יששכר שהיה רק בן נ"ו והחתם סופר, כי בראותם ששוב מרחים את קץ הגאולה נבחר להם מות מחיים, ואמרו שאין רוצים לחיות עוד בלי מלך המשיח. ובספר נר ישראל [רד"ק] (ח"ד עמ' פ"ה) הביא על הרה"ק רבי אברהם דוד מבוטשאטש זי"ע בעל דעת קדושים, כי כל שנת ת"ר שמח מאד בתקוה שזו שנת הגאולה כיון שמצא על זה רמזים בזה"ק, ובכל סעודה שלישית היה דורש מענינה עה"פ 'אם יגאלך טוב יגאל', ואף הכין לו בגדים מיוחדים שבהם יקבל את פני משיח, אולם משחלפה השנה ומשיח לא בא, נפל למשכב מתוך צער, ונפטר אור ליום ב' ער"ח חשון תר"א. בספר שם משמאל (פר' כי תצא) כתב, הגיד הרב הקדוש מהר"י מוורקא זצ"ל בהא דאיתא בזה"ק בשית מאה שנים לשתיאתא יתפתחו תרעין דחכמתא לעילא ומבועי דחכמתא לתתא, והגיד הוא זצלה"ה שכן היה, אלא באשר היו ישראל אז בלתי ראויין לה נמסרה החכמה לחיצונים, ומזה בא שמאז נתחדשה להם הרבה חכמה בחכמת הטבע, וכשנאמרו הדברים לפני כ"ק זקני האדמו"ר הגדול זצלה"ה מקאצק קלסם. וראה להלן 'שנת תרס"ו' שהרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע הכריז בתחילת שנת ת"ר שלא לחשוב שנה זו לשנת גאולה, וראה עוד להלן 'שנת תרס"ו'.

שנת תר"ג

בספר עטרה לראש צדיק (עמ' קל"ו) הביא שהרה"ק היהודי הקדוש מפשיסחא זי"ע אמר, בשנת תר"ג אני רואה פקידה, וזה נרמז בפסוק (שמות טו, ז) 'וברב גאונך תהרס', תיבת 'וברב' האותיות ו' ב' הן רק לשימוש, ושורש התיבה הוא 'רב' וראשית התיבות מן ר'ב ג'אונך ת'הרס הוא תר"ג, ואם לא יהיה אז קץ האמיתי יהיה עת צרה ליעקב ומי יודע כמה מהצרות שיתחדשו אז וכו', וכן היה שנתחדשו אז בשנת תר"ג הצרות הידועים רח"ל [היינו גזירת הצבא]. ובספר בית יעקב [להרה"ק רבי יעקב אהרן מאלכסנדר] (פר' ויחי) הזכיר ג"כ גזירה זו וכתב, ושמעתי מאדמו"ר הרה"ק מוורקא רמז על שנה זו 'אשרי אדם בוטח בך' (תהלים פד, יג) בגימטריא תר"ג, ודפח"ח וסוד ה' ליראיו, גם נראה לי רמז בזהר (ויחי רל"ט: וז"ל, וזמין מלכא משיחא לשלטאה לעילא על כל חילין אחרנין דעמין עכו"ם ולתברא תוקפיהון מעילא ומתתא עיי"ש, ולדעתי מלת 'ולתברא' רמז תר"ג לאלף ו'. ובספר שערי גאולה (ח"א עמ' תר"ד) כתב שבעל התניא אמר שבפסוק (שמות לח, כח) 'ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים' מרמזו הקץ דשנת תר"ג [לפי חשבון משנת תתכ"ח

לאלף הרביעי זמן חורבן בית שני, דסוף אלף הרביעי עם כל אלף החמישי הרי אלף וקע"ב, ועוד תר"ג לאלף השישי, עולה הכל אלף וז' מאות וע"ה].

שנת תרל"ח

בספר נחל יאודה [להמקובל רבי יהודה גיז] (פר' בחקותי עה"פ וזכרתי את בריתי) כתב, כתבו המפרשים ז"ל בקרא דדניאל (ח, יד) 'אלפים ושלש מאות ונצדק קדש', ר"ל כשיעבור מנין אלפים ושלש מאות מחורבן בית ראשון אז יצאו מגלות, ואם תצא לחשוב המנין הנזכר מחורבן בית ראשון, השלמתם מנין תרל"ח באלף ששי, והנה תרל"ח עה"כ גימטריא 'עץ הדעת', גימטריא 'ביראת ה''], גימטריא אברהם יצחק יעקב, לומר ע"י סיוע האבות שהמה ביראת ה' כל היום מהר בהשלמת ובירור עץ הדעת, ויבא בשנת תרל"ח לאלף ששי כנזכר, וזהו שנאמר 'וזכרתי' רמז לאלף ששי, 'זכרתי' עה"כ גימטריא תרל"ח. וגם בספר חזון למועד [לרבי שמואל וואליריאן] (דף קי:) חישוב שנת הקץ עפ"י הנאמר בספר דניאל לשנת ה'תרל"ח, עיי"ש. ובזהר חי (ה"ב רעט:) כתב, אנחנו מצפים שיתקדם הרבה ברחמים גדולים, כי שנת תרל"ח הוא קץ דניאל 'אלפים ושלש מאות ונצדק קדש' והוא מחורבן בית ראשון וכו', ונצדק קדש בשנת תרל"ח אי"ה בימינו. וכן בסוף ספר נחלה לישראל [מהדורת למברג תרל"ו] נדפס קונטרס 'קץ הימין' המיוחס להאדמו"ר בעל הצמח צדק מליובאוויטש ובו צופה את הגאולה העתידה לשנת תרל"ח. כ"ק אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א סיפר שהמגיד מטריסק זי"ע דיבר בשנת תרל"ח חזק מאד על ביאת משיח, וזה עפ"י מה ששאלו מן השמים על זמן קץ הגאולה, והשיבו מישאל ואלצפן וסתרי [א"ה: ראה לעיל בתחילת התשובה], וביאר שפירוש התשובה מן השמים הוא שמישא"ל ואלצפ"ן הוא בגימטריא תרל"ח, וסתרי היינו שעד זמן זה הוא מכוסה ונסתר, אבל אח"כ כבר יבוא משיח, והביא שם שכן היה דרכו של המגיד מטריסק להגיד כל שנה רמזים מהתורה על ביאת משיח, שהוא מראה להקב"ה רמז מהתורה שמיח צריך כבר לבוא, ואם לא נתקיים עדיין בשנה זו, אז בשנה אחרת אומר שוב רמז אחר מהתורה (קוני' דברי תורה תשנ"א עמ' רס"ג).

שנת תר"ס

במעשה אורג [למהרי"א מקאמרנא] (מע"ש פ"ה מ"ג) כתב, הקץ גאולה מאוחרת שבזהר איננו שנת ת"ר כמו שטעו העולם, עבורא דדשא הוא ת"ר, ושתין לעבורא דדשא הוא שנת סת"ר, עת קץ אמיתי בא יבוא ולא יאחר, והוא ו"ה פעם ששים. וכן כתב בספרו היכל הברכה (ויקרא כא.) שבשנת תר"ס יבוא המשיח בלי ספק, עיי"ש. ובספר יצב אברהם [להגרא"צ גינצלער דומ"צ הומנא] (ר"פ מקץ) כתב, צדיקי אמת אמרו זמן הגאולה על שנת תר"ס, אך אז התחילו כתות שונות לעשות פעולות בדרך הטבע לשוב לארצינו, ונראה בחוש שעל ידי זה נתעכב הגאולה. ובספר טירת

כסף [להגרמ"מ קרענגיל] (שה"ש ב, יד) כתב כמה רמזים שהקץ יהיה בשנת תר"ס, וכתב בתו"ד דזהו סוד הפסוק (תהלים לב, ז) 'אתה סת"ר לי מצר תצרני' וגו', וכן 'עד ע"ת ק"ץ' (דניאל יב, לה) בגמטריא תר"ס. וכן הובא בספר נטעי נאמנים (ר"פ מקץ). ובספר זכרון למשה (עמ' צ"ד) כתב שהגר"ד שפרבר הביא לבאר דברי החת"ס הסתומים בענין זמן קץ הגאולה [ראה לעיל 'שנת תק"ע'], שכוונתו לשנת תר"ס, עיי"ש. וראה לעיל בתחילת 'ה' אלפים' דברי זוה"ק שבכל ששים שנה מאלף השישי הוא עת רצון לגאולה, ולפי"ז עולה החשבון לשנת תר"ס.

שנת תרס"ו

בספר אור החמה [להגה"ק המקובל רבי אברהם אזולאי] (פר' וישב) כתב על הפסוק (בראשית לה, יד) 'ותסר בגדי אלמנותה', שבשנת 'ותס"ר' היינו תרס"ו, תסיר כנסת ישראל את בגדי אלמנותה, שהרי בגלות היא 'היתה כאלמנה' (איכה א, א). וכע"ז הביא בספר בני בנימין [להגרי"ב רייך אב"ד העליטש] (אות ס"ג), שמעתי מפי מגידי אמת בשם דודנו הרה"צ הקדוש יסוד עולם אספקלריא המאירה האיש האלקי כ"ק מוה"ר זוסיא [מאניפולין] זצלה"ה, שאמר בזה הלשון, אף שכבר כלו כל הקצין ועדיין משיח בן דוד לא בא ואין הדבר תלוי אלא בתשובה (סנהדרין צז:), עם כל זאת לא יאוחר משנת תרס"ו, וסימנך 'ותסר בגדי אלמנותה', ע"כ. ובספר אור הגנוז [להרה"ק מהרי"ל מהאניפאליא תלמיד המגיד ממעזריטש] (פר' ויחי, דף יז.) כתב שקץ הגאולה ההכרחי יהיה בסוף שנת תרס"ו לאלף השישי, דאיתא בווה"ק שהגאולה תלויה במדת היסוד ותיקונה שהיא המדה הששית, ולכן באלף השישי בשנת ששים ושש למאה הששית, היינו שנת תרס"ו, תבוא הגאולה, ורמז לזה בפסוק (ישעיה ד, ג) 'והנותר בירושלים קדוש יאמר לו', 'והנותר' בגימטריא 'תרס"ו', עיי"ש עוד ראיות ורמזים לזה. ובשו"ת הד"ר [להגרי"מ היבנר] (דובב שפתי ישנים, דף ד.) כתב, כתב בספה"ק אור הגנוז דקץ הגאולה יהיה אי"ה שנת תרס"ו, וכן ראיתי מובא בשם הקדוש ר' זוסיא זצלה"ה, ושמעתי רמז 'סתרו' יוש"ר' היינו שנת תרס"ו יתגדל ויתקדש שמיא רבא, עיי"ש. וכן כתב בספר טירת כסף [להגרמ"מ קרענגיל] (שה"ש ב, יד) שבשנת תרס"ו תהיה הגאולה העתידה, והביא כת"י ישן נושן מבעל עמק המלך שכתב וז"ל, שמעתי ממורי הרא"ש בשם האר"י את הרשום בראשי תיבות מ'בראשית' עד 'האר"ץ': בעבור רוב אלף ששי ילחמו תוגרמים בקיסר רוסי אנשי אנגליא לעזרת התוגריים יצאו מענין אלקיהם תהיה המלחמה שרי מלך יעזבו מלכם ויעזרו את תוגריים הלא אז רוממה ציון. ובספר קץ הפלאות [להגר"ר חיים ישעיה האלברסברג] (פרק ב') כתב ששנת תרס"ו היא עת רצון להגאל אפילו ע"י תשובה קטנה, עיי"ש. והזכירו ענין זה בעוד הרבה ספרים: דברי חיים [להגר"ר חיים שארין תלמיד הגר"ח מוולאז'ין] (שמות, סיום הספר), הורת גבר [להגר"ר גדליה קליין מדעעש] (כת"י, הובא בעלי זכרון ט"ז עמ' כ"א), כך יברך ישראל [להרה"ק רבי לוי יצחק מאנאזן]

(ר"פ תצוה), מטה אהרן (ליקוטים, דף עב:), נודע בשערים [להג"ר ברוך מנדלבוים אב"ד טורוב] (ח"א, שער קץ הימין אות כ"ב). ובספר תשובות מנחם (דף סב). כתב בהספדו על הג"ר אלכסנדר משה לפידות אב"ד ראסין, תמיד היה שגור על פיו בקשה זה מד' שיאריך ימיו עד תרס"ו, למען יראו אור עיניו הגאולה שלמה שהבטיחנו בעלי הקבלה על השנה הזו, והוא היה מאמין באמונה שלמה שיבוא הגואל צדק בתרס"ו וכו'. וראה עוד בקובץ מקבציאל (כ"ב עמ' רס"ז) במכתבו של המקובל הגרא"מ הלל אב"ד בגדאד שכתב ג"כ שבסיום שנת תרס"ו וכניסת תרס"ז יהא רעוא שיבוא הגואל, עיי"ש. ובשנת תרנ"ו נדפס במאנטשעסטער ע"י ר' יעקב גאלדצווייג מיושבי ארץ ישראל קונטרס מיוחד הנקרא 'אגרת לקץ הימין' ובו הביא רמזים מכת"י של הגה"ק רבי חיים ויטאל זי"ע ששנת תרס"ו היא שנת הגאולה, וכתב שזהו שאמר דניאל (יב, יב) 'אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה', כי משנת תרס"ו עד כלות אלף השביעי נשאר אלף ושל"ה שנים, ובהקדמתו כתב שראה בכת"י של רח"ו שמוזהיר שלא לגלות רמזים אלו עד שנה שישאר לאלף השביעי כמנין שיל"ה [היינו שנת תרנ"ו שנשאר עד סוף אלף השישי שמ"ה שנה], ואח"כ נדפס קונטרס זה שוב במונקאטש בשנת תרנ"ח ובפיעטרקוב בשנת תרס"ה. ועוד נדפס בחוסט בשנת תרנ"ז קונטרס בשם 'שנת הגאולה' בעילום שם המחבר, ובו מאריך להוכיח שהפקידה תהיה בשנת תר"ס וביאת המשיח לאר"י תהיה בשנת תרס"ו [וראה להלן משי"כ הדרכי תשובה על מה שהפיצו ספרים קטנים וקונטרסים בהבטחות נאמנות שהגאולה תהיה בשנת תרס"ו, וכפי הנראה כוונתו להנ"ל]. ובדברי יחזקאל [החדש] (עמ' ת"ל) כתב שהרה"ק משינאווא ציפה לישועה בשנת תרס"ו, ואמר דזה נרמז בדברי האריז"ל בזמירות לליל שב"ק 'בוויין תתקטר' [היינו כשיגיע הזמן של וא"ו שהכל יהיה שש, האלף הששי בשנת שש מאות ששים ושש, אז 'תתקטר' יתחדש הקשר האמין בין השי"ת וכנסת ישראל], וציוה בראש השנה האחרון לחייו שנת תרנ"ט להכריז שהיות והגענו לשבוע שבן דוד בא, על כן בקשתו מהעולם שיתפללו בעדו שיאריך ימים עד אז ותצמח מזה טובה לעולם. ועוד הביא שם שבשנת תרנ"ח התקיימו תנאים לנכדתו של הרה"ק משינאווא, והוסכם בין המחותנים לתת מזונות להזוג על שלחן אבי הכלה עשר שנים [עד שנת תרס"ח], וענה הרה"ק משינאווא דלפי הוכחות מזה"ק וספרי קודש אור החמה וזהרי החמה אנו מצפים לישועה אמיתית לביאת משיח צדקנו לא יאחר משנת תרס"ו, והאמת כן הוא שאנו עם בני ישראל צריכין להרבות מצות ומעשים טובים ותשובה שלימה על חטאתינו כדי שהקץ בשנת תרס"ו יקויים, ובכן מה לנו מהבטחות מזונות על אחר זמן הנ"ל, הלא מזה נראה שאינו שם לבו לסגולת הזמן ההוא, ואיכא למיחש שלא יתנו לב לשוב בתשובה נכונה, ולכן אין דעתי נוחה שיכתבו בתוך כתבי התנאים נתינת מזונות על שלחן בני רק עד שנת תרס"ו, וכן היה וכתבו רק עד שנת

תרס"ו, ועוד אמר שגם אביו הדברי חיים מצאנו היה מחזיק שנת תרס"ו לשנת פקודה לגאולתינו. ובצבי תפארת [על הגה"ק בעל הדרכי תשובה ממונקאטש] (אות הובא, בשנת תרנ"ט בתחילתו כאשר נסע רבינו הדרכי תשובה לשינאווא כדרוכו בקודש, ומרן הקדוש משינאווא זי"ע דיבר הרבה מענין הגאולה, והגיד אז כי בשנת תרס"ו בודאי יבא משיח צדקינא אי"ה וכנאמר הרבה רמזים על זה, בנסוע רבינו חזרה לביתו משם ובאם הדרך דיבר בקדשו, כי יזכנו ויהי השם יתברך ויגזור אתנו בחיים יחדיו עם רבינו הגדול והקדוש משינאווא עד שנת תרס"ו, ואז בודאי יבא הגואל צדק אם ח"ו יתארך עד זמן הלז ואחכה לו בכל יום שיבא, ובטח תהיה בניסן שעתידין ליגאל ובליל שימורים, ועל כן דעתי אי"ה אז ליסע עם בני ביתי יחדיו ועם כל כלי הבית הנחוצים לשינאווא על חג הפסח גם ליו"ט הראשון, למען להיות עם רבינו יחד בעת ביאת המשיח והוא יהיה בראש שמחתנו אי"ה, כל כך נתלהב רבינו באמונת ואהבת רבו הקדוש וברגש רשפי אש לביאת המשיח, ובעון הדור נטרפה השעה ונסתלק מרן הקדוש משינאווא אז בשנה הזאת תרנ"ט ו' טבת. אמנם אע"פ שהדרכי תשובה החזיק ששנת תרס"ו היא זמן גאולה, מ"מ חשש שאם לא יבוא משיח בשנה זו יגרום הדבר לרפיון באמונה, ולכן פרסם בתחילת השנה ההיא 'קול קורא' בזה"ל, מודעה רבה לבית ישראל, הן יצא קול במחנה העברים גם בין המונים, כי השנה הזאת הבע"ל [שנת תרס"ו] היא שנת גאולה וביאת גואל צדק בודאי בבירור, לאשר נמצא באיזה ספרים רמז זמן הגאולה לשנה הזאת, ועל יסוד זה הפיצו שמועות וספרים קטנים וקונטרסים וקולי קולות בהבטחות נאמנות כי היא היא השנה הזאת, והציקתני רוחי ולבי עלי דאבה עי"ז, על שבר בת עמי ח"ו אשר יוכל לצמוח מזה כפירה באמונה ח"ו בין המון עם הפשוטים, וגם מה בין הפוסחים על שתי הסעיפים ונלכדים ח"ו ברשתות הספיקות בלבותם עי"ז יגרום להם כפירה יותר, וחילול השם בעולם ובושת פנים לאחינו בני המאמינים, והתגרות שונאינו מנגדי האמונה הקדושה האמתיות, ע"כ מצאתי כמחוייב להכריז ולהודיע בשער בת רבים שמעוני וישמע אליכם ד' הטוב, הן מראשית כזאת אמרו רז"ל (סנהדרין צט.) כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה, א"ר יוחנן ללבי גליתי לאיברי לא גליתי, ר"ש בן לקיש אומר ללבי גליתי למלאכי השרת לא גליתי, וכן נמצא מאמר זה בזה"ק ובתיקונים ובזו"ח כמה פעמים, ואם למלאכי עליון במרום לא נגלה שנת הגאולה רק הוא סוד כמסוד וחתום בלבו ית"ש לבדו הזמן שיבא במהרה בימינו ברצונו, והאיך אפשר לומר שגילה זאת לבני אדם אף צדיקים בעוה"ז כלל, גם נודע מה שהרעישו חז"ל (שם צז:) על המחשבי קיצין, וגם הזמנים שנמצאו בזה"ק אשר מפרשים שקאי על שנת הגאולה כבר כתב קדוש זקני זצ"ל בבני יששכר (סיון מאמר ה') כי כתיב (ירמיה לא, לו) 'הנה ימים באים נאום ה' ונבנתה העיר וכו', והנה תיבת 'באים' הוא קרי ולא כתיב, כי באמת אותו הזמן שיבא הקץ במהרה בימינו אינו

נגבל בזמן ובאותיות, רק 'ימים יוצרו ולא אחד בהם' (תהלים קלט, טז), שהזמן הוא נברא מששת ימי בראשית נבראו כל הזמנים, וכשיעלה הרצון מאת הבורא ית"ש לשלוח הגואל צדק לעולם הלוה, אז ישלח אותה השנה, ואם ח"ו אינם כדאים אז מחליף השנה ונשלח משמי מרום שנה אחרת, וממילא אין קושיא על רמז כל הזמנים הניבאות בזוה"ק ובשאר ספה"ק, ובאמת בשעת הגאולה ישלח ית' אותו שנה ואז יהיה ימים 'באים', על כן הוא קרי ולא כתיב עיי"ש, ועל פי זה מובן שאין נפק"מ בכל אותו הזמנים וגם אין סתירה להם, כי באמת הדבר תלוי בתשובה, וכשנזכה במעשינו אז ישלח ית"ש אותו השנה וכו', ואין שום דיוק ויסוד לזמן הניבאות בספרים זמנים הקודמים והמאוחרים, כי באמת זמן האמיתי סתום וחתום בלב ית' כביכול לבדו ולא לזולתו, רק הצדיקים ז"ל כתבו כדי לעורר רחמים, ע"כ העמידו דבריהם בדרך תפלה ורמז בתורה ובנביאים ובכתובים, והיינו שהזמן ההוא מסוגל יותר לגאולה באופן אם נשוב בתשובה שלימה, וכמו כן נמצא בספרים זמנים מאוחרים על שנים הבאות עלינו לטובה מאוחר יותר, וזהו הכלל מה שאמרו חז"ל (סנהדרין צז:): כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, על כן למען השם שלא נחשוב כלל על שנת הגאולה לשנה זו תרס"ו דייקא, רק נקיים בכל עת ובכל יום ובכל שנה אע"פ שיתמהמה אחכה לו, אבל לא להיות ממחשבי קיצין על השנה הזאת כלל, ומזקנים אתבונן אשר שמענו בשם מרן הגה"ק עיר וקדיש מהר"ש מבעלזא זצ"ל בשנת ת"ר וכיוצא, שיצא קול ע"י שנמצא רמז בזוה"ק 'בשנת שש מאות שנה לחיי נח' יתפתחון וכו' [נא"ה: ראה לעיל 'שנת ת"ר'], אז הכריז והודיע הרה"ק ז"ל בתחלת השנה שלא לחשוב השנה ההיא כלל לשנת הגאולה, וצדקתו עמדה לו להציל נפשות ישראל מכפירה ח"ו בין המון כשלא נזכה חלילה, על כן זאת עשו וחיו שלא לחשוב כלל על השנה הזאת, רק נחכה לו בכל יום שיבא וכו', ובסיום אגרתו ביקש שיפרסמוה וידביקוה על כותלי בתי כנסיות ובתי מדרשות. ובקובץ וילקט יוסף [להג"ר יוסף שווארץ] (ר"ח כסלו תרס"ו, שנה ח' קובץ ג') הדפיס את כל נוסח ה'קול קורא' הנ"ל, וכתב שהדרכי תשובה שלח זאת לכמה רבנים גדולים בארצו, ולכן מדפיסו בכדי שיתפרסם הדבר בכל חלקי תבל שיהודים יושבים שם, שלא יתראו ח"ו באמונה [והביא שם שגם בכתב העת במחז"ה (גליון מ"ז) משנת תרס"ה התמרמר על מה שהדפיסו קונטרסים המבשרים שנת הגאולה לשנת תרס"ו שדבר זה יכול לגרום לכפירה בגאולה ח"ו, וכתב שהם לא נדפסו בהסכמת גדולי התורה]. ובספר דברי שלום [על הרה"ק מוהרא"ש מסטראפקוב] (עמ' תשע"ה) הביא שכאשר ראה הרה"ק מסטראפקוב בנו של הדברי יחזקאל משינאווא את ה'קול קורא' הנ"ל, התאנה על זה ואמר, היתכן שמי שהוא בדורנו יתערב בענינים של אבא שכל מעשיו היו ברוח הקודש, וכי הוא לא ידע מזה שענין ביאת משיח הוא סתום וחתום מעין כל חי, אלא כוונתו היתה דלאשר הזמן של תרס"ו הוא התעוררות פקודה

לגאולה שלימה, והדבר תלוי בתשובה, אדרבה לכן אמר בבטיחות שיבוא משיח בשנה ההוא, כדי שעי"ז ישובו כל ישראל, ואם היו הצדיקים שבדור כל אחד ואחד דורש לבני קהלתו שיתעוררו בתשובה לאשר צדיק אמת אמר בבטיחות שיבוא משיח, ובודאי כן יהיה, אז בטח היו כולם מתעוררים לשוב בכל לבם ונפשם, ונסע במיוחד למונקאטש אל בעל הדרכי תשובה ושאלו איך כתב 'קול קורא' כזה, והשיב לו שבחג הפסח בשנה שעברה באו אליו חסידים ואמרו שמכיון שהמה חסידי הרה"ק משינאווא זצ"ל, וברור לנו שרוח הקודש דיבר בו בהרה"ק משינאווא, ומעתה אם אמר בבטיחות שמשיח יבוא בשנת תרס"ו, בכך אם ח"ו יתאחר אזי ח"ו יכפרו לגמרי, ולכן כשמעי דברים כאלו חששתי שלא יהיה ח"ו חילול השם אם יתאחרו פעמי משיח צדקנו. בספר ימות המשיח (אות ה') הובא מה שאמר הדרכי תשובה בשנת תרצ"ז, קבלה זאת מאדמו"ר ורשכבה"ג משינאווא זי"ע בשם הצדיקים רבותינו הקדושים על שנת תרס"ו שהשנה ההוא הוא השנת גאולה בביאת בן דוד, וזאת אמר עוד בערך שבע שנים ויותר מקודם, ובעצמי שמעתי זאת כמה פעמים מפה קדשו זי"ע, ובודאי לא טעה אותו צדיק ח"ו כלל, רק שבעוה"ר עבר עלינו הזמן בלתי ישועתינו האמיתי, עכ"ז אסור לנו להתייאש ח"ו, ואז היתה התחלת עת הישועה, ובקרוב בימינו תהיה הגמר לטובה הישועה האמיתית. ובספר ארץ צבי [להגה"ק מקו"יגלו] (ר"פ אחרי) כתב, הגיד כ"ק מרן זצוקללה"ה [האבני נזר] מסוכטשוב זי"ע על שהגיד היהודי הק' מפרשיסחא זצ"ל שכבר שומע שופר של משיח, וביאר מרן ז"ל בהקדם מה דאיתא בזוה"ק ג' קיצין, אחד בשנת ת"ח, ב' בשנת ת"ר, ג' בתרס"ו, ועדיין בן דוד לא בא, ואמר שהגאולה צריכה להיות בד' עולמות, אצילות בריאה יצירה עשייה, ובג' קיצין הנ"ל היתה הגאולה בג' עולמות אצילות בריאה יצירה, ובעשייה עדיין לא היה הקץ, והיהודי הק' זצ"ל שמע השופר של משיח בג' עולמות אצילות בריאה יצירה, ואנו אין שומעין מחמת שאנו בעולם העשייה, עכדה"ק ודפח"ח, ונראה מזה דהפגם שעליו באה הגלות הגיע לד' העולמות, על כן הוכרח שתהיה גם הגאולה בד' העולמות. ובילקוט דעת תורה (אות ל) כתב, ידוע מה שאמר מרן הקדוש מהרי"ד מבעלזא זצוק"ל על מה שאמר מרן הקדוש בעל דברי יחזקאל משינאווא זצוק"ל שבשנת תרס"ו לפ"ק יהיה הגאולה שלימה, שאכן היה אז זמן פקידה, ורק על ידי החטא של ציונות שנתפשטה בישראל נדחית, ונאנח ואמר מי יודע לכמה זמן נדחה הדבר, עכד"ק. ובקובץ ישורון (ה' עמ' תרס"ה) הובא מש"כ הגרצ"ה פרבר בשם הגה"ק בעל הלשם וז"ל, בשנת תרס"א הייתי אצל ואמרתי לו שאומרים דמבואר בזוה"ק דבשנת תרס"ו יבוא משיח, אמר לי בהשקפה ראשונה אפשר לחשוב הפשט בזוה"ק כן, אבל באמת הפשט אינו כן, כי יש בזוה"ק כונה פנימית וחצונית, ואמר לי בצחוק: בזוה"ק כתוב רחל ולאה, רחל איז ניט רחל, און לאה איז ניט לאה, כי יש כוונות פנימיות בכל דברי הזוה"ק

[נראה עוד להלן 'שנת תרע"ד']. והנה הבאנו לעיל 'ד' אלפים – שנת תתנ"ו' שבזמני הפקידה שלא בא משיח בהם אירעו צרות גדולות, ובאמת גם בשנת תרס"ו היו גזירות קשות, וכמו שכתב הגר"ע גרודז'נסקי אב"ד וילנא בכרוז על גזירת תענית ציבור בערב ר"ח אלול באותה שנה (ראש גולת אריאל ח"ב עמ' י"א): 'הרציחות האיומות אשר כמוהן לא היה מימי הצר הצורר חמלניצקי בימי גזירת ת"ח'. ובספר קרבן פסח (הגש"פ ד"ה ויהי בימים הרבים) כתב, שנה זו שנת תרס"ו גזרו הרבנים הגאונים מרוסיה ומארץ ישראל תענית צבור בערב ר"ח אלול על הרוגי ארץ רוסיה. ובספר חמרא טבא [להג"ר אברהם שמחה הורוויץ הרב מבארניב] (פ' תולדות ד"ה והיה כאשר תריד) נדפס 'דרוש לתענית בצרתן של ישראל רח"ל בשנת תרס"ו', וכתב שם, אחר שהיו צרות רבות מחוייבים כל אחד מישראל ליתן לבו לכל מה שעבר על ישראל בכמה מקומות בחודש שעבר, אשר בעוה"ר היה בתחילת שנה זו תרס"ו אתוון סתר"ו חשך ואפילה רח"ל, ונתקיים מקרא שכתוב (תהלים יח, יב) 'וישת' חשך סתר"ו'. ובשו"ת רבי עקיבא יוסף [שלזינגר] (או"ח ח"ב ס"י צ"ו) כתב, ע"ד שאלתו בעיתים הללו כמו בשנת תרס"ה תרס"ו כאשר עת צרה ליעקב אם מותר בתה"מ וכו', ואם יש צרה כזאת אשר לא נשמע כ"כ כמוהו ולא תהיה כמוהו, כאשר ברוסלאנד וברומעניא הרגו ושללו באכזריות ועינויים אשר תסמר שערות, וכפליים כיוצאי מצרים אשר גורשו בגירושין לאפסי ארץ, ומלבד גודל המחטיו יתור מההורגו בגזרות אשר לא יוכלו קום בתולת ישראל ויתערכו בגוים וגו' כמו עולם הפוך, ונשלכו לבתי מלאכה בחילול שבת בנסיונות אשר לא יוכלו שאת. כ"ק אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א סיפר ששמע מבנו של הגה"צ ר' זלמן מרגליות זצ"ל שהיה רב בעיר אניפאלי, שפעם אחת נסע יהודי מתושבי עירם לרגל מסחרו, ופגשו אדם ושאלו מהיכן הוא, וענה מהעיר אניפאלי, אמר לו הלא בעירך מקום מנוחתו כבוד של הרה"ק בעל האור הגנוז זי"ע, בבקשה אמסור לך קוויטל ובבואך לעיר לך והניחו על הציון, והסכים הלה ונטל את הקוויטל מידי אותו אדם והמשיך בדרכו, אולם בהיותו בדרך הסתכל מה כתוב שם, וראה שכתוב שם 'היות שכתבתם בספרכם שמשיח יבוא בשנת תרס"ו, תראו שלא תהיו שקרנים בדבר', ונבהל מתוכן המכתב וחשש להניחו על הציון, ומאידך חשב שמא השולח הוא אדם גדול, וא"כ צריך להניחו, ובא לפני רב העיר אניפאלי הנ"ל, ושאלו על כך, ואמר לו שזו שאלה לרבי, והורה לו שישע אל רבו הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע לשאול את פיו, ואכן נסע אליו ושאלו מה עליו לעשות, והשיב לו שגם הוא אינו יודע אם שולח הקוויטל הוא אדם גדול או לא, ולכן עצתו שילך לציון הק' ויבקש מחילה מהאור הגנוז ויאמר, שאם השולח הוא אדם גדול הרי נמסר המכתב, ואם לאו שימחול לו (קונ' דברי תורה ק"ה).

שנת תרע"ג

כתב המלבי"ם על הקץ הנאמר בדניאל (ז, כה) 'ויתיהבון בידה עד עדן ועדנין' ופ'לג עדן', אחר שסתם ולא פירש איזה עדן, בודאי כיון על עת ידוע, והוא או ארבע מאות שנה מועד גלות מצרים, או ת"י שנה זמן שעמד מקדש ראשון, וכן פירשו חז"ל וכל הקדמונים, רק שהם פירשו 'פ'לג עדן' חצי זמן מארבע מאות או מת"י שנה, ולפי"ז כלו כל הקצים, והאמת הוא שפירוש 'פ'לג עדן' חצי זמן הכולל של 'עדן ועדנים', ואם נחשוב העדן ד' מאות שנה, שלשה עדנים הם אלף מאתים, וחצי עדן הוא שש מאות שנה, סה"כ ח"י מאות שנה, ויגיע הזמן בשנת תרכ"ח, שאז יכלו ח"י מאות שנה מזמן חורבן בית קדשנו ע"י הרומיים, רק זמן זה לא יתאים עם יתר הזמנים שיבואו בספר הזה, ומוכרח שהעדן הוא ת"י שנה כזמן עמידת בית ראשון, שלשה עדנים הם אלף ר"ל שנה וחצי עדן הוא תרט"ו, סה"כ אלף שמונה מאות מ"ה שנה, ויגיע זמן הקץ בשעת תרע"ג, והוא מתאחד עם יתר המועדים הבאים בספר כמו שיכתבאר, וזמן זה בא שנית בס' י"ב שאמר המלאך לדניאל 'כי למועד מועדים וחצי תכלינה כל אלה', ואחר שהזמן סתום וזמנים הידועים בימי דניאל היו שתיים ארבע מאות ות"י, לא רחוק כי לכן הוכפל הדבר להודיע שכיון על ב' הזמנים, שלמועד מועדים וחצי מזמן של ארבע מאות שהוא בשנת התרכ"ח תהיה ההתחלה, והדבר ימשך עד מועד מועדים וחצי מזמן השני הידוע שהוא זמן ת"י של בית ראשון, ויגיע אחרית הדבר בשנת תרע"ג. ועוד כתב (שם ח, יד) שבנין ביהמ"ק יהיה בשנת ה'תרפ"ח, דמבואר בחז"ל שימי ביאת בן דוד יתארך שבע שנים וכן ימי גוג ומגוג גם כן יתארכו שבע שנים, הרי י"ד שנים עד בנין המקדש. וראה מש"כ עוד שם (יב, יב) שזמן תחיית המתים יהיה בשנת ה'תתקס"ג.

שנת תרע"ד

בספר אמרי צבי [להגרצ"ה קאהן, וילנא תרנ"ח] (סנהדרין צז:) עשה חשבון לקץ הגאולה עפ"י דברי הגמרא (שם), וכתב דעולה לשנת ה'תרע"ד שאז יהיה הקץ אשר אנו מקוים אליו. ובספר נודע בשערים [להג"ר ברוך מנדלבוים אב"ד טורוב, ירושלים תרס"ד] (ח"א, סוף שער קץ הימין) כתב דזמן תחיית המתים מוכרח להיות בשנת תרע"ד ואף אם לא יהיה לישראל זכות. בקובץ ישורון (כ"ב עמ' תתמ"ד) נדפס מכתבו של הגה"ק רבי שלמה אלישיב בעל הלשם מתחילת שנת תרע"ד וז"ל, אודות מה שהגיע לו מירושלים עיה"ק ת"ו וכן מה ששמע בזה מאיש מהימן, האמת אגיד בזה כי דעתי ואמונתי בענינים האלו, כי כל מה שנוגע לתקוות חמדת ישראל וכן לכל הסימנים והאותות המראים על זה, הנה הם לא יתחילו ולא יגיעו ע"י ידיעת איזה איש פרטי או ע"י איזה אישים פרטיים, אלא שיתפרסם ידיעתם בפתע פתאום בכל העולם, וכן יתאמתו אמונות ג"כ לכל העולם ולא יפול שום ספק על אמיתתם בלב

שום אחד, וכן ילך ויתגלה ויתאמת הלוך וגדול עד תשלום הגאולה, כן הוא דעתי ואמונתי בענינים הללו, ולכן אין אני משים לב כלל לכל השמועות הללו אשר עד עתה.

שנת ת"ש

בפירוש חמש מגילות לרבי דון יוסף אבן יחיא (דף קי.) כתב, בסוף החמשת אלפים ושבע מאות שנה לבריאת העולם בקירוב, אם מעט קודם או מעט אחר כך, יבוא קיצנו בעזרת ה', למען יוכלו לשבת בני ישראל בטח על אדמתם כשלש מאות שנה מהאלף השישי, למען יתראה לעין כל היות האמת אתם, ויהנו בגוף ובנפש מן העולם הזה, תחת אשר נענשו בעול גלות האומות בגוף ונפש. ובשפע חיים (ח"כ עמ' ע"ט) כתב, מצוי אצלי ספר 'אות אמת' שנכתב על ידי אחד מחכמי גולי ספרד, הכותב ג"כ כי הגאולה עתידה לבא בשנת ת"ש או מעט לאחר מכן, ואכן ראינו כי באותה שנה נתרגש העולם מהמאורעות הנוראות, והרגשנו על עורנו את חבלי משיח שפקדו את העולם בהחריב אותו רשע ימ"ש מדינות שלימות, ולבנו כואב כי כבר 'עבר קציר כלה קיץ ועדיין לא נושענו' (ירמיה ח, כ), על אף שאותה תקופה היתה מיועדת כזמן גאולה, והכל בגינם של רשעים וכו'. ובספר החכמה מא"ן (עמ' רל"ו) הביא שהרה"ק רבי יצחק מסטיטשין היה מדבר הרבה אודות שנת ת"ש שאז תבוא הגאולה, והראה בדברי הזה"ק (וירא קיט.) דאיתא שם כמה רמזים לגאולה, וכתוב שם 'עד דישלמו אינון שנין למאה', ופירש שהכוונה לשנת ת"ש. ובספר אבני שהם על תפילה (עמ' קס"ז) הביא בשם הגר"מ שטרנבוך שליט"א שבזמן השואה נתפרסם באנגליה כתב יד מזמן בעלי התוספות, שכתוב שם שבאלף השישי בשנת ת"ש הוא עת מסוגלת מאוד לגאולה, ואם ישראל בעוונותיהם ח"ו יעכבו את הגאולה, יהיה חרון אף שלא היה מעת היותינו לגוי. ובספר שערי רחמים (ח"ב סי' שע"ז) הביא בשם המקובל הגר"ר שאול דוויק הכהן זצ"ל שעשה חשבון ע"ד הסוד שבשנת ה'ת"ש יבוא המשיח כי הוא סוף הקץ, עיי"ש. ובספר אסיפת מכתבים [תולדות אהרן] (עמ' פ"ה) הביא שדיברו על שנת ת"ש שמסוגלת לביאת משיח, ונרמז בפסוק (במדבר כד, יז) 'וקרקו כל בני ש"ת'.

שנת תש"א

בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פר' כי תשא) עה"פ 'כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם' כתב, ר"ל כשתרצה שיהיה נשיאת ראש לבני ישראל, לפקודיהם ר"ל בזמן הפקידה וכו', רמז על ב' פקידות א' לשכינה וא' לישראל, וזהו שאמר 'לפקודיהם', ואימתי יהיה נשיאת ראש בזמן הפקידה שלא יאוחר כשיהיה מספר תש"א, שהוא נקימה על עובדי ע"ז, שיתאחדו החומר והצורה להשיב רבים מעון ויכנע היצר הרע ויהיה הכל טוב. ובשפע חיים (דרשות חומש רש"י תשמ"ב, עמ' רע"ד)

הביא את דבריו וכתב, משמע מדבריו שנאמרו ברוח הקודש, שהגאולה לא תתאחר משנת תש"א, אלא שהתנה תנאי שבעת ההיא יתאחדו החומר והצורה ויהיה הכל טוב, ובהמשך דבריו מפרש שחומר מרמז על עמי הארץ וצורה המה תלמידי חכמים, והם צריכים להתאחד באופן שלא יתגאו זה על זה, מה נאמר ומה נדבר, כולנו עדים שהצרות הגדולות ביותר שבאו על בני ישראל מיום שחרב בית המקדש החלו בשנת תש"א, אף שהפורענות החלה כבר בשנת תרצ"ט, אבל אז עוד היו יכולים לחיות תחת ידם, ועד שנת תש"א לא הקימו את תאי הגזים, אלמלי זכינו היה אותו רשע עורך את מלחמת גוג ומגוג והיינו רואים את ישועת ה' בשנת תש"א, וכיון שלא זכינו התגברו עלינו הצרות עד שכמעט נכחד שם ישראל, והיתה עת צרה לכל בני ישראל יראי ה' בכל מקומות מושבותיהם וכו'.

שנת תש"ס

בספה"ק חסד לאברהם [להגה"ק המקובל רבי אברהם אזולאי] (מעין ב' נהר ג"ט) כתב, ודע כי שיעור המקוה הם ה' אלפים ושבע מאות וששים ביצים, וסוד הענין הוא כי לסוף ה' אלפים ותש"ס שנים יתקיים הפסוק (זכריה יג, ב) 'זאת רוח הטומאה אעביר מן הארץ', ויתקיים מקרא דכתיב (ויקרא כו, ו) 'והשבתי חיה רעה מן הארץ' דהיינו כחות הטומאה כנוכח בזוהר, וסוד הענין הוא כי תחיית המתים עתיד להיות ג' פעמים בג' זמנים, הראשונה היא תחיית מתי ארץ ישראל, והב' היא תחיית מתי חו"ל, והג' היא תחיית הע' אומות וכל העולם, והוא זמן יום הדין הגדול, וזאת התחיה הג' זמנה לסוף ה' אלפים ו' מאות וששים ליצירה. ובילקוט ראובני עה"פ 'ויהי המבול ארבעים יום על הארץ' הביא מספר גלי רזיא שכתב, קודם לאלף הששי ר"מ שנים [היינו שנת תש"ס] יעלה מים תחתונים ויכסו כל העולם, ולא ישאר רק ארץ ישראל, ותהיה שטה על פני המים כמו תיבת נח, והולך עד קרוב לגן עדן הארצי במקום שיוציא ארבע נהרות, ואותן אנשים שישארו באותו זמן הם צדיקים גמורים וגשם מתלבנים ומטהרים ונעשים רוחניים. ובזוהר חי [למהרי"א מקאמרנא] (פר' וירא קיז:), כתב, בשנת תר"ס יהיה פקידה, ובשנת תרס"ו יתגלה משיח בן דוד, ובשנת תרע"ב ילכו כל ישראל מהגלות עד דאשתלומי אינון שנין למאה, בשנת תש"ב שהיא שבת יהיה תחית המתים, ושנת תשל"ו יהיה גמר תחית המתים לכל העולם, בשנת תש"ס יהיה יום הדין הגדול והנורא [וכע"ז כתב בספרו מעשה אורג (מע"ש פ"ה מג) עיי"ש]. בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' א') נשאל אם להזכיר בלוח שנה לשנת תש"ס מענין זמן ביאת משיח צדקינו שרמזו כמה ספה"ק על שנה זו, והשיב, אין לנו עסק בנסתרות, וביאת משיח צדקינו הוא עלום ומכוסה, ולא ניתן לדרוש זה ברבים, ורבינו הרמב"ם ראש המורים לדורות כתב (הל' מלכים פ"ב ה"ב) דלעולם לא יעסוק אדם בזה, ר"ל במדרשים והגדות הנוגעים לזה, שאין מביאים לא לירי אהבה ולא לירי יראה, וכן לא יחשוב הקצין, אמרו חכמים תיפח דעתן של מחשבי

קיצין, אלא יחכה ויאמין, עכלה"ט, ואם כמה וכמה גדולי וצדיקי הדורות פלט פיהם הקדוש או קולמסם הקדוש רמז ורמזים על זמן ביאת משיח צדקינו, היה זה מרוב אמונה ומרוב תקוה להתגלות כבוד ה', אבל ידוע שבמשך הדורות ובפרט בשנת ת"ח גרם זה לאכזבה ורפיון, ומה לנו להכניס עצמינו לדבר מסוכן ולפטם ההמונים בדבר שהצניעות יפה, ולבסוף אם ח"ו לא נזכה יסוגו אחר מרוב פחי נפש, ומיום שראיתי העתקת ספר גליא רזיא בילקוט ראובני פרשת נח שר"מ שנה קודם סוף אלף הששי יעלו מים תחתונים יכסו כל העולם וישאר רק אר"י וכו', תמהתי ע"ז, דא"כ הפירוש שיאבדו כל האומות, ומה עם עם בני ישראל הקדושים שנפוצים ביניהם בכל העולם, והרי זה סותר הנאמר בתנ"ך הרבה פעמים בנבואת ה' שגם אחרי ביאת משיח צדקינו יחיו האומות במקומותם במושבותם, אלא שיכירו כי לך תכרע כל בךך תשבע כל לשון, כמבואר בדברי נביאי ה' במקומות אין ספור ובמדרשי חז"ל וברמב"ם (סוף ה' מלכים), וקיי"ל דאין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד, וכי האיך אפשר לדחות המקובל עפ"י ה' נגד דברים שאין לנו השגה בהם, ולמסור דברים כאלה להמונים, ובאמת האריכות בזה ללא צורך, כי הדרך שכתבתי היה הדרך המקובל מעולם ע"י גאוני וצדיקי הדורות מעתיקי השמועה גדולי התורה ועבדי ה' הנאמנים, ואם פה ושם רמזו לרוב תשוקתם לגאולת ישראל איזה רמז ושנה, אל לנו להביא זה בספר, רק ברמז בעלמא כי כך כתב גאון וצדיק זה, אבל לעשות מזה מאמרים ופתיחות אל ירד בני עמכם, ומי לנו גדול ממךן החת"ס זי"ע שכתב במקום אחד שבשנת ת"ר הוא ביאת משיח [א"ה]: ראה לעיל על שנה זו שהבאנו דבריו, ובעוה"ר יצאו מה שיצאו ועדין אין בן דוד בא, אלא תחכה לו בבטחון, ומעשיך יקרבוך, והעיקר לחזק אצל אחב"י מאמינים בני מאמינים היסוד של גאולת ישראל ע"י משיח ה' ברצון אבינו שבשמים, ואחכה לו בכל יום שיבא, והיום אם בקולו תשמעו, ובמכוסה ממך אל תדרוש.

תבוא שנת פדותנו [תש"פ]

מגיפה בימות המשיח

באמצע שנת תש"פ, התחילה מגיפה גדולה במדינת סין ונתפשטה משם כמעט לכל העולם כולו, וחכמי הרפואה אינם יודעים תרופה למכה זו, ומתו עד כה אלפים ורובבות מאומות העולם נויש לציין שגם 'המגיפה השחורה' שהיתה בעולם לפני למעלה משש מאות שנה ונמשכה כחמש שנים - משנת ה'ק"ח עד שנת ה'ק"יב, התחילה ממדינת סין והתפשטה לאירופה כמוש"כ בספר הפרעות (עמ' נ"ב) ובספר תולדות בני אברהם (עמ' פ"ב), ומתו בה כשלושים וחמש מליון בני אדם בסין, ועוד עשרים וחמש מליון בני אדם במדינות אירופה, אמנם מהיהודים מתו מעט מחמת זהירותם בנקיון הגוף ורחיצת הידים, כידוע מספרי קורות העיתים שלכן העלילו על

היהודים שהם אשמים במגיפה]. ומצינו בדברי חז"ל שבימות המשיח תהיה מגיפה באומות העולם, בתוספתא (תענית פ"ב ה"א) איתא, רבי יוסי אומר מבול של מים אין, אבל מבול של דבר לאומות העולם לימות המשיח יש, שנאמר (זכריה יא, י) 'ואקח את מקלי את נועם' וגו', מהו אומר (שם שם, יא) 'ותופר ביום ההוא'. ובשהש"ר (ב, ג) איתא, 'התאנה חנטה פגיה', א"ר חייא בר אבא סמוך לימות המשיח דבר גדול בא לעולם והרשעים כלים, 'והגפנים סמדר נתנו ריח', אלו הנשאים, ועליהם נאמר (ישעיה ד, ג) 'והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם'. וכן איתא בילקו"ש (שה"ש תתקפ"ו) ושם הנוסח: 'סימן' לימות המשיח דבר גדול בא לעולם וכו'. ובתהלים (מז, ד-ה) כתיב: 'ידבר עמים תחתנו ולאומים תחת רגלינו, יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה', ופירש"י, 'ידבר עמים תחתינו', יתן דבר בעובדי כוכבים תחת נפשנו להיות חמתו מתקררת בהם ואנו נצולים, כענין שנאמר (ישעיה מג, ג) 'ונתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיו' וכו', 'יבחר לנו' וגו', ויחזירנו לתוכה ואז יתעלה בתרועה וקול שופר שנתקע לפניו בשיר על עולות וזבחים שלמים וכו'. וכ"ה בתרגום על פסוק זה: 'יקטל עמיא במותנא חילופנא'. וכ"ה במדרש תהלים (יה, מח), 'ידבר עמים תחת', שמגרה בהן את הדבר, כמה דאת אמר 'ידבר עמים תחתנו. ובאוצר המדרשים (עמ' ר"ל) הובא, עתיד הקב"ה לעשות עשרה אותות קודם ביאת הגואל, האות הראשון, עתיד הקב"ה להעמיד שלשה מלכים וכופרים בדעתם ומשקרים ומראים עצמם לבני אדם שהם עובדים להקב"ה ואינם עובדים, ומתעים ומבלבלים כל הבריות וכופרים אומות העולם בדיניהם, ואף פושעי ישראל המתאשים מן הגאולה כופרים בהקב"ה ועוזבים את יראתו, ועל אותו הדור נאמר (ישעיה נט, טו) 'ותהי האמת נעדרת, ומהו 'נעדרת', שבעלי האמת נעשו עדרים עדרים, והולכים ובורחים ומתחבאים במערות ובמחילות עפר, ונאספים כל גבורי הדור ובטלו אנשי אמונה ונגנזין שערי חכמה והעולם עומד משונה, ובאותו זמן אין מלך ולא נשיא בישראל, שנאמר (הושע ג, ד) 'כי ימים רבים ישבו ישראל אין מלך ואין שר אין זבח ואין מצבה' וגו', ולא ראשי ישיבות וגאון יעקב, לא רועים נאמנים ולא חסידים ובעלי השם, וננעלים דלתי שחקים ונסגרים שערי פרנסה וכלכלה וכו', האות השני, מביא הקב"ה חום בעולם גדול מחמתה של חמה עם שחפת וקדחת, ורבים חלאים רעים ודבר ומגפה, 'וממיתים מאומות העולם אלף אלפים בכל יום', וכל רשעים שבישראל מתים, עד שיבכו אומות העולם ויצעקו אוי לנו אנה נלך ואנה נברח, וחופרים כל אחד קברו בחייו ושואלים את נפשם למות, ומתחבאים בצחיחין ובצריחין ובורחין כדי לצנן את עצמם, ובאים במערות ובמחילות עפר, ואם תאמר איך ינצלו הצדיקים מחום החמה, הקב"ה יעשה להם רפואה באותו חום, שנאמר 'וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה', ועל אותו עדות ניבא בלעם הרשע 'אוי מי יחיה משומו אל'. במדרש תנחומא (חוקת סי' א') איתא, כששלח הקב"ה

את הצרעה לפני ישראל להרוג את האמוריים, ראה מה כתיב בהם, 'ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם אשר כגובה ארזים גבהו' וגו' (עמוס ב, ט), היתה הצרעה נכנסת לתוך עינו של ימין ושופכת ארסה והיה מתבקע ונופל ומת, שכן דרכו של הקב"ה לעשות שליחותו על ידי דברים קלים לכל המתגאים עליו, ושולח להם בריה קלה להפרע מהן להודיעם שאין גבורתם ממש, וכן לעתיד לבוא עתיד הקב"ה להפרע מן עכו"ם על ידי דברים קלים, שנאמר (ישעיה ז, יח) 'והיה ביום ההוא ישרוק ה' לזכוב אשר בקצה יאורי מצרים ולדבורה אשר בארץ אשור', וכתיב (שם שם, יט) 'ובאו ונחו כלם בנחלי הבתות' וגו'. ויש להוסיף בזה מה שהביא הגהחיד"א בספרו חומת אנך (פר' וארא אות ט"ו) מפירוש רבינו אפרים בכת"י עה"פ (שמות ח, יז) 'הנני משליח בך וגו' את הערוב' וז"ל, 'משליח' אותיות 'למשיח', כי כל האותות שעשה הקב"ה למצרים עתיד לעשותם לימות המשיח, שנאמר (מכה ז, ט) 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', עכ"ל. ועיי"ש בהערות שפת חומה שהביא מקורות לזה ממדרשי חז"ל. ורבינו בחי' (בראשית מט, א) כתב, וקבלה ביד הנביאים שעתידיה גאולתנו זאת שתהיה בדמיון גאולת מצרים בהרבה ענינים, עיי"ש. ובספרו כד הקמח (ערך פסח ב') כתב, ואמר 'אראנו נפלאות' על גאולה אחרונה ועתידיה היא שתהיה בדמיון גאולת מצרים וכו', במצרים דבר ובארם 'ונשפטתי אותו בדבר ובדם' (יחזקאל לח, כב) וכו', עיי"ש. ודבר פלא הוא שמלבד מכת הדבר שהתחילה בשנת תש"פ, עוד נתפרסם כי בכמה מקומות בעולם [רוסיה ובנגלדש] נהפכו נהרות לדם כשם שהיה בגאולת מצרים, וכן הגיעו נחילי ארבה עצומים לכמה ארצות ביבשת אפריקה [סומליה, אתיופיה, קניה ועוד] וכן לארצות סין ואיראן, שכל זה הוא מסימני הגאולה שעתידיה להיות בה מכות כמו שהיה במצרים. הבעל הטורים כתב עה"פ (שמות יב ח) 'צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו', 'יאכלוהו' ד' פעמים במסורה, ב' בעניני דפסח (הכא ובמדבר ט, יא), ואידך 'אהרן ובניו יאכלוהו' (ויקרא ח, לא) בענינא דמלואים, מה התם נצטוו 'ומפתח אהל מועד לא תצאו' (שם ח, לג) הכא נמי 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו' (שמות יב, כב), ואידך 'כי מאספיו יאכלוהו' (ישעיה סב, ט), דאיתקש גאולה אחרונה לגאולה ראשונה, ע"כ, ומבואר דבגאולה האחרונה לא יוכלו לצאת איש מפתח ביתו, דבר שכמעט התקיים בכל מקום מחמת המגיפה. וראה מש"כ במכתב סופר (פר' בא עה"פ ואתם לא תצאו) בשם אביו החתם סופר בענין חבלי המשיח. בספר אהל רח"ל (ח"א עמ' רע"ז) הביא מכתב שנשלח מירושלים עיה"ק להונגריה אל הגרע"י שלעזינגער בדבר מגיפת החלירע שהיתה בירושלים בראשית שנת תרכ"ו והפילה חללים רבים, וז"ל המכתב, בשבת חוה"מ סוכות כגשם שוטף עלה מות בחלונינו, ומתו נערים וזקנים, בחורים ובתולות, זקנים ותלמידיהון, צדיקים קדושים וטהורים כמה מאות, ונעדרו שני שרי צבאות אשר כל בית ישראל נשען עליהם הגאונים המובהקים, מיד בהתחלת הזעם ל"ע מת הרב הגאון ועניו אמתי מהו' יוסף

זונדל [סאלאנט] זצ"ל בן פ"א שנים ויבכו אותו והספידו אותו כל קרתא קדישא, אמנם בשבוע העבר מת הרב הגאון יושב בישיבה ובתענית כל ימיו קדוש וטהור חסיד ועניו אמיתי מהר' נחום [משאדיק] זצ"ל, ותהום כל העיר יללה וזעקה תאניה ואניה כי לבב דוי וכו', והנה כאשר נסתלק הגאון מהר' זונדל זצ"ל באו איזהו אנשים להרב הגאון אמיתי מ' מאיר [אויערבאך] נ"י רב דק"ק קאליש יע"א, ושחרו אותו שיכתוב פתקא ויבקש מהנעדר סיבת רוע הגזירה על איזהו חטא או פשע ומה חרי הגדול על מה עשה ה' ככה לנו, וכן עשה הרב הגאון מקאליש נ"י וכתב פיתקא וביקש ממנו שיגלה סיבת הזעם לאחד משלשה אנשים יחידים סגולה וכתב שמותיהם הטהורים על המכתב, והיה אחד מהם הרב הצדיק חריף עצום בקי בכללי תלמודאי מהר' זלמן בהר"ן נ"י, ומסרו הפתקא להגאון הנעדר, ובלילה של לאחריו בא הגאון הנעדר בחלום הלילה קודם עלות השחר להרב הצדיק מהר' זלמן נ"י ואמר לו בזה הלשון: 'לא ידעתי על מה אתם מרעישין העולם, הלא לכם לב לדעת כי בעת ביאת משיח צדקינו ככה ראוי ונכון להיות, ותדע נאמנה כי היא התחלתא דגאולה', ואמר לו שיעיין באיזה ספר ופרט לו שם הספר, אמנם שכח שם הספר, ולאחר הדברים האלו נסתלק ממנו הגאון הנעדר זצ"ל, והרב מהר"ז הנ"ל הוא חכם גדול קדוש וטהור בקי בנגלה ונסתר, וגם לא ידע מהפיתקא שעשה הרב הגאון דקאליש, מכל שכן לא ידע שהוא הנבחר, כי לא ידעו מזה רק איזהו אנשים וכו', עכ"ל. והגרע"י שלעזינגער הוסיף על זה להעיד על אמיתות המכתב הנ"ל וז"ל, ויהי אחרי המגפה הגיע המכתב הזה מירושלים תובכ"א לידינו, וכתבנו עוד שנים ושלושה מכתבים אל ת"ח צדיקים מפורסמים אם אמת הדבר בלי שינוי וחילוף, וכולם העידו על אמיתו וכו', ואת צנועים חכמה, כי אין לפרסם לפני המון, עכ"ל. והנה בעיצומה של המגיפה נסגרו שערי בתי הכנסיות ובתי המדרשות בכל העולם כולו ונשתוממו מקול תפילה ותורה [מפני הסכנה הגדולה בקיבוץ הרבה אנשים אל מקום אחד שע"ז יכול הנגיף להתפשט ולעבור מאיש לרעהו], ומצינו שהרמח"ל במאמר הגאולה (פרק ח') כתב שכן יהיה בעת הגאולה העתידה וז"ל, ועתה אשוב אפרש לך מה יהיה בסוף הדברים בהגיע עת מועד קץ [א"ה: תיבות אלו הם בגימטריא תש"פ !], ועל זה הסוד אמר אדונינו משה רבינו ע"ה 'בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה' (דברים ד, ל), ודוד בהסתכלו בזה הזמן אמר גם כן 'למה ה' תעמוד ברחוק' וגו' (תהלים י, א) והבן היטב, כי הנה פתח גדול היה נפתח בראשונה על הארץ הקדושה, והוא השער שממנו היו יוצאים כל הברכה וכל השלום בריוח ולא בצמצום. וכאשר גרמו העונות והבית הקדוש חרב, אז נסגר השער הזה ונפתחו תחתיו חלונות קטנים [א"ה: היינו בתי כנסיות ובתי מדרשות שהם מקדש מעט], והאמת כי חלונות האלה הם ממשלות קטנות ממשלת השער מאד, ועליהם נאמר (שה"ש ב, ט) 'משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים, והנה, החלונות האלה מאז נפתחו ניתן להם חק וגבול

לעמוד פתוחים כל ימי הגלות ולא יסגרו פן יחרב העולם רגע אחד, וכאשר תבוא גאולתינו במהרה בימינו, הנה יפתח השער הסגור שנית, והחלונות לא יזכרו, והאמת כי כבר כלו פעולתם והלכו להם, וכבר נאמר 'דָּבָר אֶחָד לְדוֹר וְלֹא שְׁנֵי דְבָרִים לְדוֹר', ועל כן בבא ממשלת השער לא תעמוד ממשלת החלונות כלל, וסוד הענין 'אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא', ונמצא שכשיגיע זמן הגאולה יתחיל השער ויתעורר להפתח, ובהתעוררו יזרח אור הגדול ויצא דרך החלונות עצמם כי אין מקום לממשלה אחרת בזמן ההוא, ומאותו היום והלאה יהיה השער הולך ונבנה בכל פרטיו ומשפטי בנינו, והחלונות יהיו הולכים ומסתלקים, ונמצא שהשער יהיה נבנה אבל למעלה, ולא נודע ממונו למטה עד תום ממשלת החלונות כאשר ניתן להם בראשונה, והבן מאד כי הדברים עצומים ומושרשים בעמקי החכמה, ועל כן האור יהיה הולך ומחשיך כי החלונות נסתמים, ואור השער לא נגלה. והנה בשעה א' ישלימו להסתם החלונות ותתגלה מיד פתיחת השער, ונמצא שאין בין זה לזה כלום אלא זה נכנס וזה יוצא, שאם לא כן באותו הרגע היה העולם חרב, אך עם כל זה כיון שכבר יגיעו החלונות לסתימה הזאת נראית פעולתם למטה, והיא עת חשכה גדולה, והוא לא יעמוד הרבה כי פתיחת השער יתחזק וישוב האור חזק מבראשונה, אמנם שנעשה הענין הזה למעלה נראית פעולתו למטה, כי לפי השפעת המאורות נעשות הפעולות בעולם, וכל אלה הדברים מובנים מאד ליודעי דרך החכמה, ועל זה הזמן כתיב 'בצר לך' וגו', וכן 'מן המיצר קראתי יי' (תהלים קיח, ה), וכן 'ועת צרה היא ליעקב' (ירמיה ל, ז), והכל דרך אחד, כי מפני הצרות והסתימה נולד זה, ועל כן היה דוד מחזיק את ישראל בדבריו ואומר 'חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה' (תהלים לא, כה), כי באמת חוזק לב ואומץ גדול צריך לתוחלת הזאת מפני תוקף הזמן הצר והחשוך שזכרתי, עכ"ל. בספר מכתב מאליהו (ח"ג עמ' ר"ה) כתב, חורבנה של אדום יבוא רק על ידי חורבן העולם הזה, כאשר מביא הקב"ה את העולם למצב שיסודות חיי העולם הזה יתמוטטו, השלוח תתערער, חיי הפרט יתפכו לחיי דאגה פחד ויסורים, וכל העולם כולו יעמוד תחת אימת הרס וחורבן, אז יתגלה לעין כל שהתרכבותו של האדם וגאותו על התקדמותו בכיבוש הבריאה כביכול, מביאים רק לאבדון, אז יכירו את ההעדר וההפסד שבחיי העולם הזה כשהם מרוקנים מכל תוכן רוחני המובילים רק לכלייה ואבדון, כשיתאש האדם מלהשיג רצונותיו ותאוותיו, אז יתגלה אורו של משיח ויעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, ותיראה ירידתה וחורבנה של מלכות אדום לעין כל, עכ"ד. וכתב הגר"י זילברשטיין שליט"א (קובץ ווי העמודים וחשוקיהם גליון ע"ט עמ' ל"א) שהדברים מתקיימים בתקופה נוראה זו: 'השלוח תתערער, חיי הפרט יתפכו לחיי דאגה פחד ויסורים', אנשים בכל העולם מבוהלים, ואינם יודעים מה ילד יום, וכל העולם כולו יעמוד תחת אימת הרס וחורבן, אותו נגיף זעיר ממיט ומכלה אושיות העולם בבריאות

ובכלכלה, ומאיים להמיט הרס וחורבן על הכל [ולע"ע לא נמצא לו שום תרופה], 'אזי יתגלה לעיל כל שהתרברבותו של האדם וגאוותו על התקדמות כביכוש הבריאה כביכול מביאים רק לאבדון', אז יבינו שכל מה שעשו בה האומות וכל הטכניקות והשכלולים, שכביכול האדם שולט על הבריאה, הוא ממיט כליה, עד לאחרונה אומות העולם התרברבו שהעולם נעשה קטן, ואפשר לנסוע ממקום בכמה שעות ולהזמין סחורות בכל העולם וכו', והתגאו בשכלול הבריאה לדרגות שלא היו כמותן מאז ומעולם, ובדיוק ההתקדמות הזו של כיכוש הבריאה הביאה חורבן על העולם, שהמגיפה שהתחילה במדינה אחת, ודוקא במדינה שהתגאתה במסחר שלה וטענה שהיא הולכך לכבוש את העולם, היא גם הביאה לחורבן העולם בייצור הנגיף וההתפשטותה במהירות רבה.

שנת וחודש גאולה

ראה לעיל 'ה' אלפים' דברי הזוה"ק דכל ששים שנה מאלף השישי הוא זמן מסוגל לגאולה, ועולה החשבון לפי"ז על שנת ה'תש"פ. ויש לרמוז בזה כי 'בניסן עתידין להגאל' (ר"ה יא.) עולה בגימטריא 'ה'תש"פ'. וכן 'דויד בן ישי משיח י-ה-ו-ה' עולה בגימטריא 'תש"פ'. [וראה בספר צבי לצדיק (מהדר' ברוקלין תש"ע, סו"פ בא) מש"כ דידוע דענין 'פסח' הוא 'פה סח', ופ"ה פעמים ס"ח עולה ה' אלפים תש"פ יעו"ש].

שנת תשפ"א – מאשפת ירים אביון

בחתם סופר עה"ת כתב על הפסוק (ויקרא כו, כו) 'ואפו עשר נשים לחמכם', כי עשר פעם 'לחם' גימטריא תש"ף וכו', 'בתנור אחד' הוא רמז כי א' עם תש"ף הוא אותיות אשפת, כי 'מאשפת ירים אביון' (תהלים קיג, ז) אם היא בתכלית ההשפלה בחינת 'אשפת', אז ירים קרן לעמו וכו', עיי"ש. ואפשר דשנה זו היא שנת גאולה עפ"י מה שהבאנו לעיל 'ה' אלפים' דברי הזוה"ק דכל שישים שנה מאלף השישי הוא זמן מסוגל לגאולה, ואמנם אם נמנה מתחילת האלף השישי ועד שנה זו לפי חשבון השנים שלנו אזי שנה זו היא שנת שישים ואחד, אך ידוע מש"כ בשו"ת מהרלב"ח (ס"קמ"ב) בתשובתו על חשבון שנת השמיטה וז"ל, לדעת האומר (ר"ה י:) כי בתשרי נברא העולם וכו' ויום ראשון של יצירה לדעת זה היה יום כ"ה לאלול שמלפניו, ולפי שדעת רז"ל יום אחד בשנה חשוב שנה וכל שכן ה' ימים לדעת האומר כי בתשרי נברא העולם, וכל שכן וק"ו ששה חדשים לדעת האומר (שם יא.) כי בניסן נברא, גם בשביל סיבות אחרות זכרום בעלי העיבור אשר אין כאן מקומן, בשביל כל זה ראו מיסדי זה החשבון להכניס זה הזמן המועט, רצוני הה' ימים או הו' חדשים בחשבון שנות העולם וכו', אבל כל בני מזרח אינם חוששים לה' ימים הנשארים או הו' חדשים כמו כל בני מערב אשר אנחנו מכללם וכו', כי השנה הזאת שהיא ס"ו לפרט לדעתנו, היא שנת ס"ה לדעת בני מזרח וכו', שאנחנו חששנו לה'

ימים הנשארים משנות שלמים שעברו משנות העולם וכדי להכניסם לחשבון עשינו מהם שנה אחת והוספנוה על שנות העולם, והם לא חששו לאלה הה' ימים גם לא לוי' חדשים לדעת האומר שבניסן נברא העולם, ואינם מונים לשנות העולם כי אם שנים שלמים, עכ"ל בקיצור, ולפי דבריו עולה לדעת בני מזרח שנה זו - שנת תשפ"א, היא באמת שנת תש"פ לבריאת העולם, וא"כ שנה זו היא שנת השישים המסוגלת לגאולה.

ומאתים לנוטרים את פרי

בפירוש שיר השירים [להמקובל רבי עזרא רבו של הרמב"ן] (כתיב רמב"ן ח"ב עמ' תקט"ו) משמע שהגאולה תהיה לפני מאתים שנה האחרונים באלף השישי, והמתים יחיו עכ"פ מאתים שנה באלף זה, ובזה פירש הפסוק (שה"ש ח, יב) 'האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פרי', עיי"ש. וכן הבין בדבריו בעל נתיבות המשפט בפירושו צרור המור על שה"ש (שם). אמנם בדרשות ר"י אבן שועיב (דרשה ליום אחרון של פסח) נראה שהבין בדברי רבי עזרא הנ"ל שתחיית המתים תהיה לאחר מאתים שנה הראשונים מן האלף השישי, עיי"ש, ובמגדל דוד על שה"ש [להרדב"ז] (עמ' שמ"ג) הביא בשם רבי עזרא שזמן ביאת משיח הוא לסוף מאתים שנה לאלף השישי, וכתב על זה דכבר עלו עשבים על לחי כף בניו ועדיין בן דוד לא בא ואנחנו לא נושענו, יעו"ש [ומשמע שהבין ג"כ שכוונתו לסוף מאתים שנה ראשונים של אלף השישי ולא לתחילת מאתים שנה האחרונים]. ובספר אור החמה [להמקובל הגה"ק רבי אברהם אזולאי] (על זוה"ק שמות יז.) הביא שכתב הרמ"ק וז"ל, ותשלום זמן אחרית הימים הוא בשנת שמונה מאות ושמונה ועשרים לאלף החמישי, ומשם ועד עתה נמשך הגלות בעון הדורות שאינם שבים, ולא ימשך אלא עד ת"ת לאלף השישי לתחיית המתים, ויקדם הגאולה מה שיקדם, ומי שימצא באותה שעה בלי תשובה אוי לרוע מזלו שיתבטל הוויתו, עכ"ל.

ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו

להשלמת היריעה אביא מדברי חז"ל וספה"ק כמה דברים המועילים ומסוגלים לקרב ולזרז הגאולה העתידה בב"א:

תשובה

א. איתא בגמרא (יומא פו:), אמר רבי יונתן גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה, שנאמר (ישעיה נט, כ) 'ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב', מה טעם 'ובא לציון גואל', משום ד'שבי פשע ביעקב'. ועוד איתא בגמרא (סנהדרין צז:), כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה. ובירושלמי (תענית פ"א ה"א) איתא, אילו ישראל עושין תשובה יום אחד מיד היה בן דוד בא, מאי טעמא, 'היום אם בקולו

תשמעו' (תהלים צה, ז). ובזוהר חדש (בראשית טו.) איתא, 'אם תבעיון בעיר' (ישעיה כא, יב), אם אתם מבקשים לדעת קץ גאולתכם אימתי תהיה ואימתי תבואו לארצכם, 'שובו אתיו', כי הא דא"ר יהודה אין קץ הגלות נתלה אלא בתשובה שנאמר 'היום אם בקולו תשמעו'. ועוד איתא שם (נח מ.), וגלות האחרון אין לו קץ וזמן אלא הכל תלוי בתשובה, שנאמר (דברים ד, ל) 'ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו', וכתוב (שם ל, ד) 'אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך'. א"ל רבי עקיבא אם כן היאך יהא דא להתעורר כולהון כחדא בתשובה, מאן דהוי בסייפי שמיא ומאן דהוא בסייפי ארעא היך יתחברון כחדא למעבד תשובה, אמר לו רבי אליעזר, חייך, דאי יחזרון בתשובה רישי כנישתא או חדא כנישתא בזכותם יתכנש כל גלותא. ובספר חרדים עה"ת (פר' וישב) כתב, אמרו שאין ישראל נגאלין אלא כשיעשו תשובה, וכתב רשב"י שאפילו לא תהיה התשובה כוללת כל ישראל, אלא אפילו כנישתא חדא בארץ ישראל. וכבר שמע זה אדם גדול באשכנז והקהיל קהילות והשיבם בתשובה, וכאשר ראה כי לא נענה, בא למירון אשר שם קבר רשב"י ועשה שאלת חלום, ונאמר לו: אני לא כתבתי אלא אם ישובו בארץ ישראל, וסוף סוף ישראל עתידין לעשות תשובה בארץ ישראל ויגאלו.

לימוד התורה

ב. איתא בגמרא (ב"ב ח. ט.) על הפסוק (הושע ח, י) 'גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם', אי תנו כולהו, ופירש"י שאם כל בני ישראל או רובן יעסקו בתורה מיד יגאלו. ועוד איתא בגמרא (סנהדרין צט:) דכל העוסק בתורה לשמה מקרב את הגאולה. ובאור החיים הק' (שמות כו, כ) הביא את דברי הזוהר חדש שהגאולה העתידה תהיה בזכות משה רבינו, וכתב, ולזה נתארך הגלות, כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה. וראה להלן אות י'.

שמירת שבת

ג. איתא בגמרא (שבת קיח,): אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים, שנאמר (ישעיה נו, ד) 'כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי', וכתוב בתריה (שם שם, ז) 'והביאותים אל הר קדשי' וגו'. ובירושלמי (תענית פ"א ה"א) איתא, אילו היו ישראל משמרין שבת אחת כתיקנה מיד היה בן דוד בא, מאי טעמא 'ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' וגו' (שמות טז, כה), חד יום, ואומר (ישעיה לו, טו) 'בשובה ונחת תושעון', בשובה ונייח תתפרקן. ובילקוט שמעוני (בהעלותך תשי"ט) איתא, אם שמרתם נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון, שנאמר (צפניה א, יב) 'והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות'.

צדקה

ד. איתא בגמרא (ב"ב י.), תניא רבי יהודה אומר גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, שנאמר (ישעיה נו, א) 'כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות'. ועוד איתא בגמרא (סנהדרין צח.) אין ירושלים נפדית אלא בצדקה, שנאמר (ישעיה א, כז) 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה'. והרמב"ם (הל' מתנות עניים פ"י ה"א) כתב, ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנאמר 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה'. ובשו"ת עין יצחק [להגרי"א מקאוונא] (ח"ב פתח השער אות ל"א) כתב שגם צדקה שלא לשמה מקרבת הגאולה.

דין תורה לאמיתו

ה. הטור (ח"מ סי' א') כתב דהשופט לאמיתו על פי דין תורה מקרב הגאולה, דכתיב (ישעיה נו, א) 'שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות'. וראה בספה"ק אגרא דכלה (פר' שופטים עה"פ צדק צדק תרדוף) שכתב שכל מינוי דיינים כשרים מקרב הגאולה.

מצות תפילין

ו. בדרשות מהר"ח אור זרוע (סוף הל' תפילין) כתב, ובשכר התפילין השם יקרב הגאולה, שנאמר (ישעיה ס, ב) 'וכבוד השם עליך יזרח', ונאמר (מיכה ב, יג) 'והשם בראשם', ונאמר (שם שם, א) 'קומי אורי' וגו' ואומר (שם שם, יט) 'והיה לך השם לאור', אימתי, בזמן הגאולה.

טבילת עזרא

ז. רבינו כתב לעיל (סי' ה') מה שהשיבוהו מן השמים בענין טבילת עזרא בזה"ל, ודבר זה גורם אורך הגלות, כי אם היתה תפלת ישראל כתקונה כבר נתקבלה תפלתם זה ימים רבים, אך סבלות הגלות ותלמוד תורה ומעשים טובים הם העומדים לישראל וכו', שמענו מאחורי הפרגוד לטהר כל ישראל יחד אי אפשר, אך אם יטהרו שליחי צבור בכל מקום ימהרו ביאת הגואל. וראה מה שהבאנו שם במקורות והארות הטעם שבשליח ציבור חמור יותר. ובספר המנהיג (מהר"ק מוה"ק, הל' צום כיפור סי' ע"ב) הביא תשובה זו וכתב, ולפי שישורו הדברים בעיני מאד, כתבתים ללכת בדרכי טובים וארחות צדיקים לשמור.

נשיאת עיניים למרום בקדושה

ח. הטור (אור"ח סי' קכ"ה) כתב, נווהגין בני ספרד ליתן עיניהם למטה בשעה שאומרים 'קדוש קדוש קדוש', ובני אשכנז וצרפת נותנין עיניהם למעלה ונושאים גופן כלפי מעלה, וסמך למנהגם מספר היכלות: ברוכים אתם לה' שמים ויורדי מרכבה אם תאמרו ותגידו לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישין ואומרים 'קדוש

קדוש קדוש', ולמדו אותם שיהיו עיניהם נשואים למרום לבית תפלתם ונושאים עצמם למעלה, כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעיניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם. ובבית יוסף (שם) הביא משבלי הלקט סוף דברי ספר היכלות בזה"ל, באותה שעה אני אוהו בכסא כבודי בדמות יעקב ומחבקן ומנשקן ומזכיר גלותם וממהר גאולתם.

עניית אמן

ט. בחתם סופר עה"ת (הפטרות מסעי ד"ה ואמר ואביא אתכם) כתב שאמרו חז"ל שבזכות עניית אמן תתקרב הגאולה, ונרמז בכתוב (ישעיה כו, ב) 'פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים', אל תקרי 'אמונים' אלא 'אמנים' [ראה בגמרא (שבת קיט:)], שבזכות עניית אמן יפתחו שערי גאולה. וכ"כ בספה"ק רגל ישרה [להרה"ק רצ"א מדינוב זי"ע] (מער' א' אות צ"ט) שעניית אמן מקרבת הגאולה, כי 'אמן' בגימטריא הוי"ה אדנ"י, ולעתיד לבוא יהא שמו שלם, עיי"ש. ובספר מדרש תלפיות (ערך אמן) הביא שהרוקח כתב בשם מדרש, שכאשר עונין ישראל 'אמן' יהא שמיא רבא', אומר הקב"ה מתי אקבץ את שארית ישראל מבין האומות [ראה בגמרא (ברכות ג.)].

להאריך באהבה רבה

י. בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פר' וארא) כתב, שמעתי בשם מורי [הבעש"ט הק'] מה שנאמר לו משמים טעם איחור ביאת משיח, שאין מאריכין באהבה רבה, עיי"ש מה שביאר בזה ע"ד הסוד. ובספר דברי תורה [להרה"ק ממוןקאטש] (מהדורא תמינאה אות צ"א) כתב, וי"ל הטעם בפשוט כי על ידי התורה יפקון מן גלותא כמבואר בב"ב וכו' [א"ה: ראה לעיל אות ב'], אמנם בעוה"ר על לימוד התורה יש מקטריגים ח"ו, הן שלא היה לשמה כראוי, והן על ידי העונות שמעכבים להעלות התורה, אמנם קיימא לן 'על כל פשעים תכסה אהב"ה' (משלי י, יב), וכמים פנים אל פנים לגבי יתברך שמו כביכול, ואם מבקשים באמת ובאהבה 'והאר עינינו בתורתך וכו' באהבה' מקרב לב, ומאריכין בזה כי זהו צרכי לבנו בפנימה, ומעוררים על ידי זה האהבה פנים אל פנים ועל כל פשעים וכו' כנ"ל, ונדחים כל העונות שהתורה עולה למעלה למחר הגאולה.

מצות שילוח הקן

יא. איתא במדרש (דב"ר ו, ז) על מצות שילוח הקן, אמר רבי תנחומא אם קיימת המצוה הזאת אתה ממחר את אליהו הנביא ז"ל שיבוא, שכתוב בו שילוח, שנאמר (מלאכי ג, כג) 'הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא', והוא יבא וינחם אתכם, מנין, שנאמר (שם שם, כד) 'והשיב לב אבות על בנים'. וראה בזה"ק (שמות ח.) מענין שילוח הקן שהוא מעורר את הגאולה.